

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР

МХИТАР ГОШ

П Р И Т Ч И

Текст с комментариями
и введение Э.М. ПИВАЗЯНА

ИЗДАТЕЛЬСТВО АН АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН • 1951

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ՓԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

Ա

ՄԵԻԹԱՐ ԳՈՇ

ԱՌԱԿՆԵՐ

Տեխնոլոգիայի համեմատությամբ
և ներածությունը էՄ. ՊիվազՅԱՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՐ ՁԱ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՆԿԱՆ 1951

Ն Ե Ր Ա Ծ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Մխիթար Գոշը միջնադարյան ամենանշանավոր հեղինակներից և Վերածնություն շրջանի գործիչներից մեկն է: Նա եղել է բեղմնավոր հեղինակ, միաժամանակ և հասարակական նշանավոր գործիչ, որ ապրել է իր ժամանակի հասարակական-քաղաքական շահագրգռություններով և արձագանքել դրանց՝ գրելով ու անձնական գործունեություններ: Նրա գրչին են պատկանում մատենագրության տարբեր ճյուղերին վերաբերող մի տասնյակի չափ աշխատություններ, որոնց մեջ ամենից ավելի մեծ արժեք են ներկայացնում Դատաստանագիրքն ու Առակները:

Մխիթար Գոշն է, որ հայ իրականության մեջ հիմք է դրել աշխարհիկ իրավաբանական գրականությունը: Նրա Դատաստանագիրքը, սրբյես այդպիսին, լայն տարածում ու գործածություն է ունեցել դարեր շարունակ:

Պակաս մեծ չէ Մխիթար Գոշի գերը հայ գեղարվեստական գրականության պատմության մեջ: Մինչև Մխիթար Գոշը մենք չենք ունեցել գեղարվեստական արձակ, իր բացարձակ մտքով փերցրած, գեղարվեստական արձակը՝ համադրված է եղել պատմագրության հետ և պատմագրության մեջ: Մեր պատմիչների մոտ պետք է փնտրել գեղարվեստական արձակ, բայց նրանց «Պատմութիւն»-ներն էլ հիմնականում պատմություն, պատմագրություն են և ոչ գրական երկեր: Պատմիչների նպատակը չի եղել ստեղծել գրական-գեղարվեստական երկեր: Նրանք նպատակ են դրել գրել որոշ ժամանակաշրջանի պատմություն, որը և կերտելիս, նայած հեղինակի ստեղծագործական կարողություններին, այս կամ այն չափով իրենց երկերը օժտել են գեղարվեստական ստեղծագործությանը հատուկ տարրերով, և կամ օգտագործել են ժողովրդական բանահյուսությունը, որ գեղարվեստական երանգ է տվել նրանց երկերին:

Առաջին արձակ երկը հայ գրականության մեջ, որ պատ-

կանում է զուտ գեղարվեստական գրականության տեսակին, Մխիթար Գոշի առակների ժողովածուն է։

Առակների հեղինակը իր ժողովածուն կազմել է նպատակ դնելով ստեղծել հենց գեղարվեստական երկ — «կերպարանել գճշմարտութիւն», որ նույնն է, թե արտացոլել իրականությունը գեղարվեստորեն, կամ, ինչպես հեղինակն է հասկանում, «բարոյապէս և առասպելորէն», այսինքն այլաբանորեն. իսկ դա իրականության գեղարվեստական արտացոլման եղանակներից մեկն է։

Պարզ է, որ Մխիթար Գոշը նշանակալից դեր է կատարել հայ դպրության պատմության մեջ և հատկապես հայ գրականության պատմության մեջ։ Չնայած դրան, նա դեռևս մնում է որպես մեր դեռ քիչ ուսումնասիրված հեղինակներից մեկը։ Գոշի մասին եղած ուսումնասիրությունները վերաբերում են նրա Դատաստանագրքին, իսկ Առակները հատուկ ուսումնասիրության նյութ չեն դարձել։ Չեն լուսաբանված Առակների հետ կապված շատ հարցեր, որոնց մեջ կարևորներից մեկը նրանց հեղինակի հարցն է, մի հարց, որ սերտորեն կապված է ժողովածուն կազմելու ժամանակի, ինչպես և հայ Վերածնության հարցի հետ։

(Բայց Առակների հեղինակի (ուրեմի և ժամանակի) հարցի ուսումնասիրության կարիքը գուցե և չգզացվեր, քանի որ այդ Առակները մեզ են հասել՝ ձեռագրերում կրելով Մխիթար Գոշի անունը, եթե բանասիրության մեջ որոշ փաստերի հիման վրա Գոշի՝ դրանց հեղինակը լինելու նկատմամբ կասկած հարուցված չլիներ։ Դրա համար հիմնականում հիմք է ծառայել այն փաստը, որ Կիրակոս Գանձակեցին, — Մխիթարի աշակերտի՝ Վանական Վարդապետի աշակերտը, — շատ մանրամասն պատմելով Մխիթարը կենսագրությունը, նրա աշխատությունները թվիլիս, չի հիշում Առակները։ Այդ հիմք ունենալով, մի քանի բանասերներ (Գ. Զարպհանալյան, Վ. Վ. Տեր-Մինասյան, Վ. Վ. Բաստամյանց) տարակույս են հայտնել Առակների Գոշին պատկանելու վերաբերյալ։ Բայց միաժամանակ այդ կասկածը փարատել են նրանով, որ Առակների ձեռագրերի վերնագրերում իրբև հեղինակ հիշվում է Մխիթարի անունը։

Այս հարցի վրա մեր բանասիրության մեջ մանրամասն կանգ է առել Ն. Յա. Մառը «Сборники притч Вардана» աշխատության մեջ. Մառը իր հետազոտության II գլխում ուսումնասիրելով այդ հարցը, այն եզրակացության է հանգում,

որ Գոշի անունով մեզ հասած և նրա անունով հայտնի Առակ-
ների հեղինակը Գոշը չէ, ընդ որում Մառը նպատակ չի դնում
լուծել առակների այդ ժողովածուի հեղինակի հարցը և Մխիթա-
րին միայն պայմանականորեն թողնում է որպես ժողովածուի
հեղինակ:

Ձեռագրերի մանրակրկիտ քննութիւնը հերքում է Մառի
այն կարծիքը, թե գոյութիւն է ունեցել Առակների այլ խմբա-
գրութիւն, ասրբեր այն խմբագրութիւնից, որ ծանոթ է Վե-
նետիկյան տպագրութիւնների միջոցով: Հայկական ՍՍՌ
Մինիստրների Սովետին կից Ձեռագրատան (Մատենադարանի)
№ 4066 ձեռագրում, որ գրված է 1283 թվին, առակները՝ Վենե-
տիկյան հրատարակութիւնների հետ համեմատած՝ ունեն միայն
լեզվական-սճական տարբերութիւններ:

Առակների ժողովածուն ձեռագրերում, բացի Մխիթար Գոշից,
կապված է նաև Գոշիկ անվան հետ, իսկ ժողովածուի մի բաժի-
նը—Առակը ստեղծականքը՝ Հովհաննես Երզնկացու անվան հետ:*
Ուսումնասիրութիւնը պարզում է, որ Առակների Գոշիկ Վահա-
կանի և Ծործորեցու անունների հետ կապվելը սոսկ թշուրիմա-
ցութիւն արդյունք է, ձեռագրական սովորական շփոթութիւն
հետևանք:

Առակների ժողովածուն իր մոտ 800 տարվա գոյութիւն ըն-
թացքում հիմնականում փոփոխել է անփոփոխ: Այս փաստը, ա-
ռակների տարբերակների բացակայութիւնը, ժողովածուի կուռ
կառուցվածքը վկայում են, որ այդ ժողովածուն մի, անհատ
հեղինակի ստեղծագործութիւն է: Առակների ձեռագրերի մեծա-
մասնութիւն վերնագրերում որպես հեղինակ Մխիթար Գոշի
անվան հիշատակութիւն զորավոր փաստը, Մխիթարի մյուս
աշխատութիւնների և Առակների մեջ արտահայտված նման
հայացքների առկայութիւնը, նրանց մեջ եղած նման (հաճախ
բառացի նույնը) արտահայտութիւնները հերքում են Մառի
կարծիքը և հաստատում, որ Առակների հեղինակը Մխիթար
Գոշն է:

* * *

Բազրատունիների ժամանակ Հայաստանը պարում է հա-
մեմատարբար խաղաղ ու հանգիստ կյանք, խաղաղ զարգացման
մի ժամանակաշրջան: Դա հայ ժողովրդի տնտեսական յլերելքի

* Տես սույն գրքի էջ 33:

մի շրջան էր: Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը՝ միջազգային առևտրական մեծ ճանապարհների վրա ընկած լինելը, նւրպաստում էր տարանցիկ առևտրի զարգացմանը, որ կարևոր գործոն էր քաղաքների զարգացման համար: Ծաղկում են միջազգային նշանակութուն ունեցող այնպիսի քաղաքներ, ինչպիսին՝ Անի, Դվինը, Կարսը, Արծնը և այլն:

Միջազգային տարանցիկ առևտրին մասնակցում է Հայաստանը տեղական արդյունագործութայն արտադրանքներով, Լայնանում է ներքին շուկան՝ միջազգային ու տեղական առևտրի ու արդյունագործութայն զարգացման հիմքի վրա, և զարգանում է փողային տնտեսութունը: Տեղի են ունենում փոփոխութուններ հասարակական կյանքում — ազնվականութայն ու եկեղեցական իշխող դասերի կողքին բարձրանում է մի նոր դաս՝ քաղաքային առևտրականութունը: Առաջ են գալիս հասարակական նոր հարաբերութուններ, սրվում է դասակարգային պայքարը, և սկիզբ է առնում Ֆեոդալիզմի քայքայումը:

Վ Բագրատունյաց շրջանում և ապա՝ սելջուկյան արշավանքներից հետո՝ Ջաքարյանների ժամանակ տնտեսական կյանքի վերելքը պայմանավորում է կուլտուրայի տարրեր ճյուղերի մեծ զարգացում:

Սոցիալ-տնտեսական կյանքի փոփոխութայն հետ համընթաց և կախված նրանից՝ տեղի է ունենում փոփոխութուն նաև աշխարհայացքի և աշխարհըմբռնման մեջ: Ֆեոդալիզմի սկիզբ առած քայքայումը և տնտեսական կյանքի վերելքը առաջ է բերում աշխարհիկ փարթամ կյանք հասարակութայն որոշ խավերի համար և սեր դեպի բնութունն ու կյանքը, որ գրականութայն մեջ արտահայտութուն է ստանում Նարեկացուց սկսած (հատկապես նրա տաղերում):

Սոցիալ-տնտեսական կյանքի այս փոփոխութունը պայմանավորում է մտածողութայն, ուրեմն և իդեոլոգիայի աշխարհականացում:

10-րդ դարից սկսած սկսվում է պայքար նոր՝ հակառակ քրիստոնեական, եկեղեցուց անկախ մտածողութայն համար, որն արտահայտվում է աղանդավորական շարժումների ձևով, որոնք Հայաստանում այդ շրջանում մեծ թափ ու ծավալ են ստանում և դառնում Վերածնութայն խթաններից մեկը:

Իդեոլոգիական ձևերից գրականության մեջ աշխարհականացումն արտահայտվում է գրական նոր տեսակների երևան գալով և գրականության բովանդակության ու թեմատիկայի փոփոխումով: Գրական նոր ձևեր էին, արդեն, Նարեկացու «Մատենան ողբերգութեան»-ն ու տաղերը, Սարկավազի «Բան իմաստութեան...»-ը, ասպ նաև Շնորհալու «Ողբ Եղևսիոյ»-ն՝ հայրենասիրական բովանդակությամբ: Առաջ են գալիս բժշկական գրականություն և աշխարհիկ իրավաբանական գրականություն, որի (վերջինիս) հիմնադիրը Մխիթար Գոշն է, և որը հասարակական կյանքում կատարված իրավական փոփոխությունների օրենսդրական հիմնավորումն էր:

Վերածնության շրջանում գրականության մեջ առաջ են քաշվում նոր հայացքներ բնության ու հասարակական կյանքի նկատմամբ, արտացոլվում են հասարակական կյանքի նոր կողմեր, սոցիալական հարցերը դառնում են հետաքրքրության առարկա և նրանց տրվում է նոր, եկեղեցական մտածողությունից ու պատկերացումներից անկախ, հաճախ նրան հակառակ բացատրություն: Աշխարհականանում է գրականության թեմատիկան ու բովանդակությունը:

Աշխարհականացումը գրականության մեջ իր արտահայտությունն է գտնում նախ և առաջ ժողովրդական ոգու և մտածողության ներմուտքով հենց եկեղեցականի ստեղծած գրականության մեջ, որին դեռևս պատկանում էր գրականության մենաշնորհը, և այդ կատարվում է նախ ժողովրդական գրական տեսակների օգտագործման միջոցով:

Գրականության մեջ տեղ գտած ժողովրդական գրական տեսակներից առաջիններից մեկը առաին է: 11—12-րդ դարերում առաինները լայն տարածում են ստանում և, ինչպես պարզվում է Մագիստրոսի մի վկայությունից*, դառնում են զպրոցական հատուկ դասընթացի նյութ: Բայց հայ գրականության մեջ իսկական առաինների առաջին ժողովածուն կազմողը Մխիթար Գոշն է: Սակայն նա սոսկ առաիններ հավաքող ու ժողովածու կազմող է: Մխիթարը միաժամանակ հայ առաջին առաինագիրն է: Ավելին, նրա առաինները համեմատաբար քիչ շփման կետեր ունեն ինչպես օտար առաինագիրների, այնպես էլ Գոշից հետո եկող հայ առաինագիրների առաինների հետ, որոնց սյուժեները ըստ մեծի

* Տես «Գրիգոր Մագիստրոսի թղթերը», էջ 105:

մասին նույնն են՝ պայմանավորված առակների ծագումնաբանական և ժանրային առանձնահատկությամբ: Գոշի առակները, նրանց սյուժեները մեծ մասամբ ինքնագիր ու օրիգինալ են, թեև Կնրա առակներն էլ ունեն իրենց աղբյուրները: Սակայն Մխիթարն Կր աղբյուրները օգտագործելիս ստեղծագործական վերամշակման է ենթարկել դրանք, փոխել աղբյուրների գաղափարական բովանդակությունը, հարմարեցնելով իր գաղափարախոսությունը և փոփոխություն է մտցրել նույնիսկ հենց իր աղբյուրի սյուժեի մեջ, որով և նրա աղբյուր ունեցող առակները դառնում են ինքնուրույն, ինքնաստեղծ:

Մխիթարի համար ամենից ավելի կարևոր աղբյուր են հանդիսացել ժողովրդական առակները: Փաստերը ցույց են տալիս, որ ինչպես Մխիթարից առաջ, այնպես էլ նրա ժամանակ հայ ժողովրդի մեջ պատմվել են առակներ, որոնցից երեք տասնյակից, ավելի օգտագործել է առակագիրը իր ժողովածուն կազմելիս: Բը Մխիթարը իր այդ առակները հորինել է օգտագործելով ժողովրդական առակները, երևում է այն բանից, որ 20-րդ դարում մեր բանաստեղծները գրի են առել առակներ, որոնց տարբերակները կան Գոշի ժողովածուում: Նշանակալից է այն փաստը, որ Մխիթարի այն առակները, որոնց զուգահեռները գրի են առնվել 20-րդ դարում, դրանց տարբերակները կան Վարդանյան ժողովածուներում, որտեղ, ինչպես հայտնի է, մտել են բազմաթիվ ժողովրդական առակներ անմշակ ձևով:

Համեմատություններ անցկացնելով Մխիթարի ժողովածուի 87 («Արջ և աղուէս և քահանայ»), 98 («Աղուէս քահանայ»), 60 («Անփորձ սքեշամամ»), 58 («Ձմերուկ և անմիտ սյր»), 87 («Աղուէս և գայլ կուրացեալ»), 164 («Տամպատեցի կտաւագործ»)* և այլ առակների ու նրանց ժողովրդական տարբերակների կամ զուգահեռների միջև, այն եզրակացությունն ենք հանգում, որ Մխիթարի առակների զգալի մասը ծագում են ժողովրդական բանաստեղծությունից: Եւ հայ առաջին գրողն է, որ վրականություն մեջ մտցնում է ժողովրդական գրական տեսակ՝ առակը և, որ ավելի կարևոր է, մշակում է ժողովրդական առակներ: Եվ դա Մխիթար Գոշի ամենամեծ ծառայություններից մեկն է հայ գրականության պատմության մեջ:

* Տես այդ առակների ժողովրդական զուգահեռները Հայկական ՍՍՌ ԳԱ Մ. Արեղյանի անվան Գրականության ինստիտուտի Ֆոլկլորի սեկտորում պահպանող անտիպ ժողովրդական առակների մեջ:

Մխիթարի կողմից ժողովրդական առակների մշակման փաստը կարևոր նշանակություն ունի մի այլ տեսակետից ևս: Հայտնի է, որ 13-րդ դարի նշանավոր առակագիր Վարդան Այգեկցու գրչին պատկանող առակներում չի գգացվում ժողովրդական առակների մշակում: Վարդանի անունով տարածում գտած առակների ժողովածուներում ժողովրդական առակները մուտք են գործում միայն հետագայում, սկսած 14-րդ դարից: Ուրեմն, 12-րդ դարի մեր առաջին առակագիրը մշակել է ժողովրդական առակներ, ապա մոտ 2 դար հետո միայն, մենք նորից տեսնում ենք ժողովրդական առակների մուտք գրականության մեջ: Մի փաստ, որ խոսում է հօգուտ Մխիթար Գոշի և էական նշանակություն ունի նրա աշխարհայացքի և գաղափարախոսության բացահայտման, ինչպես նաև միջնադարյան հայ արձակի զարգացման ընթացքի պարզաբանման համար:

Առակների իր ժողովածուն Մխիթար Գոշը կազմել է ընթերցողների լայն շրջանների համար: Այդ պարզ երևում է նրա մի հիշատակարանից. «Թէպէտ անըմբոն ասացեալքդ կարծի, սակայն թանձրամտաց առաւել ակորժելի երևին, որոյ աղազաւ սակաւք յօժարեցաք գրել»: Այստեղ, ուրեմն, Մխիթարը բացահայտում է իր ժողովածուի ստեղծման նպատակը, որ է՝ ընթերցանության գիրք ներկայացնել «թանձրամտաց», աչ գիտունները, ասել է թե՛ ժողովրդի ներքին խավերի, աշխարհտիր ընթերցող լայն շրջանների համար, մի բան, որ իր ժամանակի համար քաղաքական պահանջ էր ներկայացնում:

Սակայն Մխիթար Գոշի իր ժամանակի համար այս համարձակ քայլը, գրականության մեջ ժողովրդական գրական ժանրի օգտագործումը, սոսկ առակների ժողովածու կազմելու մեջ չի պարփակվում: Նա ոչ միայն օգտագործում է ժողովրդական գրական սեսակը, այլև իր ժողովածուի մեջ մտցնում է բուն ժողովրդական առակներ վերամշակմամբ: Ֆոլկլորից քաղած առակների սյուժեների օգտագործումը եկեղեցական կամ հոգևոր կոչումով գրական գործչի կողմից, որքան էլ այս վերջինս խորշի աշխարհիկ բաներից, առակները գրի «քան գաշխարհականացն վարիլ սովորութեամբ», իր հետ պետք է բերեր նաև ժողովրդական, այսինքն աշխարհիկ ոգի ու մտածողություն:

Նվ խկապես, Մխիթարի ֆոլկլորային ծագում ունեցող առակները, որքան էլ ենթարկված հեղինակի զգալի վերամշակ-

մանը և ստացած քրիստոնեական-կրոնական մեկնություն, մեծ մասամբ պահպանել են իրենց նախնական աշխարհիկ բովանդակությունը, որից ավելի լայն ու հեռուն գնացող եղբակացություններ կարելի է հանել, քան այդ անում է ժողովածուի հեղինակը, ըստ իր աշխարհայացքի ու նպատակին, և թեև գրված են գրաբար լեզվով, հաճախ ունեն ժողովրդական (խոսակցական) ոճեր ու արտահայտություններ:

Վերածնության շրջանի գրականությունը տարբերվում է նախորդ գրականությունից իր թեմատիկայով, նրա բազմազանությամբ և արտահայտած գաղափարներով: Այս շրջանում գրական ստեղծագործությունների նյութ են հանդիսանում հասարակական հարցերը, տարբեր դասակարգերի փոխհարաբերության, նրանց պայքարի և այլ խնդիրներ. խնդիրներ, որոնք չէին կարող առաջ քաշվել նախավերածնության շրջանի գրականության մեջ՝ կրոնական գաղափարախոսության բռնակալության պայմաններում: Այս նոր թեմատիկայով ու նոր բովանդակությամբ գրված առաջին գրական երկերից մեկը Մխիթար Գոշլի Առակների ժողովածուն է:

Մխիթարի առակները մեր առաջ ըաց են անում մի ամբողջ էպոխայի պատկեր, այնտեղ մենք հանդիպում ենք հասարակության տարբեր խավերի, դասերի ու դասակարգերի ներկայացուցիչների, նրանց փոխհարաբերությանը, պատկերված այլաբանորեն: Առակները մեջ հեղինակը շոշափում է սոցիալական հարցեր, որով նրա ժողովածուն առանձին կարևորություն ու արժեք է ստանում:

Առակների մեջ արտահայտված սոցիալական խնդիրներին է վերաբերում Մ. Աբեղյանի 1935 թվին լույս տեսած «Հայոց միջնադարյան առակները և սոցիալական հարաբերությունները նրանց մեջ» աշխատությունը, որտեղ հեղինակը նպատակ է դրել ցույց տալ, «թե ինչպես է դժադրվում հասարակական կյանքի պատկերն առակների մեջ»: «Նա առակների հիման վրա ցույց է տալիս «ազնվականության և աշխատավոր ուսմիկ դասի հարաբերությունը և երկրորդի պայքարն առաջինի դեմ», «աշխատավորության կռիվը հոգևորականության դեմ», «հոգևորականության հայացքը հայերի և այլազգիների իրար հետ հարաբերության վերաբերմամբ»* և այլն: Այսպիսի հիմնական նը-

* Մ. Աբեղյան, «Հայոց միջնադարյան առակները և սոցիալական հարաբերությունները նրանց մեջ», Երևան, 1935, էջ 10—11:

պատակ հետապնդելով, Արեղյանն իր աշխատութեան մեջ չի բացահայտում Առակների հեղինակի գաղափարական դեմքը. Մխիթար Գոշի աշխարհայացքն ու գաղափարախոսութիւնը, նրա սուբեկտիվ վերաբերմունքը սոցիալական այդ խնդիրներին, ինչպես նաև՝ Առակների մեջ արտահայտված շատ գաղափարներ ու հայացքներ, որոնք կարևոր են Մխիթար Գոշին, որպես մտածողի բնորոշելու համար, և դրանով իսկ ժամանակի աշխարհայեցողութիւնը պարզարանելու տեսակետից:

Այս պատճառով ավելորդ չենք համարում այստեղ համառոտ կերպով անդրադառնալ Մխիթարի առակները սոցիալական բովանդակութեանը, ուշադրութեան կենտրոնում առնելով նրանց հեղինակի աշխարհայացքն ու գաղափարախոսութիւնը և վերաքննելու որոշ հարցեր, որոնք, մեր կարծիքով, այլ մեկնաբանութիւն պետք է ստանան:

Մխիթար Գոշի առակներում արտացոլված է ժամանակակից կյանքի իրական պատկերը, — սոցիալական անհավասարութիւնը, հասարակութեան ներքին խավերի սոցիալական ինքնագիտակցութեան արթնացումը:

50-րդ (Մ) առակից պարզ երևում է սոցիալական անհավասար դրութիւնը, սոցիալական շերտավորումը, այլև՝ սոցիալական պայքարի առկայութիւնը. Մարդիկ քննում, դատում ու դատապարտում են իշխաններին, իշխողներին, չարիքների պատճառ համարում նրանց, ստեղծում «անկարգութիւն» և այլն. նրանք սկսել են «տրտնջել» թագավորներից և նույնիսկ աստծուց: «Հանճարեղս զմեզ լինել կամի առակս, — գրում է հեղինակը ի առակի մեկնութեան մեջ, — և հնազանդս Աստուծոյ և թագաւորաց, և ոչ տրտնջել զանճառ խնամոցն Աստուծոյ և ոչ զծածուկ խորհրդոց թագաւորաց»: Տրտունջ, որ մի դար հետո Ֆրիկի մոտ արտահայտվեց առաջին դեմքով:

Մխիթարը, սակայն, քարոզում է հնազանդութիւնը — «Զի հնազանդել պարտիք և ոչ քննիչք լինել, զի մի անկարգութիւն լիցի»:

Մի այլ առակում Գոշը խրատում է «սպասավորներին» չտրտնջալ «տերերի» դեմ:

«Նրատէ առակս զքրթնջող սպասաւորս, որք շատ կարծեն զինքեանցն, քան զտերանցն զոր առնուն, այլ ուսեալք յիմաստնոց գիտեն՝ զի սակավ է ինքեանցն»: (Առ. 2):

Ինչպես նախորդ առակից, այնպես էլ այս առակից պարզորեն երևում է աշխատավորութեան, ժողովրդական մասսաների

կեղեքվող վիճակը և այդ վիճակի ինքնագիտակցումը: Իհարկե, հեղինակի նպատակը չի եղել ցուցադրել այդ. նա աշխատավոր դասակարգի գաղափարախոսը չէ, բայց չի կարելի ասել, թե նա համակրական վերաբերմունք չունի նրա նկատմամբ:

«Յայտնի է միտք առակիս. զի չարք յառաջնորդաց յաշխարհայնոց և եկեղեցականաց՝ տանջելով գնահազանդեալս, և ոչ յայլոց պահեն ի վտանգէ: Եւ ըստ արժանոյն անկեալք ի չարիս՝ Աստուծոյ գոհութիւն մատուցուք՝ զի ոչ ի մէնջ եղև»: (Առ. 26):

Իշխանները ոչ միայն օտար կեղեքիչներին չեն պահպանում իրենց «հնազանդեալներին», այլև իրենք նրանց չեն խնայում: Մխիթար Գոշի հայացքով ժողովուրդը պարտավոր է հնազանդվել իր իշխողներին, բայց վերջիններս էլ պարտավոր են նրանց ապահովել օտար կեղեքիչներին ու վտանգից:

Եթե այդ չի կատարվում, իշխողները չեն ապահովում իրենց «հնազանդեալներին» անվտանգությունը, հեղինակի տեսակետով այդ չի նշանակում, թե վերջիններս պետք է անհնազանդություն ցույց տան: Զար իշխանները, աշխարհական թե եկեղեցական, պետք է պատժվեն,՝ բայց ոչ թե նրանցից տառապող ժողովրդի ձեռքով, այլ աստվածային պատիժով:

Առակներին մեկուկ մի մի խրատում է «չարի ակն ունել» հենց բարի, «քաղցր» տերերին:

«Զբարս տերանց առակս յայտնէ, զի ոչ է պարտ յամենայն ժամու բարի ի նոցանէ գտանել, թէպէտ և քաղցր իցեն. այլ երբեմն և չարի ակն ունել արժան է»: (Առ. 27):

Մխիթարը ծաղրում է իշխաններին, որոնք հափշտակում են իրենց հնազանդյալների ունեցվածքը:

«Զագք անկեղաց ասեն ցծնողս իւրեանց. Ընդէ՞ր նման արծուոյ և բազէից՝ ի կենդանիս մեզ ոչ որսայք, այլ զմեռելոց ոսկերս մեզ բերէք կերակուր: Եւ նոքա ասեն. Որդեակք, վասն այն Աստուած արար զմեզ երկայնակեաց, զի ոչ զկենդանիսն սպանանեմք, այլ շատիմք մեռելօքդ, նման քահանայից, և ոչ ըստ օրինակի իշխանաց՝ զկենդանեաց յափշտակեմք»: (Առ. 28):

Վերջապես՝ Մխիթարը շատ մեծ կարծիք ունի բուն ժողովրդի, հասարակության ցածր խավերի ուժի մասին, որոնք կարող են «զօրանալ» և «յաղթեն հզօրաց»:

«Զբոյն մըջեան արջ փորէք, և լեզուաւ ժողովէք և ուտէր: Եւ հնարի մըջիւն սատակել զնա. երթեալ առ պիծակ և գոռելս և մօեխ և շանաճանճ և բրէտ, և առ նմանք սոցին, և աղաչէ օգնել իբրև աղգայինք: Յաւակցեն՝ հաբկանեն զաչս և զլսելիս արջուն. և հարկանէ գլուխ զքարի, և նեխի և որդունք ևս ծնանին. և ի սաստկութենէ ցաւոց՝ զբերան բացեալ գոչէք, և նոցա մտեալ յորովայնն՝ խոցստեն զաղիսն. և նեղեալ պիմէ ի հոսանս ջրոյ, և անչափ ի ներքս մտեալ՝ հեղձանի:

Զօրութիւն առակիս այսպիսի է. զի հզօրք զտկարս արհամարեն, և ոչ երկնչին, սակայն իմաստութեամբ զօրանան փոքունք և յազթեն հզօրաց. Եւ այս իմաստութիւն է՝ ի փոքունց իբրև ի մեծամեծաց երկնչելը:

Ըստ հեղինակի, «տկարներին» չպետք է արհամարհել, որովհետև նրանք ընդունակ են «իմաստութեամբ» զօրանալու և նույնիսկ հաղթելու «հզօրաց», այլև պետք է երկնչել նրանցից «իբրև ի մեծամեծաց»: Այլ կերպ ասած՝ Մխիթարը խրատում է իշխողներին իրենց «հնազանդեալներին» հետ չվարվել այնպես, ինչպես արջը մըջունի հետ՝ քանզի նրա բունը, հակառակ դեպքում նրանք ևս ենթակա են «հեղձանիլ ի ջուր»:

Ուրեմն, Մխիթարը չլինելով աշխատավորութեան գաղափարախոսը, միաժամանակ որոշ համակրական վերաբերմունք ունի նրա նկատմամբ: Նա իր առակների մեջ ունի ստորին պատկերել է իրականում գոյութուն ունեցող սոցիալական անհավասար դրութիւնը, աշխատավոր դասի վիճակը, վերջինիս պատկարզային գիտակցութեան արթնացումը, նրա փոխհարաբերութիւնը իշխող դասի հետ և այլն: Սակայն նրա նպատակը չի եղել սոցիալական իրականութեան ուսումնասիրական նկարագիրը ներկայացնել: Վայս ամենը խրատողի դերում հանդես եկող առակախոսի մոտ կատարվել է ինքնաբերաբար, օրեկտիվորեն:

Մխիթարը ուսումնասիրել է նաև աշխարհիկ ու հոգևոր ֆեոդալների հարաբերութիւնն ու նրանց ներքին պայքարը: Այդ տեսակետից հետաքրքիր է նրա ժողովածուի Զ առակը:

«Երկիր հայեցեալ ի բարձրութիւն լերանց՝ համարձակեցաւ լինել և երկին. և ոչ կարաց զլուսաւորս ընդ ինքեամբ առնել նման երկնի և լուսաւորել:

Յանդիմանէ նշանակա զաշխարհական ոմանս, որ փքացեալ ի ճոխութիւն իւրեանց, զքահանայից կամին յափըշտակել զպատիւ. սակայն լուսաւորին՝ քան լուսաւորեն, նման երկրի, զի լուսաւորի՝ քան լուսաւորէ»:

Գոշի ժամանակ, ուրեմն, հոգևորականությունը իր նախկին դիրքն ու հեղինակությունը չունի: Աշխարհիկ ֆեոդալները համարձակվում են քահանաներից (==հոգևորականությունից) «յափշտակել զպատիւ», «փքացեալ ի ճոխութիւն իւրեանց»: Հասարակական կյանքում տեղի ունեցած տեղաշարժի արտահայտությունն է այդ երևույթը:

Որքան էլ հեղինակը, իր բառով ասած, հանդիմանում է այդ տիպի աշխարհականներին և բարձրացնում է հոգևորականութեան դերը, այնուամենայնիվ, նա արդեն զուսպ վերաբերմունք ունի աշխարհիկ իշխանութեան նկատմամբ՝ նրանց հարաբերութեան հարցում: Այդ երևում է ԺԳ առակի մեկնությունից:

«Նշանակ առակիս այսպիսի է. զի թագաւորական ազգ թէպէտ փառավոր է՝ երկրաւորօքս ճոխանայ, որք հասանուտք են, որում թթենիդ է նշանակ: Իսկ քահանայական տոհմ թէև ազքատ իցէ, մեծապատիւ է հոգևորօք, և արժան է զուգիլ ընդ թագաւորական տոհմի»:

Մխիթարը նույնիսկ ընդունում է եկեղեցու կախածությունը աշխարհիկ իշխանությունից. «Բարեկարգս կամի առնել առակս զթագաւորս, ըստ պատշաճի վիճակել զիշխանս, նմանապես և եկեղեցիս»: (Առ. ՀԶ):

Առակներից շատ պարզ երևում է, որ այլևս չկա նախկին կրոնական երկյուղածությունը, մարդկանց հետաքրքրում է աշխարհիկ կյանքը, նրանցից շատերը թեև դառնում են միայնակեաց կամ կրոնավոր, բայց շուտով թողնում են այդ՝ վերադառնալով աշխարհիկ կյանքի (առ. ԾԴ): Հաճախ նույնիսկ ծաղրում են կրոնավորներին ու երկյուղածներին, արհամարհում նրանց «իբրև զչափաւորս և անպիտանս ի վարս աշխարհի» (առ. ԽԸ), որի համար ԼԳ առակի մեկնութեան մեջ նրանց հանդիմանում է Մխիթարը:

«Յայտնապէս ցուցանէ առակս՝ թէ յոյժ՝ անմիտք են որ մոռանան, եթէ բնութեամբ մահկանացու է ազգ մարդկան, և պատրեալք յերևելի մեծութիւնս՝ ծաղր առնեն զարս երկիւղածս և զկրօնաւորս. ուստի յանդիմանին ի

նոցունց անմատուցիւն նոցա, և ինքեանք գիտելով զապականութիւն երկրաւորացս՝ ոչ պատրին, այլ ճնշեալ և երկիւղիւ միշտ ներգւնին»:

Աշխարհիկ կյանքի ձգտումը ուժեղացել է ոչ միայն աշխարհական մարդկանց մոտ, այլև հենց կրօնավորների, որի համար այդպիսիներին հանդիմանում ու ծաղրում է Մխիթարը:

«Դէմք առակիս առ այնտիկ է, որ ի մահուանէ զանգիտեալք ասեն, թէ զսնծինս տեառն նուիրեալ եմք՝ բնակիլ յանապատ. զոր ի դէպ իսկ ասէ՝ թէ այդպիսեացդ տեղի կրօնաւորք են և ոչ վայրապար շրջիլ յաշխարհի, որում ոչ խնայէ, այլ ըմբռնէ»: (Առ. ՃԺԶ):

Հոգևորականութիւնն անպրում է բարքերի անկում, կրօնավորները ժլատ են (առ-Ձէ), ամբարտաւան (առ. ԻԹ) ազան և նույնիսկ կաշառքով հաղորդում են «զպսոնիկս և զպիղծս», որոնց եկեղեցին մերժում է:

«Ձագան քահանայից առակս տայ տարացոյց, զի զպսոնիկս և զայլս ևս պիղծս մերժեն յեկեղեցոյ և դարձեալ կաշառք ընդունին և հաղորդեցուցանեն»: (Առ. ՃԻԱ):

Այսպիսով, Մխիթարի առակների մեջ շատ պարզ զգայվում է հոգևոր ու աշխարհիկ ֆեոդալների ներքին պայքարը, հոգեվորականութեան բարքերի անկումը, որոնց բացահայտումով, ցուցադրումով ու քննադատութեամբ հեղինակը նրանց նկատմամբ ժխտական վերաբերմունք չի ցուցաբերում, այլ հետապնդում է իրատեղու և ուսուցանելու միջոցով նրանց հետու պահել բարոյական, վերջին հաշիւով՝ քաղաքական կործանումից, ճիշտ այնպես, ինչպես Քոկաչիոն երկու զար հետո՝ եվրոպական գրականութեան մեջ:

Մեզ համար, ինչպիսի, ներկա դեպքում՝ ավելի կարևորը իրականութեան այն ռեալիստական պատկերն է, որ ներկայացնում է Մխիթար Գոշը առակների մեջ:

Մխիթար Գոշի ժողովածուի մեջ մեծ տեղ են բռնում այնպիսի առակներ, որոնք նվիրված են կենցաղային հարցերին, մարդկային առօրյա հարաբերութիւններին: Այս առակները արժեքավոր են ու առանձին նշանակութիւն ունեն, քանի որ մենք շատ սակավ տեղեկութիւններ ունենք հին ու միջնադարյան շրջանի կենցաղային խնդիրների վերաբերյալ:

Նկատենք, որ այդ առակները ևս ինքնանպատակ չեն և գրված են հասարակական անհրաժեշտութիւնից գրված: Հա-

սարակական կյանքում տեղի ունեցած փոփոխություններն անհրաժեշտ էին զարձեւել ընկերակցական նոր առաջ եկած հարաբերությունների կարգավորումը. Մխիթարը դրանց անդրադառնում և աշխատում է կարգավորել թե իր Դատաստանադրքում՝ օրենսդրական միջոցներով, և թե Առականերում՝ խրատական միջոցներով:

Այս տեսակետից ուշադրութեան արժանի են այն առակաները, որոնց մեջ ներկայացվում են արհեստավորները, և որոնք մեզ պարզ պատկերացում են տալիս ժամանակի համաբարությունների մասին:

Այդ առականերից նկատելի է, որ գոյություն ունի աշխատանքի խոր բաժանում, հանդես են գալիս տասնյակից ավելի մասնագիտութեամբ արհեստավորներ, տարբեր արհեստավորներ ծաղրում են միմյանց՝ իրենց արհեստը գերադաս համարելով մյուսներից և այլն:

Բերենք երկու օրինակ:

«Սաղախորդ ոմն էանց ընդ դուռն մորթեգործի, և սկսաւ այպանել և չարահոտ զնա կոչել: Եւ նորա ելեալ թշնամանէր ասելով. Եթէ յոսկեգործաց և կամ յայլոց ևս նախատ լինէի՝ ի դէպ էր. դու ժահահօտ քան զիս, զի՞մրդ համարձակիս»: (Առ. ՃԿԹ):

«Ի թագաւորէն Ադեքսանդրէ մեծարեալ լինէր երկաթագործ, քան զհիւսն, յորժամ ապարան նմա շինէին: Եւ նախանձ ընդ նմա կալան հիւսն և հողագործ. ոմն ասէր զբնակութիւն առնել, և ոմն՝ զկերակուր: Եւ նորա լուեալ, իմաստասէր գորով, կոչէ և այլ ևս իմաստունս ի մէջ նոցա առնել ընտրութիւն պատուոյ: Եւ ասեն նոքա, եթէ առաջին ասացաւ Ադամայ գործել զերկիր, բայց դարբնութիւն կանխաւ ցուցաւ, և զի զիւր առնէ զգործի և նովաւ զհիւսան և զմշակի, վասն որոյ առաջին է պատուով. իսկ հողագործն երկուցն պէտս ունի: Եւ այսպես համոզեն զնոսա չնախանձել»: (Առ. ՃԿԵ):

Վերջին առակը միաժամանակ միջնադարյան քաղաքի ու դասերի միջև առաջացած հակասութեան արտահայտությունն է, պատկերված քաղաքային ու գյուղական արհեստները ու արհեստավորների հակադրութեամբ: Գոչի ժամանակ, ուրեմն, արդյունառարժանական աշխատանքը առանձնացվում էր երկրագործականից: Այստեղից պարզ է Մխիթարի այդ առակաների ճանաչողա-

կան մեծ արժեքը Հայաստանի տնտեսական զարգացման պայմանների ուսուսմասիրութեան համար միջնադարում:

Հետաքրքիր և շատ կարևոր է, թե ինչ կարծիք ունի Մխիթարը տարբեր արհեստների կարևորութեան ու գերադաս լինելու մասին: Մխիթարի կարծիքով տարբեր ժամանակներում տարբեր արհեստներ ու արհեստավորներ կարող են մեծարելի լինել:

«Փոփոխելի առակս ցուցանէ զնիւթականքս զամենայն, զի ոչ միշտ պատուին՝ զի երբեմն մեծարի ոմն և երբեմն՝ անպատուի: Վասն բազում անգամ վտանգի սովոյն՝ նիւթք ամենայն խոնարհին ընդ ձեռամբ ցորենոյ: Նմանապես և յայլան է տեսանել. ըստ այսմ և յարուեստաւորս պատահի, որովք չէ պարտ ամբարհաւածել»: (Առ. ՃԿԼ-ի մեկնութիւնը):

Այս կամ այն արհեստի ու արհեստավորի գերադաս կամ մեծարելի լինելու չափանիշը, ըստ Մխիթար Գոշի, հասարակութեան օգտակարութեան մեջ է: Պղնձագործի և երկաթագործի վեճը ծերոց ատյանում լուծում են հօգուտ երկաթագործի, հետևելյալ փաստարկով.

«Հասարակաց օգտակարն պատուական է»:

Մրանից պետք է եզրակացնել, որ հեղինակի համակրանքը քաղաքային դասի կողմն է*: Մխիթարի կարծիքով՝ «ոչ ինչ պատուական, քան զհասարակաց օգուտն» (առ. ԿԷ), մի բան, որ հատուկ է վերածնութեան շրջանի խոշոր գործիչներին ու գրողներին և որի վրա ուշադրութեան չի դարձվել Գոշի մասին եղած ուսուսմասիրութեանների մեջ:

Մխիթարի ժամանակ Հայաստանի զանազան մասերում կային, առակախոսի արտահայտութեամբ ասած, «այլազգի» մի քանի իշխանութիւններ (էմիրութիւններ), որոնք շփման մեջ էին հայերի հետ: Բնական է, որ Գոշը նրանց հարաբերութիւնների, որ մեծ մասամբ եղել են թշնամական, վերաբերյալ առակներ ստեղծեր՝ հանդես գալով խրատներ տվողի դերում: Ինչպես պետք է վարվել թշնամու ձեռքն ընկնելիս: Կարդանք հետևյալ առակը.

«Նոխազի առեալ յայծից եմուտ ի դժուարս քարանձաւաց, և տեսեալ գայլուն, և եկեալ հարցանէ, թէ զի՞նչ այդը

* Դատաստանագրքում (էջ 318) նա գրում է. «Արք քաղաքացիք առաւել բան զգեղջուկս պատուիցին» և այլն:

վործէք: Եւ ասեն. Միայնակեաց աստ լինի՞ք զքառասուն
օր: Եւ հավատացեալ՝ զնաց:

Յուցանէ առակս դիպող ստութեամբ ազատիլ ի վտանգէ,
որ է անեպեր. (Առ. 27):

Ուրեմն, հեղինակի կարծիքով կարելի է և պարսավելի չէ
(անեպեր) թշնամիներէց ազատվել «դիպող ստութեամբ»:

Բերենք մի ուրիշն էլ:

«Անասուն կենդանեաց եկեալ ասեն առիւծուն. Ամե-
նայնիւ իբրև զիշխան վարիս, այլ միով իբրև զզոզ, զի
զհետ քո անյայտ առնես: Եւ իբրև զվտանգեալ ի նմանէ՝
հնարեցան խափանել: Ընդ այսմ տրտմեալ յայտնի շրջեր,
և դիտելով նոցա՝ ազատեալք ի նմանէ լինէին:

Հնարս առակս ուսուցանէ, ի զովութեանց և ի պարսա-
ւանաց յոմանց ազատեալ ի չարէ»: (Առ. 27):

Առակախոսի տեսակետով թշնամու ձեռքից նուշինսկ փախ-
չելով ազատվողը «ոչ է երկչոտ, այլ արի»:

Մխիթարի համար բնորոշ է այնպիսի խաղաղասիրության
գաղափարը, որ դուրս է գալիս խաղաղասիրության քրիստոնեա-
կան ուսմունքի սահմաններից: Ըստ նրա՝ «թէ թագաւորութիւն
յայլմէ ոչ մեղիցի ի թագաւորէ, և բաւական կեանս ունիցի, բարի
է խաղաղասէր լինել», բայց «թէ հարկաւորի ի թշնամեաց, անար-
գութիւն է ոչ տալ պատերազմ»: (Առ. 42):

Նույն խաղաղասիրությունը նկատելի է Դատաստանագրքի
մեջ. «եթէ պատահի (թագաւորին, է. Պ.) պատերազմել ընդ այլ-
ազգիսն հարկաւորաբար, յորժամ սուրն վերասցլ՝ մի տոցէ առ-
նել սպանումն...»*:

Մխիթարի համար, ինչպես նկատել է պրոֆ. Մ. Մկրչյանը,
բնորոշ է ուժեղ պետականության ձգտումը:

Վերածննդի շրջանում հայ իրականության մեջ գլխավո-
րապես արտաքին պատճառների հետեանքով (սելջուկյան, սպա-
թաթարական արշավանքներ) չստեղծվեց միասնական պետու-
թյուն, թեև դրա համար կային հասարակական-տնտեսական
նպաստավոր պայմաններ: Սակայն ժամանակի նշանավոր մտա-
ծողների (Լաստիվերոցի, Հովհ. Սարկավազ, Շնորհալի) հա-
յացքներում զգացվում է այդպիսի միապետություն ստեղծելու
ձգտումը: Ավելին. Առակների հեղինակը, արդեն, ունի որոշակի
հայացք պետական կառուցվածքի վերաբերյալ:

* Դատաստանագրք, էջ 307:

Ֆերենք նրա ժողովածուի առաջին առակը:

«Աստուած յառնելն երբեմն զարարածս՝ երկեաւ հակառակիլ և խառնեաց զժանրն ընդ թեթևին, զտկարն ընդ հօրին. զի թէ հակառակ դարձցին՝ առ միմեանս, և ոչ ընդ արարչին:

Սրատէ առակս զթագաւորս՝ կարգել զմեծամեծս և զնուաստս ընդդէմ միմեանց. զի մի ընդ թագաւորս, այլ ընդ միմեանս պատերազմեսցին»:

Սրանից երևում է, որ Մխիթարի ժամանակ կենտրոնական պետական իշխանության և առանձին ֆեոդալական տների միջև եղել է ուժեղ պայքար, որ թուլացրել է պետութեան հզորութունը: Ուժեղ պետականութեան կողմնակից հեղինակը նշում է այն ուղին, որով հնարավոր է վերացնել այդ պայքարը — կարգել թուլերին ուժեղների դեմ, նրանց հակամարտութիւնը բորբոք պահել և զբանով հասնել թագավորական իշխանութեան, կենտրոնացած պետականութեան անսասանութեանը:

Ուժեղ պետականութեան ձգտումը արտահայտված է նաև Մխիթարի ԿԸ առակում, որտեղ հեղինակը ավելի է պարզում իր հայացքը պետական կառուցվածքի մասին:

«Հարկաւոր ցուցանէ առակս զերկրորդն լինել թագաւորի և բնաւ կարգաց, զի ոմն զբարեկարգութիւն պահիցէ և միւսն զմարտսն վանիցէ»:

Թագավորը պետք է հավասարակիցը չունենա, այլ «երկրորդը», որին հաջորդելու են մյուս աստիճանները: Իշխաններից յուրաքանչյուրը պետք է ունենա առանձին պաշտոն կենտրոնացած պետական սխտեմում, ըստ որում նրանց այդ պաշտոններում նշանակույր թագավորն է.

«Բարեկարգս կամի առնել առակս զթագաւորս, ըստ պատշաճի վիճակել զիշխանս, նմանապես և յեկեղեցիս»:

Նույն միտքն է արծարծվում է առակում ևս, որտեղ ներկայացված է հեղինակի ցանկացած պետական սխտեմը — թագավոր, նրան ենթակա իշխաններ, պետական աստիճանավորներ, ապա հասարակութեան տարբեր խավերը՝ «իւրաքանչիւր յիւրաքանչիւր գործ»:

Մխիթարը Դատաստանագրքի երկրորդ մասի (Աշխարհական օրհնք) Ա հոդվածում գրում է.

«Բայց գիտելի է զի թագաւոր տիրապէս Աստուած է և անուանակիր միայն մարդիկ, ոչ ճշմարիտք. սակայն թագաւորք այնոքիք անուանին, որք ազգաց իւրեանց տիրեն

միանգամայն և յայլոց հարկ առնուն յազգաց, և եթէ ոչ՝ ոչ հարկիցին»։*

Այսպիսով, Մխիթարը և՛ Դատաստանագրքում, և՛ Առակներում ուժեղ, կենտրոնացած պետականութեան գաղափարն է պաշտպանում, որի համար նրա ժամանակ ստեղծվել էին հասարակական-տնտեսական և քաղաքական նպաստավոր պայմաններ: Առաջինի մասին արդեն խոսք եղավ, քաղաքական պայմանների մասին պետք է ասել հետևյալը: Չաքարյանների ժամանակ Հայաստանը վայելելով վրաց արքունիքի հովանավորութիւնը՝ փաստական անկախութիւն ուներ: Չաքարյանները իրենց համարում էին Հայաստանի տերն ու տնօրենը, նպասակ ունեին տիրել ամբողջ Հայաստանին, իրենց կոչում էին «թագավոր», «շահինշահ», իրենց պետութիւնը՝ «ինքնակալ պետութիւն», իսկ ֆեոդալական կալվածատերերի կախումը նրանցից շատ ուժեղ էր:

Միանգամայն պարզ է, որ իշխող դասակարգի գաղափարախոսը լինելով հանգերձ, Մխիթարը որպէս մեծ մտածող, իրականութեան նկատմամբ լայն հայացք ունի և տեսնում է հեռուն:

Մենք տեսանք, որ Գոշի առակների թեմատիկան հիմնականում կազմում էին հասարակական ու կենցաղային խնդիրները, դասակարգերի, հասարակութեան տարբեր դասերի ու խավերի և անհատների փոխհարաբերութեան հարցերը, որոնք նորութիւն էին մեր գրականութեան մեջ:

Առակների հեղինակը ուշագրութեան կենտրոնում է առնում, նրան գրավում ու հետաքրքրում է անհատը, մարդը: Մխիթարի առակներն այնպիսի ստեղծագործութիւններ չեն, որոնց մեջ պատկերվում են անմարմին ու գերազույն աշխարհը, այստեղ արդեն աշխարհիկ կյանքն է ու ժամանակաշրջանը: ~~Նրանց մեջ իրական ու կոնկրետ մարդն է նկարագրվում՝ այլաբանական եղանակով, իբրև գյուղացի, քաղաքացի, ազնվական-իշխան, արհեստավոր, կրոնավոր, թագավոր և այլն, յուրաքանչյուրը իր կացութեան սուանձնահատկութիւններով: Սակայն Վերածնութեան շրջանի գրողները, որպէս անցման շրջանի գրողներ, այս կամ այն չափով կրում են նախկին աշխարհայացքի ազդեցութիւնը: Մխիթար Գոշի մոտ մի զգալի չափով դեռևս~~

* Դատաստանագրք, էջ 299—300: Այդ մտքի համար տես ամբողջ Ա հոդվածը, էջ 299—310:

նկատելի է քրիստոնեական կրոնի սկզբունքների վերարտադրութ-
յունն ու քարոզը: Նրա մի շարք առակներ այդ կրոնի սկզբ-
բունքների քարոզման համար էլ ստեղծված են և ունեն կրոնա-
կան թեմաներ ու բովանդակություն: Դրանց մեջ հեղինակը քա-
րոզում է այսբանաբանական կյանքի ունայնությունն ու անցո-
ղիկությունը և դրա հետ կապված՝ մարդկանց մահկանացու լի-
նելն ու մարդկային փառքի սնոտի լինելը (առ. Գ, Լ, ԻԸ և այլն),
զղջում, բարեգործություն ու վշտակցություն, մեղքից խուսա-
փում, խրատ կրոնավորներին (առ. ԻԲ, ԻԹ) և այլն, և այլն:

* * *

Մխիթար Գոշն իր ժողովածուն կազմել է ուսուցողական նպատակներով, որի համար առակների ժանրը ամենից հար-
մարն էր: Նա առակներն օգտագործում է համողիչ դարձնելու համար իր բարոյախոսությունը, որ նրա հիմնական նպատակն է:

Առակների պատմողական մասի կամ պատմվածքի նյութը հեղինակը մեծ մասամբ վերցրել է կենդանիների կյանքից, որ-
պես ամենահարմարը այլաբանության համար, և սակավ դեպ-
քերում՝ բույսերի ու մարդկանց կյանքից:

Ժողովածուում առակները դասավորված են սրտը կարգով, ըստ գործող անձերի կամ նյութի: Բացի այս մասնավոր բաժա-
նուններից, առակները բաժանված են երեք մեծ խմբերի՝ բարո-
յական, առասպելական և ստեղծական:

† † Առաջին խմբի առակների մեջ պատմվածքի նյութը ոչ
այնքան կենդանիների, բույսերի և այլ գործող անձերի կյանքն
է, որքան նրանց հատկությունները, բարույթը, որոնք դրվել
են որպես առակի պատմողական մաս և դրանից հանվել է խրա-
տական եզրակացություն: Այս պատճառով Գոշի այս առակները
մեծ մասամբ այլաբանական համեմատություններ են սակավ
գործողությամբ (օր. ՂԵ, ԻԲ առակները և այլն):

Երկրորդ խմբի (Առասպելական կոչված) առակների նյութը
վերցված է գլխավորապես կենդանիների կյանքից: Այստեղ ա-
վելի ուժեղ է գործողությունը, քան Բարոյական առակների մեջ,
սակայն Գոշը երբեք երկարաբան չէ. նա գործողությունը շարու-
նակում է այնքան, մինչև որ հնարավոր լինի եզրակացություն
հանել, ընդհանրացում կատարել:

Ս Երրորդ խմբի (Ստեղծական) առակների մեջ թեև գործո-
ղությունը ուժեղ է, բայց ծավալուն չէ և չի ընդգրկում գործող

անձանց հիմնական ու էական գծերն ամբողջովին: Միայն մեկ կամ երկու բնորոշ գիծ է ցուցադրվում կարճ պատմվածքի մեջ (դա առակի ժանրային առանձնահատկությունից է բխում), որը և պայմանավորում է գործողություն միասնությունը առակի պատմվածքում: Գոշի առակների սյուժեները սովորաբար կազմված են երկու մոտիվից, իսկ մեծ մասամբ միայն մեկ մոտիվ ունեն: Առակներից յուրաքանչյուրի մեջ պատմվում է մեկ, հազվադեպ միայն երկու կամ ավելի միջադեպ: ¶

Եթե Բարոյական կոչված առակներում Մխիթարը վերցնում է գործող անձերի հատկություններից այնպիսիները, որոնք հանրաժանոթ են, ապա Առասպելական առակների մեջ (մասամբ նաև Ստեղծական առակներում) վերցնում է այնպիսի գործող անձեր, որոնց սոսկ անունները պատրաստի հատկացողություններ են, ընդհանրապես համբավներ (աղվես՝ խորամանկություն, նապաստակ՝ վախկոտություն, աղամյի՝ միամտություն և այլն):

Մխիթարի համար բնորոշ է գործող անձանց իրենց հատկություններին անհամապատասխան գործողություն կամ անբնական դրություն մեջ գնելը, որով ստեղծում է ծիծաղելի, հետաքրքրաշարժ դրություններ: Այսպես, ՃԳ առակում՝ «փիղ երթեալ առ քաղղեացիս յուսուռնն աստեղաբաշխութեան», ՃԱ առակում՝ «փիղ ետ գորգի իւր ցՊղատն ուստնել իմաստասիրութիւն: Եւ առաջին հրահանգէր զնա գծիլ ի լսարանին, և նա ոչ կարէր, ասաց նմա և պղլուխ խոնարհեցուցանել յերկիր, և սչ զայն ևս կարաց...»:

Մխիթարին, որպես առակագրի հատուկ են սեղմությունը, պարզությունն ու կոնկրետությունը: Սակայն նրա մոտ սեղմությունը հաճախ անցնում է սահմանից, հանգելով սխեմատիզմի և չորություն՝ ֆլապսելով առակի կենդանությունը և գործողություն զարգացմանը:

Սեղմ ու հակիրճ է ոչ միայն առակների պատմելաձևը, այլև Գոշի յեզունն ու ոճը, բայց միշտ կենդանի, հատու և զբավիչ:

Մխիթարի մոտ առակի գլխավոր նպատակն է բարոյախոսությունը, նա հետապնդել է կոնկրետ ու գործնական նպատակներ: Դրանով պետք է բացատրել նրա առակների հրապարակախոսական բնույթը: Էնդինակի համար առակը ծառայում է որպես հրապարակախոսության միջոց՝ զբևեռելու առաքինությունները, ծաղրելու մարդկանց թերությունները, մտրակելու չարիքը,

արհամարհելու վախկոտութիւնը և այլն: Որոշ առակներում էլ, որոնք ուսուցողի ներշնչումն են, հեղինակը հանդես է գալիս իբրև սոսկ բարոյախոս-հրապարակախոս:

Մխիթարի առակների կոնկրետ ու գործնական նպատակներ ունենալու հանգամանքով պետք է բացատրել այն, որ նրանց մեկնութիւնները չունեն լայն ու խոր բնդհանրացումներ, որ հատուկ է առակին:

Եթե Վարդան Այգեկցին առաջին անգամ իր ճառերի ու քարոզների մեջ բարոյակրթական նպատակներով օգտագործել է առակներ, դրանով ստեղծելով փաստորեն առանձին գրական տեսակ՝ առակավոր ճառեր, ապա Մխիթար Գռչը օգտագործել է առակի ժանրը, իբրև ինքնուրույն գրական տեսակ՝ ավելի լայն նպատակներով, դրանով իսկ վավերականութիւն տալով առակին, որպես գրական տեսակի հայ գրականութեան մեջ:

ԱՌԱԿՆԵՐԻ ԲՆԱԳԻՐԸ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

Ս. տպագիրները.—Մխիթար Գոշի Առակներն ամբողջական ձևով ունեցել են երեք տպագրություն, երեքն էլ Վենետիկի Մխիթարյանների ձեռքով՝ Վենետիկում—1790, 1842 և 1854 թ. թ.:

Առաջին (1790 թ.) հրատարակությունը կատարված է Վենետիկի Մխիթարյանների Մատենադարանի № 1091 ձեռագրի հիման վրա:

Գիրքն ունի այս վերնագիրը.

ԱՌԱԿՔ

ԵՒ

ՈՏԱՆԱԻՈՐՔ

ԽՐԱՏԱԿԱՆՔ

ԱՄՁԵՆԱԳ Ի ՆՈՒՆԵՆՑ ՄԵՐՈՑ

Ի ՀՐԱՇՆՔ ՈՒՍՈՒՄՆԵՍԷՔ

ՀԱՄԲՈՒՐՑ

Տպագրեալ յամի տն 1790

Գիրքը պարունակում է Գոշի Առակները, Շնորհալու 6 և Կարապետ վարդապետի մեկ ոտանաւորները: Ունի նախաբան,— «Բան առ վերծանողս»,—որի մեջ հրատարակիչը (Ձոհրաբյան) խոսելով Աղուեսագրքի մասին*, Վարդանա առակները համարելով «Գեղջուկ՝ իմաստիւք՝ և անհարթ շարագրութեամբ բանից», գրում է.

«Յայս սակս լաւագունի ևս հախանձ բերեալ մեր. ոչ ունե-

---

* Այստեղ Աղուեսագիրքը համարվում է Երեմիա Վարդապետի կազմածը.— «Կազմեալ ի յետին ժամանակս յԵրեմիայ վարդապետէ ումեմնէ»,— մի տեղեկություն, որ հետո անցավ եվրոպացի հայագետներին (Դյուլ-Մերիլ և այլք) և որը թյուրիմացութեան արդյունք է: Երեմիա վարդապետը Աղուեսագրքի 1698-ի «Կեղծ—էջմիածնեան» կոչված տպագրութեան հրատարակիչն է:

լով առ այժմս ի ձեռին դալ ևս առաւել հնագոյն ի բուն ի հայկականս մեր բարբառս յօրինեալ, ահա զսոյն զայս կարևոր վարկաք ի լոյս ընծայեալ տպագրութեամբ, զՄխիթարայ մեծի գաշխատասիրեալն. այն ո՞ր սնուանի ընդ երևելի մատենագիր վարդապետս ազգիս՝ առ երկոտասաներորդ դարու: Որ լայց յայլոց գործոց և վառաջիկայ առակս բարոյականս ձեռնամուխ եղև յօրինել համառօտ ոճով՝ բացահայտ և ընտիր շարադրութեամբ՝ ըստ կանոնաց արուեստին յերկրեալ, մինչև մարթ լինել համբալկաց լեզուիս փոյթ ունել և հետևութեան կամ աշակերտութեան սորին ի հայկաբանութեան. բայց յանյց սրբ ուրեք ուրեք ազաւաղեալ թուին ի գըչաց»:

Ձեռքի տակ չունենալով այն ձեռագիրը, որից կատարված է տպագրությունը, զժվարանում ենք ասել՝ ուղղել է հրատարակչը յուր նկատած գրչական աղավաղումները, թե ոչ: Բայց որոշ նշաններ ցույց են տալիս, որ տպագիրը ձեռագրի արտատպությունն է, առանց աղավաղումների սրբագրութեան: Այդ երևում է նրանից, որ տպագրի տարբերությունները, սրտնք մեր կագմած տեքստում մտել են այլընթերցումների մեջ, մեծ մասամբ կան մյուս ձեռագրերում:

Առականները սկսվում են 7-րդ էջից հետևյալ վերնագրով.

Առակք առասպելականք և բարոյականք. որ կերպարանէ զճմարտութիւն: Ասացեալ մեծ վարդապետին Մխիթարայ մականունն Գոշ

Հրատարակչը գրքի վերջում գրել է «Ցանկ անուանց, յորոց կազմեալ եղեն առակք», — առակաների գործող անձերի (բույսերի, կենդանիների, լեռների, գետերի և այլն) անունների այբուբենական ցանկը, նշելով, թե որ առակում է խոսվում ավյալ գործող անձի մասին:

Երկրորդ տպագրությունը (1842 թ.) կատարված է առաջինից, ըստ որում գրքի վերջին մասում եղած «ոտանաւորք»-ի փոխարեն տեղավորված են Ողոմպիանու առակաները («Առակք Ողոմպիանու»):

Երրորդ տպագրությունը (1854 թ.) երկրորդի արտատպությունն է Ողոմպիանու առակաների հետ միասին*:

Վերջին երկու տպագրությունները ևս ունեն նույն «Ցանկը»:

* Ցաշյանը հիշում է 1852 թ. տպագրություն. կարծում ենք տպագրական սխալ է, փխ. 1854 («Յուցակ», էջ 1118):

Այս երեք հրատարակութիւններէ համեմատութիւնը պարզեց, որ նրանց մեջ առանձին տարբերութիւններ չկան. վերջին երկու հրատարակութիւնները արտասպաւութիւն են առաջին հրատարակութեան (երկրորդը՝ առաջինի, երրորդը՝ երկրորդի):

Առակաների Վենետիկյան տպագրութիւններէ հիմքում ընկած է, ըստ Մառի, Վենետիկի Մխիթարյանների Մատենադարանի № 1091 ձեռագիրը (Bibl. Arm. S. Zazari, Ը. Բ. № 1091): Ձեռագրի մասին Մառը հաղորդում է. «Даты не имеет, но судя по виду, она XVII века, если не более поздняя»*.

Ուրեմն, Առակաների երեք տպագրութիւններն էլ փաստորէն կատարված են միայն մի, այն էլ նորագույն գրչագրից, ուստի ընական է, որ այն ձեռագիրը, որից կատարված է տպագրութիւնը, ունենար գրչական սխալներ, աղավաղումներ ու բացթողումներ, որոնք և մտնելին տպագրի մեջ: Այսպէս Ղառակում տպագրի մեջ բաց է թողնված մի ամբողջ նախադասութիւն, որով և անհասկանալի է դառնում առակի բովանդակութիւնը: Բացթողումը, սակայն, գալիս է տպագրի հիմք հանդիսացող ձեռագրից, քանի որ մեր համեմատած այս առակը ունեցող 5 ձեռագրից (ABCDm) երկուսը (BC) համաձայն են տպագրի հետ: Ի՞նչ առակի վերջին նախադասութիւնը տպագիրը բաց է թողել, այնինչ ունեն ըստ ձեռագրերը: Մեծ թիվ են կազմում ոճական ու լեզվական այլընթերցումները (գրեթէ ըստ առականերում), որոնք ընթերցողը կարող է տեսնել մեր կազմած ձեռագրի այլընթերցումների բաժնում, ըստ որում մեծ մասամբ տպագիրը պահպանել է ոչ ճիշտ ընթերցվածները:

Բացի վերոհիշյալ երեք տպագրութիւններից, որոնք ամբողջական են, Գոշի առականերից շատերը մտել են քրեատոմատիաների մեջ ու դասագրքերում:

1. 18 առակ «Ընտիր հատուածք քաղեալք ի գրոց նախնի և արդի մատենագրաց հայոց... ի պէտս աշակերտաց Լազարյանց ձեմարանի Արևելյան լեզուաց»-ի մեջ (Մոսկվա, 1849 թ., էջք 12—18)—ԻԴ, ԽԹ, ԿԹ, Հ, ՀԴ, Ձ, ՁԱ, ՁԶ, ՂԱ, ՃԶ, ՃԵ, ՃԹԴ, ՃԻ, ՃԼԶ, ՃՀԴ, ՃՁԲ, ՃԻԳ, ՃԿԱ առակաները:

2. Կ. Կաստանյանցի «Ծաղկաքաղ արձակ և չափածոյ բա-

* Н. Марр, Сб. пр. Вардана, I, ст. 68.

նից. Շրջան առաջին»։ 1 հրատարակութեան մեջ (Տփլիս, 1881 թ.) մտել են հետեյալ առակները։

- ա) ՃԼԲ—«Անծեղ» վերնագրով։
- բ) ՃԾԴ—«Երկիր ի փոքունց» վերնագրով։
- գ) ՃԻԳ—«Բու և արծիւ» վերնագրով։
- դ) ՃԿԱ—«Հայրենիք» վերնագրով։

Նույնի երկրորդ տպագրութեան մեջ (1884 թ. Տփլիս)՝ առաջին երեքը նույն վերնագրով և Զ՝ «Տրտունջ» վերնագրով։

Զորրորդ տպագրութեան մեջ (1920 թ. էջմիածին) մտել են Զ, ՃԾԴ, ՃԻԳ առակները՝ նույն վերնագրերով։

Առակները դրված են առանց մեկնութունների, բացի ՃԾԴ-ից։

Թե «Ընտիր հատուածք»-ում և թե «Ծաղկաքաղ»-ում առակները բերված են վեներտիկյան տպագրութեանը։

Բ. Թարգմանութեանը. — Մխիթարի առակները թարգմանվել են ֆրանսերեն, ռուսերեն և աշխարհաբար լեզուներով։

Ա. ֆրանսերեն. — ընդամենը 16 առակ թարգմանել է Le Vaillant de Florival-ը և հրատարակել 1847 թվին լույս տեսած „Coup d’oeil sur l’Arménie“ աշխատութեան մեջ (12 առակ— Գոշի ժողովածուի ՃԿԲ, Գ, Դ, Ե, ՃԾԴ, Զ, ԶԱ, ԻԸ, ՃԻԸ, ԴԵ, ՃԶ և է առակների թարգմանութեանը—էջք 42—45-ում, և 4 առակ—Ժ, ՃԺ, ԶԲ և ԶԳ՝ տիտղոսաթերթի ներսի երեսում)։ Ընդհանուր առմամբ թարգմանութեանը հարադատ է բնագրին և հաջող, միայն տեղ—տեղ թարգմանիչը իրեն թույլ է տվել սրուշ ազատութուն (գործող անձերի փոփոխութեան, օր. Ժ. առակի թարգմ. մեջ նոնեհից փոխարինված է դժնիկով — le nerprun, և այլն), պահպանելով սակայն բնագրի ոգին։

Գոշի առակներից մի քանիսը ֆրանսերենի է թարգմանել նաև F. Macler-ը, բայց այս թարգմանութեան մասին ոչինչ ասել չենք կարող, քանի որ չկարողացանք գտնել „Journal Asiatique“-ի այն համարը (ser. IX, tom XIX, 1902) որտեղ տեղավորված է նրա աշխատանքը („Choix des fables arméniennes attribuées à Mechitar Goch“, վերնագրով)։

Բ. ռուսերեն. — ընդամենը 8 առակ (№№ 167—Медник и кузнец վերնագրով, 165—Александр и ремесленники, 168—Золото и пшеница, 154—Медведь и муравей, 93—Лев и гиена, 125—Курица и ее хозяин, 121—Ворона и нырок, 80—Коровы и их хозяйева վերնագրերով) թարգմանել է ակադ. Ն. Օրբելին և

կցել „Герои Руставели и их подданные“ հոդվածին (հրատարակված է „Памятники эпохи Руставели“ ժողովածուում), Թարգմանությունը շատ հաջող է և բնագրին հավասար արժեք ունի: Թարգմանության մեջ կատարված է տեքստի ճշտումներ:

Գ. Առակները աշխարհաբար մի շատ անհաջող Թարգմանություն կատարել է Խորեն Միրզաբեգյանցը և հրատարակել 1878 թ. Բաքվում: * Ընդամենը Թարգմանված է 182 առակ. Թարգմանությունից դուրս են մնացել ձիթ, ձիւղ, ձիւթ—ձՄԳ և ձՂՁ առակները:

Թարգմանությունը կատարված է տեղ-տեղ բառացի, երբեմն միայն լոկ իմաստն է վերարտադրում աշխարհաբար բառերով, երբեմն էլ բնագրի իմաստը պարզելու համար ավելացնում է բառեր ու ածականներ: Այս բոլորի հետ միասին Թարգմանիչը անուշադիր է եղել բնագիրը Թարգմանելիս. այսպես՝ նա է առակի «Եւ զղջացեալ զպարտութիւն խոստովանեցան» նախադասությունը Թարգմանել է «Ձղջանալով խոստովանեցին նոքա իրանց զրպարտությունը», «զպարտութիւն» կարգալով «զրպարտութիւն»:

Գ. Ձեռագրերը.— բազմաթիվ ձեռագրեր են հասել մեզ, որոնք ամբողջութեամբ կամ հատվածաբար պարունակում են Մխիթար Գոշի առակները: Դրանք ցրված են զանազան մատենադարաններում՝ ՀՍՍՌ Մատենադարանում, Վենետիկում, Վիեննայում, Երուսաղեմում և այլուր: Մի քանի մատենադարանների Ձեռագրաց Ցուցակների բացակայությունը, դժբախտաբար, մեզ հնարավորություն չի տալիս ծանոթանալու՝ Առակների մի շարք ձեռագրերի, որոնք թերևս օգնեին Առակների ժողովածուի հետ կապված բանասիրական որոշ հարցերի պարզաբանմանը:

ՀՍՍՌ Մատենադարանը պահպանում է Առակների ութը ձեռագիր, որոնք ունեն Առակների ժողովածուն ամբողջութեամբ կամ մասամբ:

1. ՀՍՍՌ Մատենադարանի ձեռագիր № 4066 (նախկին Տաթևի վանքի № 17). Առակների մեզ հասած ձեռագրերից ամենահինն է: Այն գրված է 1283 թվին. «Գրեցաւ ի թվ. հայոց ՉԼԲ (732 + 551 = 1283), ի յԱնարգաբայ» (էջ 349 բ):

* «Գոշ Մխիթարի, Ոգոմպլանու և Եղովպոսի ընտիր առակները. Թարգմանություն Խորեն Միրզաբեգյանց» Բաքու, 1878: Թարգմանության առթիվ զբախտությունը տես՝ «Փորձ», 1879 թ., № IV, էջ 143—150, «Մատենախոսություն» բաժնում:

Թեև հիշատակագրությունը գրված է առականերից առաջ, այնուամենայնիվ մենք հիմք չունենք կասկածելու, թե առակաները հետո են գրվել կամ միացվել ձեռագրին. ձեռագրի ըսկըզրի մասի և Առակաների գրչությունը, ինչպես նաև թուղթը նույնն է:

Ձեռագիրն ունի ամենուրեք «աւ» գրություն, փխ. օ: «աւ»-ի գործածությունը նշանակություն ունի հետեյալ տեսակետից. սույն ձեռագիրը, գրված 13-րդ դարի վերջերում, արտագրություն է մի այլ հին ձեռագրից, որ անպայման ունեցած պետք է լիներ «աւ» գրությունը, որովհետև «օ»-ն չէր փոխվի «աւ»-ի, մանավանդ այնպիսի գրչի կողմից, որ ժամանակի ուղղագրական կանոնները այնքան էլ լավ չիմանալով, բառավերջի ձայնավորներից հետո յ-ն չի դնում (արտասանական գրություն), չի դնում նաև յ ձայնակապը, որպես Վ գործածվող ու-ն երբեմն գրում է Վ (գպատվիրանի, առակ Խ.), ըստ երևույթին մայրենի բարբառի ազդեցության տակ շփոթում է կ-ն գ-ի, դ-ն ա-ի հետ, անծանոթ է օ-ի գործածությանը՝ գործածում է միայն մի երկու. դեպքում, այն էլ սխալ— թագաօրի. առ. Ի): Իսկ այդ մեզ տանում է 12-րդ դարը, կամ ամենաքիչը՝ 13-րդ դարի սկիզբը, որ է հենց Գոշի ապրած ժամանակը: Այլ կերպ ասած սույն ձեռագիրը արտագրություն է Առակաների հեղինակին ժամանակակից կամ քիչ հետո գրված մի ձեռագրից:

Առակաները տեղավորված են ձեռագրի վերջին մասում, բայց հենց այս մասից՝ առակաների սկզբից և վերջից՝ թերթեր են թափված. պահպանվել են ԺԸ—ՃՁ ատակաները (տեղավորված 392—412 թերթերի վրա), այդ պատճառով չունի հեղինակի անվան հիշատակություն, որ պետք է լիներ, ինչպես սովորաբար գրվում է՝ սկզբում կամ վերջում:

2. ՀՄՍԻ Մատենադարանի № 8076 ձեռագիրը (նախկին Ազգագրական Ընկերության ձեռագիրն է) ժողովածու է, ունի Ողոմպիանու առակաները, Վարդանա առակաները, Բանք իմաստասիրացը, Վարդանի Աշխարհացույցը և այլ նյութեր:

Ձեռագիրը 17-րդ դարի է:

Գոշի առակաները տեղավորված են 15բ — 43բ թերթերի վրա, հետեյալ վերնագրով.

«Առակ առասպելականք և բարոյականք, որ կերպարան է զճմարտութիւն. Ասացեալ սուրբ վարդապետին... (անընթեռնելի) խթարա Մականունն Գոշ»:

ՃԿ առակից հետո «Առակք ստեղծականք» բաժնի համար ձեռագիրը ունի բաժանման նշան զարդանկարներով (վերնագրի մոտ՝ կողքի լուսանցքում):

3. ՀՍՍՌ Մատենադարանի № 2531 ձեռագիրը պարունակում է միայն Գոշի առակները՝ 59 թերթերի վրա:

Առակների վերնագիրն է.

«Առակք առասպելականք և բարոյականք, որ կերպարանեն դճմարտութիւն: Ասացեալ մեծ վարդապետին Մխիթարայ մականուն Գոշ»:

Ձեռագիրը ունի հիշատակարան.

«Օրինակեցաւ գրքոյկս ի հին գրուածոյ իմեքէ ձեռամբ ուրումն .... (ընջված) կոչեցելոյ: Յամի տետն 1777: Յամսեանն մայիսի քսան. ի քաղաքն Կոստանդնուպոլիս, ի նոր դուռն որ է Եէնի խափուն»:

Ձեռագրի էջերի լուսանցքները երկու կողմից բաժանված են լուսանցադձերով: Առակների համարակալումը սկսվում է Ը-ից, երբեքն բաց են թողնված համարներ (Ժէ, ԼԱ, ԼԲ, ԼԳ և այլն), կամ նշանակված են սխալ: ԿԳ առակի մեկնությունը գրված է ԿԴ առակի սկզբում, որպես սրա սկիզբ: Այս պրշագիրը Մառի օգտագործած 4 ձեռագրերից մեկն է:

4. ՀՍՍՌ Մատենադարանի ձեռագիր № 9244, միայն վերջերս մասնաճիւղի Մատենադարանի ձեռագրերի հավաքածուի մեջ Մկզբից թերթեր են թափված, Սկսվում է Ողոմպիանոս առակներով (գրանից առաջ գրված գրության միայն վերջին երկու տողերը կան), որին հաջորդում են Գոշի առակները:

Ձեռագիրը չունի հիշատակարան, այդ պատճառով՝ ժամանակն անհայտ է, բայց գրչութունից կարելի է ենթադրել, որ ամենաուշը 16-րդ դ. ձեռագիր է: Ձեռագրի բովանդակությունը (պարունակությունը) գրեթե նույնն է, ինչ № 8076 ձեռագրին:

Այստեղ Մխիթարի առակների վերնագիրն է.

«Առակք առասպելականք և բարոյականք: Որ կերպարանէ գճմարտութիւն: Ասացեալ սուրբ վարդապետին Մխիթարայ .... (եզծած)»:

ԺԳ առակից հետո մի թերթ ընկած է և փոխարենը գրված է ուրիշ թերթ:

Այս չորս ձեռագրերն ունեն առակները լրիվ (չհաշված թափված մի երկու թերթերը) Ա.—ՃՂ համարակալմամբ:

5. ՀՍՍՌ Մատենադարանի № 2189 (հին №-ը՝ 2282) Ձեռագիրը նկարագրված է Մսոբի կողմից (տես «Сб. пригч Вардана», էջ 70): Մատենադարանում այն գրանցված է իբրև 15-րդ դ. ձեռագիր: Ունի առակների վերջին մասը՝ «Առակք ստեղծականք»-ը՝ տեղավորված 430—440 թերթերի վրա, այսպիսի վերնագրով:

«Առակք տեղծականք պիտանիք առնուլ ի զրուցատրու-թիւնս և յասացուածս: Արարեալ Յովհաննու Ծործորեցւոյ»: Սույն ձեռագիրը վերջում ունի հետևյալ հիշատակարանը.

«Եւ զվերջցլս ի բրց գործոց զտարտամ գրիչս զՅոնն՝ ծանօթ թանի և տեղեաւ Եզնկացի: Իսկ այժմ Ծործորեցի: Ազաչեմ չմոռանալ ի բարիս զիս, և զիման ամ: Ի թվկնիս փրկչին ՌՅԺԶ.

Եւ գպիտակ պէտս Գրիգոր վերջին գծօղ յիշեալ (!) ազաչեմ»:

Իսկ նույն էջի ներքևի լուսանցքում այլ ձեռագրով՝

«Իսկ ըստ հայոց էՍԳ աւարտ եղև գիրքս»:

Որից հետո կա մի այլ հիշատակարան, որ ձեռագիրը կազմողին է:

Առաջին հիշատակարանից Մսոբ եզրակացնում է, որ Ծործորեցին առակների հեղինակը չէ, այլ արտագրողը՝ գրիչը, ինչպես նա իրեն կոչում է: Բացի այդ Ծործորեցու հիշատակարանից անմիջապես հետո գրված «Եւ գպիտակ պէտս Գրիգոր վերջին գծօղ յիշեալ ազաչեմ» բառերը ցույց են տալիս, որ ձեռագիրը չի գրված Ծործորեցու սեփական ձեռքով, այլ նրա գրածի արտագրությունն է ոմն Գրիգորի ձեռքով: Բայց հենց այս հիշատակարանից, որևէ արտագրող կարող էր եզրակացնել, թե առակների հեղինակը Ծործորեցին է և հենց այդ իմաստով էլ կազմել է առակների վերնագիրը, այն դեպքում, եթե առակները չէին կրում հեղինակի անուն:

6. ՀՍՍՌ Մատենադարանի №2226 (2243) ձեռագիրը քարոզգիրք է: Յբ—10բ էջերում տեղավորված է Մխրթարի առակների վերջին մասը: 10բ էջից շարունակվում են Ողոմպիանու առակները (մինչև 15բ էջը) որի շարունակությունն են կազմում Վարդանա առակները (ընդամենը 24 առակ): Բոլոր առակներն էլ առանձին-առանձին համարակալված են, Մխրթարի առակները («Առակք ստեղծականք»-ը) ունեն ճԿ—ՃՂ համարակալում:

Ձեռագիրը գրված է 1450 թ.: Վերջում ունի հետևյալ հիշատակարանը.

«Այս քարոզներս ասացեալ է ի Ղուկաս կեղեցի սուրբ վարդապետէ, դիւրալուր հեշտիմաց ըստ աշխարհականց ճանապարհաւ: Եւ յառաջն եղաւ գեղեցիկ պատմութիւնք անծանօթք, վասն օրինակի ի հնոց սրբոց վարդապետաց ասացեալ և գաղափարաւ առ մեզ հասեալ: Գրեցաք ի վայելուքն մեծի բարունապետին տեառն Սարգսի վարդապետին Մեծօրհեցւոյ՝ աշակերտին Գրիգորի Տաթևացւոյն: Գրեցաւ ձեռամբ Բակամ (=Մակար, է. Պ.) գրչիս էլիկեցւոյ թուին ԸՃՂԹ (1459)»:

Առականերից հետո գրված են քարոզներ, որոնց մեջ գտնուած են օգտագործված Վարդանա առականերից մի քանիսը՝ տարբեր խմբագրությամբ, քան նրանք հայտնի են սպագրությամբ, աւելի ճիշտ՝ տպագրվածների բոլորովին նոր վարիանտներ են:

7. ՀՍՍԹ Մատենադարանի № 4618 ձեռագիրը հավաքածու է մի քանի ձեռագրի՝ առած մի կազմի մեջ: 101—126 թերթերը, դատելով այդ թերթերի և ձեռագրի մյուս մասերի գրչու թյուրանից, այս հավաքածուի մեջ է ընկել մի այլ ձեռագրից, սակայն այդ մասն էլ ամբողջական չէ, որովհետև նրանից էլ թերթեր են թափված կամ պոկված: Այն մասից, ուր տեղավորված են եղել Գոշի առակաները, պահպանվել է միայն վերջին թերթը (թերթ 116), որ սկսվում է ՀՆ առակից հետո եկող «Շատ լիցի և այս, եկ ի ցամաքայինս» տողով, ապա շարունակվում են առակաները հաջորդաբար մինչև ՁԵ առակը և վերջանում է ՁԶ համարի տակ գրված Ղ առակով: Առակաները վերջանում են 116ր էջի 2-րդ սյունակի կիսում, որ ցույց է տալիս, թե ձեռագիրը սկզբնապես ունեցել է Գոշի առակաների մի մասը միայն՝ ըստ երևույթին 86 առակ:

Առականերից հետո 116ր էջից սկսած գալիս է «Երանելոյն Աթանասի արքեպիսկոպոսի Աղեքսանդրոյ: Հարցմունք վայելուչք և պատասխանիք սրբոյն Կիւրղի Երուսաղեմայ հայրապետի» գրությունը, որին հաջորդում է 120 էջում՝ «Բի հարցմանց գրոց սրբոյն Գրիգորի Տաթևացւոյն. արարեալ ծաղկաքաղ նուաստ ամեմն Իգնատիոս յերիցու, ի Մանածկեր(ա) քաղաքի, ՌՃԿԳ թուին, օգոստոսի Ժ օրն»:

Ինչպես ասացինք, ձեռագրի 101—126 թերթերը այս ձեռագրի մեջ են ընկել ուրիշ ձեռագրից, այսինքն՝ առակաները և

Տաթևացու Գիրք հարցմանցի Իգնատիոսի ծաղկաքաղը նույն գրչինն են, կամ հենց Իգնատիոսի գրչությունն են, ուրեքն և ձեռագրի մեղ հետաքրքրող մասը գրված է ՌՃԿԳ=1163+551= =1714 թվին:

8. ՀՄՍՌ Մատենադարանի № 607 ձեռագիրը նույնպես հավաքածու է զանազան ձեռագրերի մասերի ու ֆինացորդների՝ առած մի կազմի մեջ: Ձեռագրի տարբեր մասերի թանաքն ու թուղթը, ինչպես և գրչությունը տարբեր են: Առակները սկրսվում են 138ա էջից. նրանց գրչությունը տարբերվում է ձեռագրի ֆինացած մասերի գրչությունից, այդ պատճառով կարծում ենք, որ առակների թերթերը այս (№ 607) ձեռագիր-հավաքածուի մեջ են ընկել ուրիշ ձեռագրից: Ձեռագիրն ընդամենը ունի ԻԷ (27) առակ, որոնք և համարակալված են (քանակը ի սկզբանե այդքան էլ եղել է, որովհետև ԻԷ առակը վերջանում է էջի կեսում):

Առակների վերնագիրն է.

«Առակք առասպելական (!) և բարոյականք, որ կերպարանէ զճճարտութիւն. Ասացեալ սուրբ վարդապետին Մխիթարայ, որ մականունն Գոշիկ կոչի»:

№ 607 ձեռագիրը սխալաշատ մի ձեռագիր է. սխալների մեծ մասը ակնհայտնի և ամենեին անարժեք տառասխալներ են. Աղավաղումներ հատկապես շատ կան լեզվական-ոճական տեսակետից՝ կատարված խոսակցական լեզվի աղբեցության տակ (օրինակ պտուղս ուտելով, փխ. գպտուղ իմ ուտելով, գղջալ, փխ՝ գղջանալ, պտուղ բերես անուտելի, փխ. պտուղ քո բերես անուտելի, և այլն), որից երևում է, որ ուշ շրջանի, հավանաբար 18-րդ դարի վերջերի ձեռագիր է:

* * *

Հ. Տաշյանի «Ցուցակ»-ից հայտնի է, որ Վիեննայի Մխիթարյանների Մատենադարանում կան Մխիթար Գոշի առակները պարունակող ձեռագրեր: Դրանցից՝

ա) Թիվ 29 ձեռագիրը, գրված ՌՃՂԵ=1746 թ., ունի Առակների ժողովածուն լրիվ: «Ցուցակում» բերված հատվածներից ներկում է, որ տարբերություններ ունի մեր օգտագործած ձեռագրերի (ՀՄՍՌ Մատենադարանի ձեռագրերի) և տպագրի հետ, որոնք վերաբերում են միայն քերականական ձևերին: Առակների կարգը նույնն է տպագրի հետ. «կարգը նույնն է

ձեռագրիս մեջ ալ, բայց առակաց թվարկությունը գրչեն չէ» (Տաշյան, «Ցուցակ», էջ 166):

բ) Թիվ 379 ձեռագիրը նույնպես ունի ժողովածուն լրիվ: Ձեռագիրը գրված է 1785 թվին Կ. Պոլսում: Ունի հետևյալ հիշատակարանը.

«Օրինակեցաւ գրքոյկս ի հին գրուածոյ իմեքէ ձեռամբ ուրումն... կոչեցելոյ (—այսպես, անվան տեղ կետեր տրված.—) յամի տեառն 1785, ի մեծն Պօլիս». (Ցուցակ», էջ 831):

Այս հիշատակարանը գրեթե բառացի համընկնում է մեր Մատենադարանի 2531 ձեռագրի հիշատակարանի հետ (տես Վերևում), միայն այնտեղ անունը ջնջված է (քերված), իսկ այստեղ փոխարենը կետեր դրված. ինչ-ինչ պատճառներով գրիչը ծածկում է իր անունը: Այս ձեռագիրն էլ ունի կողքի լուսանցադժեր, ինչպես № 2531-ը, տեղը նույնն է—Պոլիս. մեր Մատենադարանինը գրված է 1777 թ., Վիեննայինը՝ 1785 թվին. «Ցուցակում» բերված հատվածներն էլ տառացի նույնն են № 2531 ձեռագրի համապատասխան հատվածներին հետ: Ենթադրում ենք, որ երկուսի գրիչն էլ նույնն է և արտագրված են միևնույն ձեռագրից, ուրեմն և Վիեննայի այս ձեռագիրը որևէ արժևք, տեքստաբանական կամ բանասիրական, չի կարող ներկայացնել:

գ) № 79 ձեռագիրը, որը է «Հատընտիր հաւաքումն բանից հեղինակաց հայոց» և ԺԺ դարի ձեռագիր է, ի թիվս բազմաթիվ հատվածների, քաղված հին մատենագիրներից, ունի «Մխիթար Գոշ (առակ է, Ճ, ՃԺԴ, ՃԽԻ)»: («Ցուցակ», էջ 338):

դ) № 31 ձեռագրի մեջ, որ Աղուեսագիրք է, «Ցուցակի» հեղինակը գտնում է Մխիթարի առակներից. «Վերջինը Գօշի առակներն ալ կան, զոր օրինակ ՃԿԴ (թղ. 94) «գայլն և և սղուեսն և ջորին եղան եղբայրք», ՃԿԶ. «եզն և և ձին խօսեցան ընդ միմեանս» և այլն («Ցուցակ», էջ 178): Վարդանա անունով հայտնի այս առակները չգիտենք ինչ հիման վրա Տաշյանը համարում է Գոշինը:

«Ցուցակ»-ի ցանկում որպես Գոշի առակներ մատնացույց է արվում № 320 ձեռագրի 5 առակները—«Առակք զոր ասեն իմաստունքն» վերնագրի տակ. «(Ա) իշխան ոմն ազնական գնաց յեզր ծովուն, ուր ժողովեալ էին բազում ձկուռք» և այլն. (վերջինն՝ «էշք բազումք երթային ի գործ արքունի» և այլն»): («Ցուցակ», էջ 764): Նշված առակները նույնպես Գոշինը չեն:

Ուրիշ ձեռագրերի ցուցակներում Գոշի առակներին չենք հանդիպում: Առակների ձեռագրեր կան Վենետիկի Մխիթարյանների Մատենադարանում (որից կատարված է տպագրությունը) և Երուսաղեմի ձեռագրերի հավաքման մեջ, որոնց ցուցակները հրատարակված չեն:

Մխիթար Գոշի առանձին առակները համեմատաբար քիչ տարածում են գտել միջնադարյան առակագրքերում և այլ ձեռագրերում՝ անջատվելով ամբողջ ժողովածուից: Գոշի առակների տարածման մասին Վարդանյան հավաքածուներում կարելի է տեսնել Մառի ուսումնասիրության մեջ (Сборники приуч Вардана, I, էջ 75 և հտ.): Այստեղ միայն ավելացնենք, որ ձևա առակը, բացի Եր-ից և Աղուեսագրքից, գտնվում է նաև մեր Մատենադարանի № 8031 ձեռագրում, որ նորագույն մի ձեռագիր — առակագիրք է: Առակը տառացի նույնն է Մառի հրատարակածի հետ (տես 2-րդ մաս, ՄԻԶ առակը):

Դ. Բնագիրը կազմելու հանգամանքները.— Գոշի առակները մեզ են հասել ձեռագրերով համեմատաբար քիչ փոփոխությունների ենթարկված՝ առանց տարբերակների, մեծ հապավումների կամ ավելացումների: Չնայած դրան, քիչ չեն աղավաղումները, անճշտություններն ու տարբերությունները առակների ձեռագրերում և տպագրի մեջ: Այս տեսակետից արժեք տեքստարանական աշխատանք կատարել՝ նպատակ ունենալով հնարավորին չափ վերականգնել բնագիրը: Մեր զլխավոր նպատակն այդ էլ եղել է:

1. Բնագիրը կազմել ենք վերոթվյալ 8 ձեռագրերը համեմատելով Վենետիկի 1854 թ. տպագրի հետ:

2. Վենետիկյան հրատարակություններում առակները տպագրված են իրար հետևից Ա-ՃՂ համարակալմամբ: Մենք ձեռագրերի թելադրանքով առակները բաժանեցինք երկու մասի՝ առաջին մասի համար թողնելով «Առակք առասպելականք և բարոյականք որ կերպարանեն գեղմարտոթիւն» վերնագիրը, երկրորդ մասի համար դնելով «Առակք ստեղծականք» վերնագիրը՝ վերջում դրված հեղինակի հիշատակարանի թելադրանքով: Պահպանել ենք ընդհանուր համարակալում, ինչպես տալիս ենք ըրոր ձեռագրերը և տպագիրը:

3. Բնագրի հիմքում դրել ենք Հայկական ՍՍՌ Մատենադարանի № 4066 ձեռագիրը, Առակների մեզ հասած ձեռագրերից ամե-

նահի՞նը (13-րդ դ.), իսկ այն առակների համար, որոնք բացա-
կայում են այս ձեռագրում, հիմք ենք ընդունել տպագիրը:

4. Բնագիրը կազմելիս դուրս չենք եկել ձեռագրական
ավյալների սահմաններից: Երկու դեպք միայն բացառություն
են կազմում.— Ն. Բյուզանդացին «Հայկական բառաքննու-
թյունք»-ի մեջ մի քանի ուղղում է առաջարկում, որոնցից
երկուսը չեն հաստատվում ձեռագրական ավյալներով. դրանք
են Ե առակում՝ խորհեալ իխ.՝ ձեռագրերի և տպագրի խոնար-
հեալ և ՃԿԵ առակում՝ երկաթագործ. իխ.՝ ձեռագրերի և տպա-
գրի երկրագործ: Բյուզանդացու առաջարկած այս երկու ուղղու-
մն էլ մտքրինք բնագրում, որպես միանգամայն ճիշտ առաջարկ-
ներ, որոնք և թերևս հաստատվեին առակների այլ ձեռագրերի
միջոցով:

5. Երկու հնարավոր ընթերցումներից գերադաս ենք հա-
մարել գնել այն ընթերցվածը, որ տալիս են քանակով շատ և
ժամանակով հին ձեռագրերը:

6. Ճիշտ և ճիշտ թվացող ընթերցումները, եթե այն սա-
լիս է միայն մի ձեռագիր, դրել ենք բնագրում: Այդպիսի ուղ-
ղումները մի քանի տասնյակների են հասնում:

7. Առակների լեզուն զրաբարն է, բայց և երբեմն սեղի է
տալիս միջին հայերենին: Այդ նկատի ունենալով, երբ հին ձե-
ռագրերը տվել են միջին հայերենին հատուկ, իսկ նորը կամ
նորերը՝ զրաբարին հատուկ ձև՝ թողել ենք առաջինը:

8. Պահպանել ենք բառերի զրաբարյան ուղղագրական
ձևերը, սակավ դեպքերում, եթե ձեռագրերի ճշող մեծամաս-
նությունը և հին ձեռագրերը (A և D) տվել են միջին հայե-
րենին հատուկ ուղղագրական ձև, դրել ենք վերջինը:

9. Պահել ենք օ գրությունը, թեև տեքստի հիմք հանդի-
սացող ձեռագիրը ունի ալ գրություն:

10. Չենք զլացել մանրամասն նշանակել այլընթերցումները,
նկատի ունենալով դրանց լեզվաբանական արժեքը: Դրանից
դուրս ենք թողել այնպիսիները, որոնք որևէ արժեք չեն ներ-
կայացնում և լուի գրչի անհմտության արդյունք են: Դա հատ-
կապես վերաբերվում է Ո ձեռագրին:

Համեմատական բնագիրը կազմելու արդյունքը եղել է
բազմաթիվ առակների բնագրերի ճշտումը, նրանց մեջ եղած
ազավագումների ու սխալների և ավելացումների հեռացումը, հա-

պավու մների վերականգնումը: Ընդհանուր առմամբ բնագրի մեջ մտել են մի քանի հարյուր ուղղում:

Այլընթեքցումներից օգտվելիս պետք է նկատի ունենալ հաջորդ էջում տրված աղյուսակը, որ ցույց է տալիս, թե որ առակը որ ձեռագրերի հիման վրա է կազմված (չհաշված տպագիրը): Եթե աղյուսակում ցույց է տրված, որ, ասենք, ՃԶԱ առակի բնագիրը կազմված է ABCDEF ձեռագրերի (և տպագրի) հիման վրա, և որ ՏBCDEF չունեն «ձիթենի» բառը, ապա պարզ է, որ այդ բառը ունի A ձեռագիրը, որից և մտել է բնագրի մեջ:

**ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ ԳՈՐԾԱԾՎԱԾ
ԱՅԼԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐԻ ՄԵՋ**

1. A—**ՀՍՍՌ Մատենադարանի ձեռագիր № 4066**
2. B— » » » **№ 8076**
3. C— » » » **№ 2531**
4. D— » » » **№ 9244**
5. E— » » » **№ 2189**
6. F— » » » **№ 2226**
7. m— » » » **№ 4618**
8. n— » » » **№ 607**
9. S— **1854 թվի Վենետիկի տպագրությունը**
10. **փխ—փոխարեն**
11. **չիք—չկա, պակասում է**
12. **ավլցն—ավելացնում է**

Ա Ղ Յ Ո Ւ Ս Ա Կ¹

<u>Ա—Ժէ</u>	<u>ԺԸ—Իէ</u>	<u>ԻԸ--ՀԵ</u>	<u>ՀԶ--ԶԶ</u>	<u>ՁԷ--ՁԹ</u>
BCDn	ABCDn	ABCD	ABCDm	ABCD
<u>Ղ</u>	<u>ՂԱ—ՃԻԱ</u>	<u>ՃԻԲ</u>	<u>ՃԻԳ—ՃԽէ</u>	<u>ՃԽԸ—ՃՕԴ</u>
ABCDm	ABCD	ABC	ABCD	AԾC
<u>ՃՕԵ—ՃԿ</u>	<u>ՃԿ—ՃՁԷ</u>	<u>ՃՁԷ—ՃՂ</u>		
ABCD	ABCDEF	BCDEF		

¹ Աղյուսակի բացատրությունը տես նախորդ էջում:

**ԱՌԵԿՔ
ՄԽԻԹԱՐԱՅ ԳՈՇԻ**

Ա Ռ Ա Կ Ք

ԱՌԱՍՊԹԵԼԱԿԱՆՔԻ ԵՎ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ.

Ա

Աստուած յառնելն երբեմն զարարածս՝ երկեաւ հակառակիլ. և խառնեաց զծանրն ընդ թեթեւին, զտկարն ընդ հզօրին, զի թէ հակառակ դարձցին՝ առ միմեանս և ոչ ընդ արարչին:

Խրատէ առակս զթագաւորս՝ կարգել զմեծամեծս և ըզնուաստս ընդդէմ միմեանց, զի մի ընդ թագաւորս, այլ ընդ միմեանս պատերազմեցին:

Բ

10 Փափագեաց երկին խոնարհիլ, իբրու զի ամենեցուն ըզձալի է, սակայն երկեաւ անկանիլ ի փառաց. այլ լուսաւորք ճառագայթաձև զնա արարին:

15 Ուսուցանէ օրինակս՝ համարձակութեամբ խոնարհիլ փառաւորաց, զի բնաւորեալն ընդ նոսա՝ պատիւ ոչ թողու անարգիլ:

Գ

Կարծեաց երբեմն զանձնէ արեգակն թէ Աստուած իցէ ի բարձրանալն, իբրև խոնարհեալ եմուտ ընդ երկրաւ, ծանեաւ զբնութիւն իւր:

20 Յայտնէ զաղափարս, զի ոմանք ի թագաւորաց անմտաց ի բարձրանալն յաղթութեան փառօք՝ կարծեցան Աստուած լինել, ի մտանելն ի գերեզման՝ զիտացին զբնութիւն իւրեանց:

2 n երբեմն

4 B զի է, փիս զի թէ

4 CD հակադարձցին փիս հակառակ դարձցին

4 n ընդ փիս առ

7 n ընդ փիս ընդդէմ

11 n լուսաւորքն

12 ս արարին զնա

13—14 n փառաց փիս փառաւորաց

17 D արեգակ

20 SB ոմանց

Դ

Ի լրման լուսին կարծեաց զանձնէ թէ արեգակն իցէ և զտիւ լուսաւորէ, այլ ի պակասել լուսոյն՝ և ոչ զգիշեր լուսաւորէ:

5 Յանդիմանէ եղանակս զայնոսիկ՝ որ ի պատահել միոյ իրի պատուոյ՝ մեծամեծաց կարծէ ժամանիլ. այլ և ոչ զոր ունի վայելէ յանմտանալն:

Ե

10 Ժողովեալ երբեմն աստեղաց՝ ասեն ի նոցանէ ծերագոյնքն. Մեք բազումք եմք՝ զիմրդ զտիւ և զգիշեր ոչ լուսաւորեմք նման արեգական և լուսնի: Ասէ ոմն. Ձի ոչ միաբանութեամբ վարիմք: Եւ խորհեալ միաբանութեամբ նախ հերքել զարեգակն. և ի ծագել լուսնի՝ պարտեցան և ասեն. Այսպէս ի սմանէ աղօտացաք, զբնչ և յարեգական ծագելն 15 լիցուք: Եւ զղջացեալ զպարտութիւն խոստովանեցան:

Խրատէ առակս՝ թէպէտ և բազումք իցեն և տկարք, հզօր ի յաղթել ոչ կարեն. Իմաստութիւն է՝ այլ ևս տկարիւ զփորձ առնուլ և զղջանալ, որ և թողութեան է արժանաւոր:

Զ

20 Երկիր հայեցեալ ի բարձրութիւն լեռանց համարձակեցաւ լինել և երկին, և ոչ կարաց զլուսաւորս ընդ ինքեամբ առնել նման երկնի՝ և լուսաւորել:

Յանդիմանէ նշանակս զաշխարհական ոմանս, որ փքացեալ ի ճոխութիւն իւրեանց, զքահանայից կամին յափշտակել զպատիւ, սակայն լուսաւորին՝ քան լուսաւորեն, նման երկրի, զի լուսաւորի՝ քան լուսաւորէ:

2 n յանձնէ

2 B D արեգակ

3 n լուսաւորեցէ

3—4 B չիք այլ ի պակասել լուսոյն՝ և ոչ զգիշեր լուսաւորէ

3 n գիշեր (չիք գ)

5 B զեղանակս n այնոսիկ (չիք գ)

5—6 n իրի միոյ

6 n այլ ոչ և

9 n աստեղացն

10 n չիք եմք (բազումք)

10 D լուսաւորենք

11 n ոմն ի նոցանէ

12 n վարեմք

12 B խոնարհիլ փխ խորհեալ

13 D զարեգակ

13 n ասացին

14 D յարեգակ փխ յարեգական

15 n չիք լիցուք

16 C չիք առակս /n չիք և (2)

18 n զղջալ

21 n կարացաւ փխ կարաց

21—22 ինքեան ունել փխ ինքեամբ առնել

23 n չիք նշանակս

23 B ոմանք փխ ոմանս /n զաշխարհականաց ոմանց

24 n ճոխութիւնս

26 B երկրին

Ի մէջ անկոց խորհուրդ եղև, թէ ում արժան է թագա-
 ւորել ի վերայ մեր. և ոմանց ասացեալ զարմաւենի. իսկ
 որթոյ հակառակեալ՝ առաց. Ես եմ ուրախարարն, ինձ ար-
 5 ժան է լինել. և թզենի՝ թէ ես զի քաղցրաճաշակ՝ ինձ է
 պարտ, իսկ զժնիկ՝ թէ ես հարկանող՝ ինձ ի դէպ է: Եւ
 առաւելու թեամբ իւրաքանչիւր զանձն յարդէր և անկարօտ
 10 ասէր այլոց: Իսկ արմաւենի խոկացեալ գիտաց՝ եթէ ոչ հա-
 ւանին նոցա թագաւորել, զի զայլս ընդ իւրեանց ոչ կա-
 մէին ճոխանալ, և ասաց՝ յաւէտ ինձ վայել է լինել արքայ.
 և: ամենեքին վիկայիցին և ասեն. Բարձր ես հասակաւ և
 քաղցր պտղով, բայց երկու ինչ պակաս է քեզ, զի յաւուրս
 մեր ոչ տաս պտուղ և ի շինուած ոչ պատշաճիս. մանա-
 15 վատատխանեաց, թե զձեզ իշխանս կարգելով այնպէս թա-
 գաւորեմ, և ի կատարել ժամանակացն իմոց՝ որդւոց ձե-
 րոց թագաւորեցից: Եւ յօրինեաց զկարգ թագաւորութեանն
 յանձն առնելով նոցա—զորթ՝ զինէպետ, և զթզենի՝ հիպա-
 տոս, զդժնիկ՝ զահճապետ, զնոնենի՝ բժշկապետ, և զայլս ի

2—3	B թագաւոր լինել փխ թագա- ւորել	8	n արմաւենին
3	S զարմաւենի թէ լուրձր է հա- սակաւ և քաղցր է պտղովք փխ զարմաւենի /B զարմաւենի թէ բարձր է հասակաւ փխ զարմա- ւենի)	8	B թէ փխ եթէ
4	S ասէ	9	n լրեանս փխ լրեանց
5	BCDn չիք լինել	9—10	n կամին
5	B չիք և CD իսկ փխ և	10	SD ասէ թէ /B ասաց թէ
5	n թզենին	11	n ամենեքեան
5	D չիք զի	12	n քաղցր ես
5—6	S քաղցրաճաշակ եմ փխ քաղց- րաճաշակ՝ ինձ է պարտ /n քաղ- ցրիկ եմ փխ քաղցրաճաշակ /n ինձ պարտ փխ ինձ է պարտ	13	n շինուածս
6	SD) հարկանող եմ	14	n ի բարձրութեանց քոց փխ զի բարձրութեամբ քո
6	B դէպ է փխ ի դէպ է	14	S B անճաշակ բազմաց լինիս փխ բազմաց անճաշակ լինիս
7	n առաւելութեամբն	14	S և նա փխ Եւ
8	n յաւէր փխ ասէր	15—16	n թագաւորիմ
8	n բայց փխ իսկ	16	n ժամանակաց
		16	S և որդւոց
		18	n չիք և
		19	B և զդժնիկ
		19	SD և զնոնենի

պտղոց ի դարմանս, զմայրս՝ ի շինուածս, զանտառս՝ յայ-
րուռնս, զմորենի՝ ի բանտ, և զիւրաքանչիւր յիւրաքանչիւր
գործ:

Յանգիման կացուցանէ առակս, թէ ոչ ոք կարէ ճոխա-
նալ առանց անփառից և ոչ բարձրանալ առանց անարգից: Եւ դարձեալ, առ ձեռն պարգևօք ակն ունին անազան յու-
սոյ բազումք տէրանց իւրեանց:

Ը

Ի լինել որթոյն որդէկոտոր ի վարնանային ժամանակի,
10 և յարտասուելէն՝ եկին տունկք ամենայն մխիթարել զնա,
եկն ընդ նոսա և մորենի. և այս ինչ էր մխիթարութեան
բան. Մի լար, ասեն, դարձեալ ծնանիս որդիս. Եւ նա ասէ-
Մնանիմ և դարձեալ կոտորեն, և այդ զի՞նչ մխիթար է. այլ
15 այս է մխիթար անձին, զի մնացեալն իմ որդիք պտղարեր
լինին և պատճառ ուրախութեան մարդկան: Եւ այսու անձն
մխիթարէր. Իսկ մորենի ասէր. Եկի մխիթարել զքեզ, զի
ինեւ զաչսդ սրբիցես: Եւ նա ասէ. Շնորհ ունիմ տնկագոր-
ծին, որ խլէ զքեզ յարմատոյ իմոյ:

Յայտնէ ապացոյցս, զի առ ժամանակ մի է մխիթարիլ
20 մնացելովքս, զի մահկանացու է ազգ մարդկան, այլ այն
իսկ է տիրապէս մխիթարութիւն, զի ըստ հաճոյից տեսուն
իցեն մնացեալն ժառանգք: Բայց մորոսաց բան առաւել
զայրացուցանէ, քան թէ մխիթարէ զսգաւորս՝ նման մո-
րենուոյն, զոր շնորհ ունի բնաւին ոչ տեսանել զանմիտ
մխիթարիչն:

1 D շինուած	16 n մորենին
1—2 n ի յայրուռնս	16 BC չիք իսկ մորենի ասէր. Եկի մխի-
2 n զմորենին	թարել
2—3 S և զայլս ամենայն յիւրա-	17 n զաչդ
քանչիւր գործ փիտ զիւրաքան-	18 S իմէ փիս իմոյ /n յարմատոց իմոց
չիւր յիւրաքանչիւր գործ	19 n Յայս է փիս Յայտնէ
7 n ի տերանց փիս տէրանց	19 S մխիթարել
9 B որթէկոտոր	21 C չիք տիրապէս
10 n ի մխիթարել զնայ	21 n չիք ըստ
11 n մորենին	22 D ժառանգքն
12 n զի դարձեալ	22 n բանք
12 չիք Եւ	23—24 BD մորենոյն /n մորենոյ
15 S այսիւ փիս այսու	25 S մխիթարիչն
15 n զանձն	

Թ

Պահելով ռիս ընդ սրթոյ՝ մորենի ասոց հակառակեալ,
թէ նման քեզ բարձրանամ և զոյզ պտղաբերիմ, և առ-
ւելում՝ զի ի ձմերայնի անթառամ լինիմ: Ապարանեաց
5 որթ գնա, թէ պարծանք քո կատարեալ է յորժամ ի հնձան
ժողովեցիս յաշնան յեղանակի: Եւ ի լինել աշնան՝ կոխան
եզեալ մորինի:

Ուսանիմք յեղանակէ աստի, զի յանդիմանեալ անմտու-
թեան, ի դէպ է լուել և ոչ երկրորդ ձեւանալ կատարելոյ: Եւ
10 միողն բազմակատարին նմանիլ ոչ է կար:

Ժ

Նոնենի և թզենի առ միմեանս սէր ունել կամեցան և
քաղցրութեամբն հաւատարմեցան, բայց ընդ թթուութեան
նոնենոյ տաղտկացաւ թզենի, և լուծաւ դաշինքն:

15 Իմաստս տայ այս առակ, նախ փորձել սիրելեաց զմիմ-
եանց բարս, զի ամենայնիւ. նման միմեանց իցեն, ապա
թէ ոչ՝ դիւրաւ լուծանելի իցէ սէր:

ԺԱ

Նախանձ առ միմեանս կալան խնձորի և տանձի՝ եղ-
20 բարք գտով. և այսպիսի էր յեղսնակն, թէ հարազատ մեք՝
զիմորդ թագաւորք զօրինակդ քո արարեալ սսկի, ասէր առ
խնձոր, ի ձեռին նկարեն: Եւ նա ասէ. Զի բոլորատեսակ եմ
և անուշահոտ, և թէ ոչ նախանձիս՝ առնեմ լինել և քեզ

2 n չիք ռիս
2 n մորենին
4 B ի ձմերայն ըն ձմեռացն
4 B որ անթառամ
4 C լուսանցբաւմ՝ այսպարանեաց
6 B ժողովեցիս n ժողովեա
6 C եղանակի
8 S յանդիմանել
8—9 BC անմտութիւն n յանմտու-
թեան
9 C Զի փխ եւ
10 S նմանել
10 C ոչ կար է
12 n նոնենին ու թզենին. չիք ունել

12—13 n չիք և քաղցրութեամբն հա-
ւատարմեցան
13 S CD հաւատարեցան փխ հաւատար-
մեցան B հաւատարեցան C լու-
սանցբաւմ հաւատարմեցան
14 S նոնենուոյ n նոնենոյ
14 n թզենին
15 n առակս
15—16 n զբարս միմեանց փխ զմիմ-
եանց բարս
16 n ամենեկին փխ ամենայնիւ
17 n լուծանէ գտէր փխ լուծանելի իցէ
սէր
19 SD միմեանց

ընդ իս ի սեղանն ճոխից, թէև նշանակն ոչ լինի ոսկի: Եւ նա տակաւին խանդայր, մինչև արկաւ խոզից:

2 Զայս տայ իմանալ յեղանակս, թէ ոչ է պարտ անարդի եղբոր նախանձել ընդ փառս եղբոր՝ որ պատուի ի մեծամեծաց, զի ի շնորհս նորա և նա վայելէ. թէ յանդգնի՝ ևս առաւել անարգի:

ԺԲ

10 Հարցաւ ընդ թղենի, թէ զիսորդ է զի բազում ոստս առ երկրաւ տարածանես: Եւ նա ասէ. Քանզի բազում են թըշնամիք իմ. խոնարհիմ, զի մի ոստակատոր եղէց. զի նախ քան զելանելն յիս՝ յագեցուցանեմ, և մոռանան զչարութիւն:

15 Խրատէ զմեզ առակս, խոնարհութեամբ և սեղանօք և քաղցրութեամբ: Ընդ առաջ ելանել թշնամեաց, յորժամ սոնանել ոչ կարեմք, զի շիջանիցին ի դառնութենէ բարուց:

ԺԳ

20 Խնամութիւն առնել ընդ միմեանս կամեցան թթենի և ձիթենի. և պանծայր ի զօրութիւն իւր իւրաքանչիւր ոք. ձիթենի յարազուարճութիւն և ի պողաւետութիւն, մանաւանդ զի պտուղ նորա նիւթ է ձիթոյ, և ձէթ նիւթ է լուսոյ, և լոյս լուծիչ խաւարի. իսկ թթենի ի քաղցրութիւն պտղոյ, և զի սաղարթ իւր նիւթ մետաքսոյ է, զոր սրղունք ծնանին, յորմէ կերպասք լինին, զոր թազաւոր և իշխանք վայելեն: Որում և դիմադրէ ձիթենի զդիւրանցութիւն պտղոյ նորա, և զախտաւորն լինել յանդերձ, քան թէ հար-

1 C չիք բնդ իս	15 BC շիջցին փի շիջանիցին 'n շիջուցին
1 n ջոջից փի ճոխից	15 n բարւոյ փի բարուց
1 n նշանակն	15 S ալլցն՝ և մոռացին զչարիս
2 BD խնդայր փի խանդայր C լուսացում՝ խնդայր	17—18 n խնամութիւն կամեցան առնել ձիթենին և թղենին և թթենին
4 n նախանձ փի նախանձել	18 n չիք իւր
4 n փառք	18 n չիք ոք
4 n չիք ոք	20 BD ձիթւոյ 'n նիւթ ձիթոյ է
10 SD և ես խոնարհիմ	21 n լուծիչ է
10 S և փի զի (1)	22 B պտղոց
11 n գլխանեցն	22 S C է մետաքսոյ
11 B գլխ փի յիս	24 n ձիթենին
11 BD չիք և	
11 BD մոռանամ Cn մոռանալ	

կաւոր. և զի ի գիշերի մերկանայ, բայց լոյս ի գիշերի վա-
ռի: Ասէ թթենի. Այլ ի տունջեան շիջանի: Ասէ ձիթենի՝
ոչ շիջանի, այլ յազգակիցն իւր խառնի, իսկ փառք քո՝
ծաղկընկեց և անցաւոր: Եւ այսու պարտեալ թթենի՝ հայցէ
5 լինել իրին:

Նշանակ առակիս այսպիսի է. զի թագաւորական ազգ
թէպէտ փառաւոր է՝ երկրաւորօքս ճոխանայ, որք հոսա-
նուտք են, որում թթենիդ է նշանակ: Իսկ քահանայական
տոհմ թէև աղքատ իցէ, մեծապատիւ է հոգևորօք և արժան
10 է դուզիլ ընդ թագաւորական տոհմի:

ԺԴ

Յանփորձից ոք ի տնկոց հարցանէ զնոնենի. Չի՞ է զի
բազում առնուս ծաղիկ, սակայն հոսես և ծորես: Եւ նա ասէ.
Ազան է ակն տնկողին, և ես նրբոստ և ծանրապտուղ, և
15 եթէ ոչ էի կակղուղէջ՝ բառնալ ոչ կարէի. յաղազս այնորիկ
հոսեմ, զի մի բեկայց:

Յանդիմանէ առակս զայնոսիկ՝ որ առաւել քան զկարն
և զտոհման արարչին պահանջեն ի սպասաւորաց պաշտի.
որոնց խնամ ածելի է՝ զի մի ի զօրութենէ հատեալք անկ-
20 ցին. նմանապէս և ի հոգեւորան եղիցին, ըստ սրում և Աս-
տուած խնամէ:

ԺԵ

Ի միասին սալոր և դամոն և ծիրան ամբաստանեցան՝
թէ ընդէ՛ր զատամուսն հարկանեն. Եւ պատասխանեալ ասեն.
25 Չեզ ոչ է զիտելի, այլ հմուտք ի բժշկաց գիտեն՝ զի փաստիչ
եմք սրովայնի. արդ եթէ զայն գործեմք և յաճախեն յու-

2 Տ Եւ ասէ (2)	13 Տո առնես
3 Տ Թէ ոչ	13 ՏԾ սակայն զի
2—3 ո չիք Ասէ ձիթենի՝ ոչ շիջանի	14 ԲԾ ծանր պտուղ
3 ո ազգակիցն	15 Տ և յաղազս
4 Տ ծաղկընկեց է	19 ո ածել փխ ածելի է
4 ՏԾ և հայցէ	19 ո չիք զի մի ի զօրութենէ հատեալք
6 ո չիք առակիս	23 ԲԾ դամոն
7 ՏԾ այլ երկրաւորօքս	23 ո և անգորի և նմանք նոցին անմը- տաց ամբաստանեցան փխ ամբաստ- տանեցան
8 Ըն թթենի է	24 Տ հարուն փխ հարկանեն
9 ՏԾ թէպէտ և փխ թէ և	24 Տ նոքա պատասխանեալ
10 ո չիք ընդ	25—26 Ըն փաստիչք եմք
12 Բ խնկոց փխ տնկոց Ծ խոնկոց	
12 Տ տնկոց փխ ի տնկոց	
12 ո Զի զի է զի փխ Զի է զի	

տել, զի՞նչ առնէին եթէ ոչ լորճէաք, որով շնորհ առնել, քան թէ ամբաստանել պարտիք:

Լուծում առակիս այս է. դառն և ապականիչ է շարութիւն ոգւոյ և դժնդակ ի գործել նախ, և ախտաւորք կամին զի 5 զիւրագործք լինին, զի թէ դժուարաւ գործին և այնքան ախորժեն, զի՞նչ առնէին, եթէ զիւրագործք էին. որ և յայտ իմաստնոց է՝ զի գոհանալի է, և ոչ ամբաստանելի զինամոզէն:

ԺԶ

10 Յատենի երբեմն յանդիմանել սկսաւ դեղձի զսերկելիլն՝
ասելով. Դեղին ես տեսլեամբ և դժուարութեամբ մարդկան.
Իսկ ես՝ բարետեսիլս և զիւրաճաշակ: Եւ նա ասէ. Կեղծա-
ւոր ես ամենեւին և պատրիչ մարդկան, քաղցր երևիս ի
ճաշակել, և մտեալ ի յորովայն՝ բազում փնասն գործես: Իսկ
15 ես դեղին եմ, զի ցաւակցիմ հիւանդաց՝ ի տեղ երթալով և
զհիւանդութիւն բառնալով, ոչ որպէս դու հալածեսայ ի հիւ-
ւանդաց:

Յայտնի է միտք առակիս, զի կեղծաւորք միշտ դճմա-
րիտս յանդիմանեն իբրև զխոշորս վարուք և խիստս մարդ-
20 կան՝ յորինադրել, և զինքեանս բարէբարոյս և մշտակից,
սակայն բանք ճշմարտից դեղ են ոգւոց, թէ և զառաջինն
ընդդէմ երևին. և ընդ նոսա ցաւակցելով զհիւանդութիւնս
բառնան:

2 n պարտեմք	14 Տn յորովայն փխ ի յորովայն
3 Տ զի դառն լն դառնութիւն	14 n փնաս
4 n չիք նախ, և ախտաւորք կամին զի	15 n զեղեցիկ եմ փխ դեղին եմ
5 Տ զիւրագործ լինիցին	15 n չիք և
5 n գործեն	16 Տn և ոչ
6 B գոր լն զի փխ որ	16—17 n չիք հալածեսայ ի հիւանդաց
10 n Ի յայտնի փխ Յատենի	18 Տ Յայտնէ
10 n սակաւ փխ սկսաւ	18 n միտ
10 Տ զսերկելիլ լն սերկելելի (չիք դ)	18—19 n զճշմարիտն
11 n Դեղնիկ ես	20 ՏBD բարեբոյս լC լուսանցում՝ բա- բեբոյս փխ բարէբարոյս
12 n Իսկ բարետեսիլ և զիւրաճաշակ եմ ես փխ իսկ ես՝ բարետեսիլս և զիւրաճաշակ	21 n հոգւոց
13 n ի մարդկան	22 n չիք և
13—14 n ճաշակումն փխ ի ճաշակել	22 C ընդ նոսքն
	23 ՏD նոցա բառնան

ժէ

- Բամբասել սկսան միանգամայն տունկք ի միասին զընկուղի, և ասեն. Ռիշտ ես ամենևին և տմարդի, կծու և չար, զպտուղ քո բերես անուտելի: Որոց պատասխանեալ ասաց.
- 5 Ո՞չ ապաքէն նման ձեզ առնեմ, զի ո՞ ոք ի ձէնջ նախքան զժամանակն տայ զպտուղ իւր յուտել: Եւ նոքա ասեն. Ի մէնջ ուտեն յառաջ քան զհասանիլն, իսկ դու ճշդիւ պահես մինչ ի կատարած: Եւ նա ասէ. Սակայն և արդ ամենեցուն բնդարձակեմ մարդկան և թռչնոց, ոչ նման ձեզ անկար-
- 10 գարար տալով: Եւ այսու արդարացաւ ի վերայ նոցա. Մահաւանդ զի բազում ի ձէնջ զնոյն գործն, ասաց երկրորդէն իւր. և զի ամբողջ անուտելով ի ժամու մերկանամ զորշտութիւն:
- Ոչ ինչ է տարակուսելի և այս առակ, զի բարեկարգք միշտ
- 15 բամբասին յարբշոյց իբրև ուրիշտք, զբարի մատակարարութիւնն պնդութիւն կոչելով, և անդէպ կերողացն զսաստն՝ զառնութիւն. այլ նա ի դէպ ժամու տալով առատութեամբ՝ բարեմիտ երևի, և այսմ զբազումս ունի վկայս. իսկ վայրապարք անժամ ծախելով զինչս՝ ի ժամու ոչ ունին տալ
- 20 և այնմ արբշիտ երևին:

2 n Բամբասանք փխ բամբասել	12 B անբողջան եմ ուտելով փխ ամբողջ անուտելով /CD անբողջ փխ ամբողջ /n անբողջ անուտելուն շուտելին պահելով փխ ամբողջ անուտելով
2 n տունկք ամենայն	12 n մերկան փխ մերկանամ
2—3 n բնկուղին	12—13 n զորշտութիւնս /CD զորշտութիւն
3 BD Ռիշտ ես /n ընդտ ես	14 n առակք
4 n պտուղ բերես անուտելի փխ զպտուղ քո բերես անուտելի	14 BD բարեկարգ
4 n որոյ	15 BD բամբասեն /n բանպասեն
5 n որք փխ ո՞ ոք	15 n զորիշտք
6 n զպտուղն	16 n զսասան փխ զսաստն
6 n չիք իւր	17 n ժամանելով փխ ժամու տալով
7 n զհասանելն	18 n վկայ
8 n մինչև	18—19 n վայրապարքն
8 n կատարածն	20 SC յայնմ
8 n անդ փխ արդ	20 n արբշիտք
9 CD բնդ յարձակեմ փխ բնգարձակեմ	
11 n մէնջ փխ ձէնջ	

ԺԼ

Յանմտից ոք ենաս զյունապի՝ կարծելով զնա զժնիկ-
որոյ զայրացեալ ասաց. Ո՛ր անագորոյն, գտունկ ի պտղոյ
արժան է ճանաչել, և ոչ ի տեսակէ:

- 5 Նշանակ բերէ առակս զանընտրող դատողս՝ զթագաւորս
և զիշխանս և զգատաւորս և զառաջնորդս եկեղեցւոյ՝ յան-
դիմանելով, զի անփորձապէս զատապարտեն, զի ճշդիւ գի-
տելի է ի գործոց նոցա, ըստ որում տէրն իսկ ասաց. Ի
պտղոյ նոցա ծանխիք զնոսա և ոչ ի տեսլենէ կամ ի համ-
բաւէ զատել. որով և բազում փնաս գործի՝ զբարիս իբրև
10 զչարս խոշտանկելով:

ԺԹ

Մերձ առ սօսի առագանէին երկրագործք զբամբակենիսն,
և միմեանց պատուիրէին զգուշանալ, զի մի զծառս կոխե-
15 ցեն զբամբակենիս. և լուեալ սօսոյն զչարացս՝ կոչելով
զնա ծառ, ասաց. Զիմարդ ինձ համանուն կոչի դա ծառ, զի
ես այսքան ստուար և բարձր եմ, և զբազում տեղիս ըմբռ-
նեալ ունիմ: Եւ լու ի լու ոչ զանգիտեալ՝ պատասխանեալ
բամբակենի ասելով. Բարձր ես և ստուար, սակայն անօ-
20 գուտ. ոչ ի շինուած և ոչ ի պտուղ և ոչ յայրուհն գովելի-
այլ թանձր ունելով ստուեր, յորմէ բամբասիս մանաւանդ,
քան գովիս. իսկ ես թէպէտ փանաքի և տկար, այլ բազ-
մաշահ՝ ոչ միայն մեծատանց, այլ և աղքատաց, ի տաժել,
ի քաղել և ի գործել, և լինիմ հանգերձ որպէս զասր յոչ-
խարաց և զվուշ ի կտաւէ և զմետաքս յորդանց. յորոց և

2 Տ եհար փխ եհատ	17 n այնքան
2 B դժնդիկ	17 n ստուար եմ և բարձր
2 n յորոց	18 B գանգիտել /n գանգիտեաց
6—7 Տ զնոսա յանդիմանելով	18 n պատասխանեց
7 n ճշմարտիւ փխ ճշդիւ	19 n չիք և
8 Տ ասաց թէ	20 n այրուհն (չիք յ)
9 n չիք ոչ	21 A շուրք փխ ստուեր /B սուէր
10 C չիք բազում	22 ՏB քան թէ /C չիք քան
10 A փնասք	22 n չիք թէպէտ
13 B երկրագործք	23 n մեծամեծաց փխ մեծատանց
14—15 An կոխիցեն	24 ՏBCD չիք և (1)
15 C սօսւոյն /n սօսոյն	24 B լինէս
15 n չարացաւ	24 B ոչ փխ որպէս
16 ՏB ասաց թէ	25 A կտաւատէ
16 A որ փխ զի (2) /C և փխ զի	25 BCD զմետաքսէ
/D և փխ դի ես /n որ փխ զի ես	

գու. ոչ ինչ ունիս բնաւ, բայց միայն խոզակ: Եւ այսու
յանդիմանեալ լռեաց:

Զպարծանս սնոտիս լոեցուցանէ զմարդկեղէնս առակս,
զոմանց զոր ունին ի տեսակ և ի հասակ, և պատահին բա-
5 զուս անզում անօգուտ կենցաղոյս, նմանապէս և չոգեորացն.
Կայլս յականէ խոտեն զակարս և զկարճս հասակաւ, որք և
պիտանիք իցեն ի բազում իրս մարդկան և փարթամացու-
ցիչք, որք և յիրաց անտի գովին, և նոքա յանդիմանին ի
սնոտի՝ գործոց:

10

Ի

Տրտունջ եղև տնկոց ամենեցուն զթագաւորէն իւրեանց,
թէ առաջօք բաշխեաց զիւրաքանչիւր պատիւ՝ զոմանս ի
տունս բնակեցոյց, որպէս զնարինջ և զայլս, և զոմանս ի
բուրաստանս և յայգեստանս, և պատուին ի մարդկանէ, և
15 զոմանս իբրև զանարգս՝ ի վայրի զպտղաբերս, և կերակուր
լինին խոզից և կոխան զազանաց, և զայլս անտառս՝ որ-
պէս զմայրս, զսարդի և զնոճի և որ նման սոցին, զոր հար-
կանեն անխնայ, և անարգ քարշանօք ի շինուածս և յայ-
բուսնս պատրաստեն. Եւ նորա լուեալ կոչեաց զնոսա. և սաս-
20 տեալ ի վերայ նոցա և ասէ. Ո՞չ գիտէք եթէ զխորհուրդ
Թագաւորին ոչ ամենեքեան զիտեն, որպէս և ոչ զԱստու-
ծոյն. և թէ այլ ևս յանդգնիք, մեծագոյն ունիք պատուհա-
սիլ: Եւ զարհուրեալք լռեցին:

1 A չիք ինչ

1 B ուսիս փխ ունիս

3 Տ Բանք առակիս զպարծանս սնո-
տիս լոեցուցանէ զմարդկեղէնս
փխ Զպարծանս սնոտիս լոեցու-
ցանէ զմարդկեղէնս առակս

4 n տեսակս փխ ի տեսակ

4—5 n և բազում անգամ պատահին

6 n չիք զայլս

7—8 A փարթամեցուցիչք

8 n գովեն

12 A եթէ փխ թէ

12 n պատիւն

12 Տ զի զոմանս

13 n և հառինճս

13 Տ չիք և զայլս

14 Տ զոմանս յայգեստանս

14 n չիք և (3)

15 A իբր

15 Տ որ և փխ և

16 n խոզաց

16 B չիք և (1)

16 An կերակուր փխ կոխան

16 SC յանտառս

17 n զմայրի և զսարդի

18 A չիք ի /C լուսամբուս ի շինուածք

20 SC ասէ փխ և ասէ /n և ասէր՝

20 n թէ փխ եթէ

21—22 ACD զԱստուծոյ

23 n զարհուրեալ

Հանճարեղս զմեզ լինել կամի առակս, և հնազանդս Աստուծոյ և թագաւորաց, և ոչ արտնջել զանճառ խնամոցն Աստուծոյ, և ոչ զժածուկ խորհրդոց թագաւորաց, այլ իւրաքանչիւր գործոյ ուշ ունել: Զի ոչ եթէ վայրապար ինչ եղև կարգել ի թագաւորէն տնկոց զնոսա, որպէս և ոչ Աստուծ և ոչ թագաւորք տնօրինեն վայրապար. զի զոմանս յայդիս կարգեաց ի պտղաբերաց և զոմանս ի բուրաստանս, և զոմանս համացեղս յանտառս, այսպիսի պատճառաւ՝ զի գազանաց և անասնոց կերակուր լիցին և մի նեղիցեն զմարդիկ զտածեալս ի նոցանէ ուտելովս. և թէ ի տունս ոմանք տնկեցան, անուտելիք մանաւանդ են, ուստի համարին մարդիկ լինել ի զբօսանս տեսեան և ի բուրումնս, զի կերակուր է ըսընգաց բուրումնս, և տեսեան ի զուարճացումն՝ որպէս բուրաստանք, նա և ի բժշկութիւն: Եւ թէ այլք անտառք ի շինուածս և յայրումնս պատշաճեցան՝ և այս նախախնամաբար, զի մի լիցի սր զպտղաբերս հարկանիցեն ի շինուածս և յայրումնս: Այսպիսի և Աստուծոյն տնօրինի և թագաւորաց անքննելի դատաստանաւ, և թէ ոք յանդգնի անկարգաբար ասել՝ դատապարտի:

20

ԻԱ

Ներթեալ ոմն կարօտ ի ձմերայնի ի դրախտ՝ քաղել և ու-

1 BD լինի ռ լինիլ	12 D չիք ի (!)
2 n չիք ոչ	13 A սընգաց լBCD բորնկաց
3 BCn չիք ոչ	13 A տեսեանն
4 BCDn գործոց	13 A զուարճումն
5 n նոցա	14 BD և նա փխ նա և
6 n տնօրինին	14 S ի բժշկութիւն ևս
7 n չիք ի պտղաբերաց և զոմանս ի բուրաստանս	14 S Եւ այլ թէ փխ Եւ թէ այլք լA եւ եթէ այլք ռ եւ թէ այլ
8 S գհամացեղս	14—15 C յանտառս փխ անտառք
8 n զի այսպիսի	16 CDn չիք որ
9 S լինիցին	16 A հարկանել փխ հարկանիցեն լn հարկեալ
9 S նեղեցեն ռ նեղեցեն	16—17 BD ի շինուած
9—10 n զմարդկանս տարածեալս ի նոցանէ ուտեն փխ զմարդիկ զտածեալս ի նոցանէ՝ ուտելովս	18 S գանխուլ և անքննելի
10 AC ուտելով	18 A եթէ փխ թէ
12 n լինին	21 A ձմերայնի լD ձմայնի

տել պտուղ. և տեսեալ զպտղաբերս իբր զգոսացեալս, սկսաւ թշնամանել և տրտնջել և հարկանել և ասել. Ընդէ՞ր ոչ ունիք պտուղ զի կերայց և յագեցայց, զի և ոչ մի ունիք պտուղ մրգոյ. և առաւել ևս զչարէր: Եւ մի ոմն ի ծառոց քաղցրութեամբ և հաւանական բանիւ ասաց. Մի տրտմիրայր դու, և մի վայրապար բամբասեր՝ զի մեղանչես. թէպէտ և կարօտեալ ես՝ զիմորդ ոչ զիտես թէ ի ձմերայնի հանգչիմք և յարմատս մեր զօրանամք, զի կարասցուք ի զտրնայնի ծաղկիլ, և յամարայնի՝ սնուցանել պտուղ, և յաշնայնի՝ հասանիլ և կերակրել. Ընդ է՞ր ոչ եկիր յորժամ մարդ և անասուն և գազան վայելէր պտղօք մերովք. դու յամենայնի և յամենայն ժամ պատրաստ ես ի յուտել, այլ ոչ մեք. երթ և ի դէպ ժամու եկեալ կերիցես որչափ և կամ իցէ քեզ: Եւ գնաց յուտով ասացելոցն:

15 Դէմք առակիրս զհիւրս և զսղքատոս խրատէ, զի յանդէպ երթեալ ժամու զմեծարանս խնդրեն՝ հիւրք պատրաստ յուտել և ի հանգչել, և աղքատք զպէսս ընուլ կարօտութեան.

1 ՏԽն էրբև
 2 n տրտնջալ
 2 Տ ասէ փիս ասել
 3 n չիք և յագեցայց, զի
 4 n զպտուղ
 4 ACD չիք և
 3—4 B չիք զի կերայց և յագեցայց, զի և ոչ մի ունիք պտուղ մրգոյ և
 4 n և շարէք փիս ևս շարէր
 4 Տn ծառոցն
 5 Տ բանիւք
 7 BC չիք և
 7 n եթէ փիս թէ
 7 A ձմերանի
 8 B զարգանամք փիս զօրանամք
 D զարմանամք
 8 C չիք է
 9 A զարնանի /B զարնանային /D զարնային /n զարնան
 9 A յամարանի /n յամառայնի
 9 n զպտուղ
 10 A յաշնանի /BD յաշնանայի /n աշնայնի

10 Տ հասուցանել փիս հառանիլ /C հասանիլ
 11 n մարդ և գազան և անասուն վայելին
 11 A վայելէր և գազան
 11 Տ պտղովք
 11 n մերօք
 12 n ամենայնի
 12 An ժամու
 12 n է ուտել
 13 Տ այլ մեր ոչ
 13 n զիպօղ փիս դէպ
 13 n եկ փիս եկեալ
 13 n կերցես
 13—14 n որչափ և պիտոյ է բեղ փիս որչափ և կամ իցէ քեզ
 14 Տ գնաց այլն
 14 A ասացելոցն /BC ասացելովքն
 15 n գհւրքն
 15 n հանդէպ
 16 n հիւրքն
 16 AB պատրաստք
 16—17 n ուտել և հանգչել փիս յուտել և է հանգչել

այլ ոչ նմանապէս ասպնջականք պատրաստք հանգիւղին
 յամենայն ժամ, և կամ բարեզործք՝ յողորմութիւն:
 Իսկ յամբաստանելն նոցա և ի տրտնջել՝ չէ արժան՝ զչա-
 րանալ, այլ քաղցրութեամբ պատասխանել և զպատճառս
 5 անպատրաստութեանն ճառել, և զայլ ժամու՝ զառատածեո-
 նութիւնն. զոր բազումք գտին զհանգիստ և զողորմութիւն.
 և որքան հնար իցէ առձեռն պատրաստութեամբ ընդունել,
 և խոնարհութեամբ զպէտս նոցա լցուցանել խոտտանայցէ,
 և սիրով և յուսով զնոսա զարձուցանիցէ:

10

ԻԲ

Սոհեմ ոք Եհարց զձառս, եթէ զի՞նչ են պատճառք, զի
 որքան բարձրանայք, այնքան արմատս ի խոր ձգէք: Եւ
 նոքա ասեն. Սոհական գուլով զի՞նչ ոչ զիտեա՝ եթէ ոչ
 կարէաք այսքան ոստս բառնալ և ընդդիմանալ հողմոց
 15 բռնութեան, եթէ ոչ զարմատս ի խոր՝ և բազմոստս առնէաք.
 ասանես զեղբարսն մեր զհաճարի և զփիճի, զի ոչ են
 բազմոստք և ոչ ընդդիմանալ հողմոց կարեն, ի խոր ար-
 մատս ոչ ունելով:

20

Սրատէ առակս՝ որք կամին ուսանել հաստատութիւն իրի
 զհոգեւորաց և զմարմնաւորաց. զի արժան է հաստատուն
 հիմամբք սկզբնաւորել, զի մի ի փորձութեանց անկանիցին

1 An պատահին փխ հանգիւղին
 2 CDn չիք յամենայն ժամ
 3 Cn Եւ փխ Իսկ
 3 n չիք է
 3 D տրտնջելն
 3—4 A չէ արժանս չարանալ
 4 B պատասխանել
 5 A անպատրաստութեան
 5 B ժամս
 5—6 A զառատածեոնութիւն
 6 BCD հանգիստ և ողորմութիւն
 5—6—7 n չիք զառատածեոնութիւնն,
 զոր բազումք գտին զհանգիստ և
 զողորմութիւն և որքան հնար իցէ:
 7 n առատածեոն փխ առձեռն
 7 A պատրաստութեամբքն
 9 n ավլցն՝ առ Աստուած
 11 n գծառ

11 An զի՞նչ իցէ պատճառ փխ զի՞նչ են
 պատճառք
 12 BD ի փրձել խոր ձգէք փխ ի խոր
 ձգէք
 13 BD հական փխ Սոհական
 14 A այնքան
 15 C չիք ոչ
 15 An չիք է
 15 Bi) բառնէաք փխ առնէաք
 16 A սեցես
 16 n զեղբարս
 16 A զփէճի
 19 A զհաստատութիւն
 19 A չիք իրի
 20 An հաստատուն և անշարժ
 21 n հիմամբ
 21 BD չիք է (1)
 21 C փորձութիւնս, որի դիմաց՝ լու-
 սանցում՝ փորձութեանց

բունաւորաց՝ ի դիւաց կամ ի մարդկանէ, և բազմամեղուն գիրքն առնիցեն. ապա եթէ ծանծաղ և ի վեր ի վերոյ սկսանիցին՝ դիւրակործան լինիցին, որպէս տեսանն ուսուցանէ առական:

5

ԻԳ

Նշենիք քաղցր և դառն՝ եղբարք գոլով համամարք և ոչ համահարք, և նեղեալ ի դառնութենէ եղբօրն՝ արար իւր բարեկամ և եղբայր վկասկենի, բարոյակից զնա գտեալ ըստ երկուց սրակաց. և ի բաղմաց մեղադրեայ, ասաց. Որ ըստ կամաց իմօց է, նա է իմ եղբայր: Եւ ոչ ոք կարաց ասել ինչ նմա:

10

Քաջայայտ իսկ է առակս. զի թէպէտ հարազատք իցին եղբարք, և ընդդէմ միմեանց պատահին բարուք՝ հարկաւորաբար քակտին ի միմեանց և զօտարս բարոյակիցս լաւ համարին. և թէպէտ մեղադրին՝ ոչ ոք կարէ արդարանալ ի վերայ նոցա. զոր պարտ է ոչ այնպէս յոռի գտանիլ որպէս զի այսպիսի կարգի իցէ լուծումն:

15

ԻԴ

Մեծաբանեալ սնափառէր կաղնի՝ ասել զինքն թագաւորազն յաղագս հասակին՝ հօր զօրութեամբ, իբր ի Լիբանանս բնակեալ հսկայազօր. և խորհէր առ աթուր զամենեսեան հարկանել. իսկ արքայկաղնի ոչ ժուժեալ, յանդիմանական վարեցաւ առ նա բանիւ, ասելով. Բազումք համաման քեզ ոչ պարծին, սակայն և ոչ զանխլանան փառք

20

1 SBCDn բազմաբեղուն

2 n թէ փխ եթէ

2 n ծանծաղս

2 n չիք և

2 C վեր փխ ի վեր

3 BC սկսանիցեն

3 A լիցին

3 SD տեսան / Cn տէրն

4 n առակաւ

6 n եղբայր

6 BD համամարգ

6 n չիք ոչ

8 n գիտել փխ գտեալ

10—11 SC նմա ինչ / n ինչ սսել նմա

13 n բարուք փխ բարուք

14 S բարոյակից

15 n համարեն

16 n գտանել

16—17 S չիք զոր պարտ է ոչ այնպէս յոռի գտանիլ որպէս զի այսպիսի կարգի իցէ լուծումն

20—21 A զբնակեալս ի Լիբանան փխ ի Լիբանանս բնակեալ / n զբնակեալս ի Լիբանան / C Լիբանան փխ Լիբանանս

21 A հսկայազօրս / n հսկազօրս

21 n առն աթուր

22 CD արքայակաղնի

22—23 D յանդիսական փխ յանդիմանական

23—24 A համամանք

24 AD զանխլանայ / B զանխնայան / n անխլան

նոցա՝ ի պտոյ առաւել քան ի հասակէ գովեալք. զի՞ այդպէս յանդգնիս. ես և ոչ մի ինչ եմ, բայց մարդիկ զպտուղ իմ ուտելով՝ և զիս ևս յարգեն. այլ պտուղ քո ի դարմանս կայ խոզից: Եւ զայս ասացեալ լռեցուցանէր, ծիծաղելի զնա ցուցեալ:

5 Միտք առակիս յայտնի է, խրատելով զանապարծս՝ որք յաղգս և ի տեսակս և ի զօրութիւնս պարծին՝ ոչ ուսեալք յիմաստնոյն, եթէ գովեսցէ զքեզ ընկերն և մի դու. այլ նոքա՛ զխոտելին առ ինքեանս թաքուցանեն, սակայն ի գիտողաց յանդիմանին, ոչ ունելով պիտանի ինչ կենցաղոյս, նա և ոչ հոգևոր ինչ. և որք ի նմանէ այպանին՝ բազում անգամ քան զնա լաւագոյն գտանին, և ընդունելիք մարդկան լինին. և նոքա անարդ և ծիծաղելիք ի բաց խոտին:

ԻԵ

15 Բողոք առ միմեանս կալան ցարասի և հաւամբզի, քանզի և նոքա տունկք գոլով, սակայն պակասամիտք. և տըրտնջէին ասելով. Զիմրդ նման մեզ լինելով մրտի տեսլեամբ, և փահաքութեամբ վարդ, և այնքան պատուին՝ զի ի տունս բնակեն ճոխագունից և յեկեղեցիս, և մեք անարգ յինիմք գործիք՝ զաւելորդս տանց և գռեհից մաքրելով. 20 Զայս ասելով՝ զանուշահոտութիւն նոցա և զբժշկութիւնն և զպիտանութիւնն թագուցանելով, և զհամեմատութիւնն ինքեանց առաջի դնելով՝ զամբաստանութիւնն աճեցուցանէին:

2—3 n իմ պտուղս ուտելով փխ	12 An պատահին փխ գտանին
զպտուղ իմ ուտելով	13 A անարգք
4 n ասէր փխ ասացեալ	13 D խոտեն
4 B խեցուցանել	15 n ցաղասի
7 SAD յաղգք ին ազգ	17 C յիք լինելով
7 An տեսակ	17—18 n տեսլեամբք
7 An զօրութիւն	19 n և փխ ի
7 A պանձան ՚B պարծանս	19 n եկեղեցիս
/Dn պարծան	20 n գռեհիս
8 BD իմաստնոյն ՚n իմաստնոցն	21 An զբժշկութիւն
8 n յիք բնկերն	22 A զպիտանութիւն
8 n ոչ փխ մի	22 An զհամեմատութիւն
9 n ատելին փխ խոտելին	22 B յիք թագուցանելով և զհամեմատութիւնն
11 SBD հոգևոր	23 A զամբաստանութիւն
12 SC դնոս	

5 Այսպիսի է առակիս տեսութիւն. բազումք նորամուտք ի կրօնաւորաց յորժամ ըստ պատշաճի նոցա ի խոնարհագոյն գործ ինչ որոշեն, քրթննջին՝ թէ մեզ նման ձեռով և այլք են կրօնաւորքն, զիւրդ պատուին և ի գործ պարկեշտ կան, և

10 յայտքան անարգութեան մեք, և զնոյց արժանի պատուոյ զվարս թաղուցանեն. զի ոմանք քահանայք իցին և զնմանութիւն տեսան վարուց ունին՝ նման վարդի, և այլք՝ ի մանկութենէ կուտութեամբ անուշահոտեալք՝ նման մբտի. իսկ նոքա անգիտանալով զինքեանս վայրապար ամբաստանեն,

15 Զբազումս ի գիտելեաց և յանգիտելեաց տնկոց թողաք իբր համագօրս յօրինակս և յառակս, և զառեալ նշանակս շափաւորապէս համեմատեցաք՝ պատնասու տալով տեսողաց բանին նմանապէս գրեթիւ լցուցանել: Եւ արդ փոխանցելի է մեզ և յայսն, այսինքն ի բոյս ծաղկանց և սերմանց և բանջարոց, և ի նոցանէ շափաւորապէս զգաղափարսն առնլի է՝ բարոյապէս և առասպելօրէն, և զի թեպէտ անբմբհն ասացեալքդ կարծի, սակայն թանճրամտաց առաել ախորժելի երևին, որոյ աղագաւ զսակաւոյ յօժարեցաք գրել:

20

ԻԶ

Տեսեալ ապա այնուհետև բուսոց թէ բարևք կարգաւորութեամբ վարին հաստատելով ինքեանց թագաւորութիւն

1—2	n ի նորամուտք ի կրօնաւորացն	2	B տո. համագօրս
2	n ի փխ ըստ	13	n շիֆ տալով
2	n խոնարհագոյնս	15	n այլսն
3	n թէ փխ և	15	n ի բոյս
4	CD կրօնաւորք	15—16	C բանջարաց n բանջարոցն
4	A պարկեշտական փխ պարկեշտական B պարկշտական	16	n զգաղափարս
5—6	n արժանի վարս պատուոյ	16	B առնելի է
6—7	C զնմանութիւնն	16—17	B բարևոտալէս D բարևոյալէս
7	A այլ	17	n ասացեալք
9	B նոցա	18	C կարծին
9	n վայրաբար	19	D յաւժեցաք փխ յօժարեցար
11	n անգիտելեաց	21	B բուսոյց
11	SBCD շիֆ տնկոց	21	A բարևոք
		22	A թագաւորութեան n զթագաւորութիւն

առնակք, նախանձ բերեալ ընդ նոսա՝ կամեցան և ինքեանց կարգել թագաւորութիւն: Եւ եղև ոչ սակաւ հակառակութիւն, զի ոմանք ասէին զուշան լինել, և այլք զախրի-
 5 զան, և բազումք զհամասպրան, և ամենեցուն հաճոյ
 թուեցաւ լինել համասպրանն, այսպիսի յեղանակաւ. երկոտասան մասն է երկրի և երկոտասան ոտա է համասպրանին, և պարտ է նմա թագաւորել, զի ամենայն տիրիցէ աշխարհի. և մանաւանդ զի մեծամեծ ունելով զօրութիւն բժշկութեան՝ զհիւանդս բժշկիցէ և քաջատես առնիցէ, և ի
 10 վերայ ծովու զնալ տայէ, և իմաստութեամբ զտգէտս լցցէ: Եւ ապա ամենեցուն հաւանութեամբ թագաւորեաց համասպրանն: Եւ կարգեաց զընաբոյսս ծաղկանց ի զօրսանս և ի բժշկութիւնս, և զբանջարս դալարիս՝ ի կերակուրս և ի բժշկութիւնս, սոյնպէս և՛ զսերմանս, և ամենայնիւ զարդարեաց զտուն թագաւորութեան իւրոյ: Եւ խնդութիւն եղև բնաւից:

Իմաստք առակիս ծանուցանի այսպէս. տեսեալ ազգի մարգկան զերկրաւորս թագաւորութիւն, ըստ կարգի և զերկնաւորս խնդրէին թագաւորութիւն. և ոմանք կարծեցին զարեգակն և այլք՝ զլուսին: Եւ յերեւել Բանին Աստուծոյ և ի

1 n շիֆ և ինքեանց	13—14 n շիֆ և զբանջարս դալարիս՝ ի կերակուրս և ի բժշկութիւնս և
4 BC զհամասպրանն և զհամասփիւռն	14 S զարմանս փխ բժշկութիւնս
4—5 BC շիֆ և ամենեցուն հաճոյ թուեցաւ համասպրանն	14 ABCDn շիֆ սոյնպէս
5 n համասպրանն	14 S զսերմանս ամենայն
5 n եղանակաւ	14—15 SA դարդարեաց ամենայնիւ և ամենեցուն զարդարեաց
6—7 n համասփիւռն	15 A իբրփխ իւրոյ n իւրոցն
7 BCn շիֆ և	16 S բնաւիցն
7 SC աիբեցէ	17 n ծանուցանի առակիս •
7—8 D աշխարհ	18 A զերկրաւոր
8 SA շիֆ և	18 A ըստ կարգի եղեալ
9 n զհիւանդ	17—19 n տեսեալ ազգի թագաւորութիւն մարգկան ըստ կարգի եղեալ և զերկնաւորս
9 A բժշկեցի	19 A զթագաւորութիւն
9 S և զայլս քաջատես	19 S բայց ոմանք փխ և ոմանք
10 S լցուցէ	19 n կարգեցին փխ կարծեցին
12 SCD Եւ կարգեաց նոցա կարգս զի արար զընաբոյսս	19 n և այլ զլուսինն
12 n զբանաբոյսս JC զբնաւ բոյսս— լուսայնցում զընաբոյսս	20 Sn և այլք զլուսին և այլք դայլ ինչս բազումս փխ և այլք զլուսին
13 D և ի կերակուրս	20 SD Իսկ փխ Եւ

ստանալ երկոտասան տաքեալս և առնելն զնշանս և զբժըշ-
 հութիւնս, ծանեան զճճմարիտն՝ զնա լինել թագաւոր աշ-
 խարհի: Եւ թագաւորեալ նորա զոմանս արար աւետարա-
 նիչս, որպէս զախրիզանն՝ երիս ո՛ննելով կենդանիս յար-
 5 մատս, զի և նա զբնաւորական և զգրաւորական ընդ ինք-
 եան ունի զօրութիւն. և զոմանս՝ հովիւս և վարդապետս ի
 զբօսանս հողւոյ և ի բժշկութիւնս, ի կերակուրս բանք նոցա
 և ի սերմանս, ի խորհուրդս և ի միտս: Իսկ ըստ կերպա-
 րանի շուշանի զբնուս կարգեաց զեկեղեցի ընդ իմաստու-
 10 թեամբ աւետարանին ծաղկել, որպէս նա ի գետն Եփրա-
 տէս և յայլսն: Եւ եղև ուրախութիւն ի թագաւորելն նորա:

Իէ

Ուսանել ոմանք ի բուսոց կամեցան՝ եթէ զինչ իցէ պատ-
 ճառն զի թագաւորն մեր զանձն այնքան ծածկէ, և զամե-
 15 նեսին զիւրապատահ արար մարդկան և բժշկաց. որոյ ա-
 ուուրքն գրեթէ երեսուն յայանի ոչ լինելով, թէպէտ և այլ
 ժամանակն անպիտելի է. և գտեալ ի բժշկաց՝ այնուհետև ի
 պէտս վարի, ընդ ինքեամբ անյայտ և զախրիզանն արար՝
 լուսով նշանի ի գիշերի գտանիլ: Եւ գիտացեալ զխորհուրդս
 20 նոցա՝ ուսոյց թէ՛ Գիտէք զի միտնգամայն անյայտ ոչ լի-
 նիմ, այլ երևիմ ազօթիւք և պահօք խնդրողացն. նմանա-

1 AB առնել նշանս ՝n յառնել նշանս
 D առնել նշան
 1--2 ACn բժշկութիւնս (շիֆ դ)
 2 n ծանեան զնա ճճմարիտ
 2 A ճճմարիտ
 3 S Եւ ի թագաւորելն իւրում փիւ
 Եւ թագաւորեալ նորա /Cn Եւ ի
 թագաւորել նորա
 4 n և որպէս
 4 S կենդանութիւն փիւ կենդանիս
 յn շիֆ կենդանիս
 5 CD բնաւորական ՝n զբնաւո-
 րականս
 5 S զգրաւորականն յn զգրատորա-
 կանս
 6 B շիֆ և (2)

6 B վարդապետ
 8 n և ի խորհուրդ
 9 n եկեղեցի
 10 S ծաղկեալ
 11 S ուրախութիւն մեծ ամենեցուն
 13--14 S թէ ընդէր փիւ եթէ զինչ իցէ
 պատճառն զի
 14 SC զանձն իւր
 14--15 S զայլսն ամենայն զիւրապա-
 տանս փիւ զամենեսին զիւրապա-
 տահ
 15 n շիֆ մարդկան
 15--16 A յուուրքն
 17 A ժամանակ
 19 C ճրագի փիւ նշանի
 19 Sn Իսկ նա փիւ Եւ
 20 S և ասէ. փիւ ուսոյց թէ՛

պէս և զախրիզանն արարի, զի մի զիւրարհամարնելի լինիցիմք՝ դիւրագտանելի լեալք: Եւ ուսեալք ուրախ լինէին գոհանալով:

Առակս զայս ինչ նշանակէ. տարակուսելի է ոմանց խորհուրդն Քրիստոսի, զի երեսուն ամ անյայտ եղև և ապա յայտնեցաւ՝ ի բժշկութիւն վարեալ առաքելովքն. այս գիտելի է, թէև անժամանակ է, իսկ զայլ սրբոց բժշկութիւնս ընդարձակ արար, զիւրն ծածկելով՝ և նոքօք վարի: Ընդ իւր անյայտ և զաւետարանն արար՝ ի գիշերի ամբարշտութեան յայտնելով, իսկ նախախորհրդագէտ գտով ուսոյց թէ՛ Ոչ բնաւ ծածկիմ, որպէս և գիտէք, այլ աղօթիւք և պահօք երեւիմ խնդրողաց. և այս յայտ իսկ է. սոյնպէս զմիտս աւետարանին աղօթիւք և պահօք և սրբութեամբ գտանեմք, զի մի զիւրաւ գտեալք, որպէս Հրեայքն՝ արհամարհիցեմք. և ոչ բնաւին անտես եղև, զի մի անյուսութեամբ տրտմիցիմք. և այսու ուրախացեալ գոհանամք:

Ի՛՛՛

Ըստ վարնանային յեղանակի երանէին ոմանք զվեղեցկութիւն մանիշակի. և նա ճշմարիտ կարծեալ յանժտաց զասացեալն, և առաքեաց առ շուշան հրեշտակ՝ առնել ընդ նմա բարեկամութիւն, վասն նմանութեան կարծեացն. զի գովիչքն նման ևս ասէին շուշանի. և նա պատասխանեալ ասաց՝ եթէ դու այժմ ծաղկեալ զարգարիս և ես տակաւին իբր գօսացեալ և անյայտ. ներեա մինչև ես ծաղկեցայց:

1 n զիւր և արհամարելի	10 Cn նա խորհրդագէտ փխ նախախորհրդագէտ
2 A. գիւրագտանելիք	10 An ևթէ փխ թէ
2 S նոցա ուսեալք	11 S և ոչ
6 An յայտնեալ փխ յայտնեցաւ	11 n պահօքև աղօթիւք
6 A բժշկութիւնս	12 An խնդրողաց երեւիմ
6 n վարեցաւ փխ վարեալ	12 SAD և զմիտս
6—7 SABC, գիտելին է՞	14 S զիւրաւ գտեալ /A գիւրագտանալք
7—S n բժշկութիւն անյայտ փխ բժշկութիւնս ընդարձակ	14 BDn արհամարհիցիմք
9 n և անյայտ	16 S այլ այսուիկ ուրախ եղեալ փխ և այսու ուրախացեալ C՝ շիմ
9 n արար գաւեստարանն	16 A ուրախ եղեալ
9—10 S ամբարշտութեանն n գամբարշտութեան	18 A յեղանակին

Եւ յանուալ նմա յետ ոչ ստկաւ աւուրց թառամեալ գօսացաւ մանիշակ. և ի ծագկիլ շուշանին՝ բնաւին անյայտ կայր մանիշակ:

5 Յայտնապէս ցուցանէ առակս զփառս մարդկայինս սնտի լինել, թէպէտ յանմտաց երանին. և պակասեալք ի մտաց կարծեն իբրև մշտնջենաւոր նման սրբոց ունել փառս, և այսու հաղորդիլ կարծեն և սրբոցն փառաց, և ուսեալք ի բանից ընտրելոց առ այժմ անյայտ լինել փառաց իւրեանց. 10 եթէ տեեսցեն մարդկայինքս մինչ ի ծագել փառաց նոցա՝ կցորդութիւն է ի միմեանս, սակայն ի պայծառանայն նոցա՝ նուաղին ամենայն երկրաւորքս, և յանդիմանին ունայն լինել:

ԻԹ

15 Փեննա զանձն սրբասէր ասէր լինել, և ամբարհաւածէր ի բնաւից իբրու զի ընդդիմանայ դիւաց, ոչ զիտելով եթէ ի թապաւորէն իւրմէ գօրանայ. և յինքն ամփոփեալ արքայի զիւրն շնորհ՝ դտաւ ունայն քան զբազումս, զի և ծագիկք ամենայն ի պէտս վարէին բժշկաց, իսկ նա ոչ բնաւ:

20 Չունի ինչ խորին օրինակս. զի ամբարտաւանին սմանք ի քահանայից և ի կրօնաւորաց՝ յորժամ տէր ի ձեռս նոցա առնէ բժշկութիւն, և կամ մերժէ զդևս. ոչ գիտելով եթէ ոչ նոքա, այլ շնորհն տեսոն որ ընդ նոսա. և յորժամ առնու զիւրն տէր, լինին և ոչ առ մի ինչ պիտանացու:

Լ

25 Եղև պժտութիւն երբեմն ի մէջ լեւնականաց և դաշտականացն ծագկանց, զի հօրուտն և մօրուտն և ասպուզանն և այլք այսպիսիք ոչ տանէին պարսաւանացն դաշտականաց՝ արքայածագիին, կակաջին և այլոց նմանեաց. զի

1-2 A գաւսացաւ թառամեալ փխ 17 SA և գտաւ
թառամեալ գօսացաւ 17 S վասն զի փխ գի ե
4 A մարդկային 18 BCD և ոչ
8 C իւրոց փխ իւրեանց 22 BC շիֆ առնու
10 A առ միմեանս B շիֆ ի 23 S լինի
14 A Փենա C Փենայ 26 A հաւրատն յD հարուտն
16 A թագաւորէ 26 A մաւրաւտն
16 B ի թ...րանա փխ ի թագաւորէն 26 A ասպուզան
իւրմէ գօրանայ C ի թրանայ 28 C կակաջին

ստգտանէին իբրև տմարդիք և անիմաստք, և զինքեանս
հանճարեղս և ի բժշկութիւնս պատրաստ, և ի տեսիլս՝ առ-
ձեռն: Լու եղև այս յականջս Թագաւորին իւրեանց. կոչեաց
զնոսս և սաստիւ ասաց. Ո՞չ ապաքէն ես վիճակեցուցի
5 զձեզ այսպէս բնակել, զի ոչ կարէք զկարգ ձեր փոփոխել
թէ և կամիք. զի ետու պէտս ունել միմեանց, զի լեռնա-
կանք զդաշտականաց ոչ ինչ ընուն գտեղի, և ոչ դաշտա-
կանք՝ զլեռնականաց, ոչ ի բժշկութիւնս և ոչ յայլ ինչ: Եւ
այսու համոզեաց զնոսս:

10 Ի միտ տայ առնուլ առակս զնախախնամութիւնն Աս-
տուծոյ ամենայն ուրեք՝ ըստ կարգի մատակարարել զլեռ-
նայինս և զդաշտայինս. և զի զմիմեանց ոչ ընուն գտեղի, և
պէտս ունին իւրաքանչիւրքն միմեանց. և զի ոչ է պարտ
պարտաւանս ունել առ այնոսիկ, այլ ըստ կարգի արարչին

15 մեծարել զընկերս և զեղբարս:

ԼԱ

Աղաղակէր երբեմն խնկողկուզիկ՝ թէ ևս պատճառ եմ
սրբութեան քահանայից. և զոմն ըստգտանէր զծաղիկ, զի
արմատ նորա ափրողիտականին է շարժող: Եւ զայս լուեալ

20 քահանայ ոմն՝ շարշարեալ ի ցանկութենէ՝ և եղ զնա ի հան-
դերձս իւր. և ոչ ինչ օգտեալ՝ Թշնամանէր զխնկածաղիկն
իբրև զսուս սք: Եւ նորա դարձուած արարեալ ասաց. Զի ի
հանդերձ քո և ոչ ի սիրտ զիս եղէր, յաղագս սրոյ ոչ ինչ
օգտեցար: Եւ լուեալ՝ լռեաց:

25 Լի հանճարով է օրինակս. զի գողջախոհութիւն ոչ մար-
մնով, այլ հոգևով արժան է ունել. ապա թէ ոչ՝ անշիջանելի
է այստ ցանկութեան, և չէ պատշաճաւոր զբարի եղեալս
յԱստուծոյ չար կարծել:

1 A ըստգտանէին	20—21 SA հանդերձ
1 A էբբ	21 CD ինչ ոչ
5 A այդպէս բնակել փխ այսպէս բնակել	21—22 A խնկածաղիկ իբբ
8 B ինչս	24 S Եւ լուեալ այրն լուռ եղև փխ Եւ լուեալ՝ լռեաց
11—12 A լեռնայինս	25 A է հանճարով փխ հանճարով է
12 B ընուլ	26 B հոգով
17 A խնկուկուզիկ	27 S պատշաճ փխ պատշաճաւոր
18 S ստգտանէք	27 SBC զի բարի փխ զբարի
19 BCD շարժող	28 A չկարծել փխ չար կարծել
20 BC չիք և	28 BD կարծեալ.

ԼԲ

Եղև հարսանիս արեգական, և առաքեաց հրաւիրեաց
 դժաղկունսն առ հասարակ, զի ըստ զուգաւորութեան և անդ
 ի միասին ի հարսանիս գայցեն: Եւ լուեալ ձիւնածաղկի և
 5 այլոց այսպիսեաց, փութացան քան զբազումս ժամանել: և
 ի ժողովիլն այլոց, զի ի միասին վայելեսցեն, ոչ երեւէր նա՝
 զի խորշակահար եղեալ ցամաքեցաւ: և առ հասարակ սեռք
 ամենայն պատուեալ պսակեցան:

Միտք առակիս այսպիսի է. զի արեգակն է տէր, և
 10 հարսանիս՝ ժամանակ չարչարանացն, և հրաւիրակք՝ առաքե-
 եալքն. զի զիլնի աւետարանին և անդ, այսինքն, երկրորդ
 գալստեանն ի միասին պսակեսցին. իսկ ծանծաղք՝ և յօժա-
 րամիտք եղեալ աւետեաց բանին, սակայն ի փորձանո ոչ
 15 կարացին ընդդիմանալ, և պսակեալ այլք՝ ինքեանք մնա-
 ցին անպսակք:

ԼԳ

Գնդածաղիկք և կորնգան և խոլորձ, առուոյտ կապոյտ և
 սէզ, և նմանք սոցին, ծաղր եղեալ զցիւնկ՝ ասէին, եթէ զի՞
 է՞ զի մեք զուարճացեալք կամք, և նա ծիւրեալ զեղնու-
 20 թեամբ: Եւ լուեալ՝ պատասխանեաց. Վասն զի անմիտք էք
 և աներկիւղ, ոչ խորհիք, եթէ վասն մեր սուրք սրեն գե-
 րանդեաց, իսկ ես խոկալով յայսոսիկ՝ զարհուրեալ զեղնիմ:

Յայտնապէս ցուցանէ առակս՝ թէ յոյժ անմիտք են, որ
 մոռանան եթէ ընութեամբ մահկանացու է ազգ մարդկան,
 25 և պատրեալք յերեւելի ի մեծութիւնս՝ ծաղր առնեն զարս
 երկիւղածս և զկրօնաւորս, ուստի յանդիմանին ի նոցսնոց
 անմտութիւն նոցա. և ինքեանք գիտելով զապականութիւն

9 B և զի
 9 D արեգակ փխ արեգակն է
 12 A գալստեան
 13 C շիք սակայն
 13 C փորձունս
 13—14 C անկան և ոչ կարացին ընդ-
 գիմանալ /A ընդդիմանալ ոչ
 կարացեալ
 14 AB պսակեալք /C պսակել
 14 BC այլ
 14 A և ինքեանք

17—18 A խոլորձ առուոյտ կապոյտ
 սէզ
 19 SA շիք զի
 21 A աներկեղ փխ աներկիւղ
 21 A սրին
 23 A եթէ փխ թէ
 24 A ազգ է փխ ազգ
 25 AD յերեւել
 25 SBCD զվարս փխ զարս
 27 C անմտութիւնք

երկրաւորացս՝ ոչ պատրին, այլ ճնշեալ և երկլուղիւ միշտ
ներգեին:

ԼԴ

5 Խոկացեալ բուսոց թէ ո՛ր արդեօք յառաջապահ մեզ կացցէ.
և խորխտացեալ կառին և նորին նմանեաց՝ ասեն, թէ մեք՝
հարկանող գոլով: Եւ ի կարգին՝ եկեալք էշք և ուղտք՝ կե-
րեալ և առ աթուր հարեալ, գօսացեալ տարեալք ի հողմոց
եղեն:

10 Ընդդէմ կայ առակս հպարտ մտաց, որք յուսան ի լե-
զուանութիւն իւրեանց. զի հօր է գօրութիւն, քան զլեզու:

ԼԵ

Նախասեցաւ եղեգան ծաղիկ և նմանք նորա պաշտօ-
նեայ լինել արեգական. և նորա ձգեալ զձեռն յարևն՝ նրդուաւ
արեգական՝ թէ ոչ եմ:

15 Բասրէ առակս զայնոսիկ՝ որ ի չարիս յայտնիս յանդի-
մանին, և հնարին թագուցանել, որով յանդիմանին յաւէտ,
քան թէ ծածկին:

Համասեոք այսմ զանց արարաք. եկեսցուք ի սերմանս և
ի բանջարս:

20

ԼԶ

Ախտիւք վառասիրութեամբ զանձինս պատրաստէին սեր-
մանիք իշխել ի վերայ միմեանց. և պերճացեալ զարի սը-
պէս վաթսնաւոր, և կորեակ որպէս հարիւրաւոր, իսկ ցոր-
եան լուռ և եթ կայր: Եւ տեսեալ արքայի նոցա զխոնար-
25 հութիւն նորա, զի որք անասնոց և զազանաց մանասանդ
են կերակուր՝ զմիմեամբք ելանեն, և նա հանդարտեալ կայ,
մերձաւոր գնա ինքեան արար:

1—2 BD միշտն երևին փխ միշտ
ներգեին

5 S կառի

6 S հարկանող գոլով՝ մեզ լինել ար-
ժան է

6 C եկեալ

7 CD և գօսացեալք /S գօսացեալք

7 S և տարեալ /CD տարեալ

9 SD որ

9—10 S լեզուանութիւնս /B լեզու-
այնութիւն

10 S իսկ գետնի է զի հօր է

12 A նորին փխ նորա

18 A համասեոս այսմ զանց արարաք
զբազմաւք փխ համասեոք այսմ
զանց արարաք

21—22 CD սերմանք

23 BD վաթսուհաւոր

23 A կրահաւոր փխ վաթսնաւոր

27 SA ինքեան գնա արար փխ գնա
ինքեան արար

Նշանակ է առակս՝ ոչ այլ իւրիք զօրութեամբ անդամ լինել Քրիստոսի, քան թէ խոնարհութեամբ, ըստ որում և ակէր եմուտ ի բնութիւնս ուսման աղազաւ:

ԼԷ

5 Իրրև ծանեաւ զարի, եթէ խոնարհութեամբ հաճոյ եղև ցորեան, եղև զլսակորեալ և խոշորագգեստ, զի յարգոյ և նա եղիցի: Եւ տեսեալ արքային՝ յանդիմանէ մանաւանդ, քան թէ մարմին իւր առնէ՝ ասելով. Եթէ ձեռով միայն խոնարհիս,՝ ոսկայն յորովայն մտեալ մարդկան՝ բազում առնես 10 վիքացումն, նշանակ ամբարտաւանութեան:

Ջայս յինքեան ունի առակս. զի բազումք գիտելով զխոնարհութիւն գովելի և մերձաւոր տեսան, կերպարանեցան լինել, այլ ոչ հոգւով. ուստի խոտին՝ ոչ ունել յոգի, քանզի խոնարհութեամբն առաւել ևս անբարհաւածեն:

15

ԼԸ

Չնոյն կրեաց և կորեակ ասելով. թէ գովելի է խոնարհութիւնն, ինձ յաւէտ մերձաւորիլ տեսան ի դէպ էր. զի այնքան եմ խոնարհ, մինչ ի պատուոցացն ձեռանէ սողողեալ անկանիմ յերկիր: Այսպանի և սա իրրև զանմիտ՝ 20 լինելով կերակուր անմտաց, ոչ գիտելով զպատիւ անձինս:

Իմաստք առակիս այսպիսի է. զի խոնականութեամբ խոնարհիլն՝ տիրապէս խոնարհութիւն է, իսկ անիմաստաբարն՝ եղծումն, ոչ գիտելով զօրինակ խոնարհութեան զժամանակի և գտեղւոյ՝ ըստ զանազանութեան:

25

ԼԹ

Հաճար և ֆնկ ի միասին ուրախ լինէին, իրրու անդրժելիք էին թուչնոց. Եկեալ զազանաց և անասնոց, կերեալ և կոխան արարեալ, և զղջացեալ սոնեն. Անխայելոյ աղազաւ զանձինս պատեցաք և այժմ վարկպարաղի ապականեցաք:

Չանագորոյնսն յանդիմանէ առակս, զի ըստ կարգի

5 A թե փխ եթէ
7 A լիցի փխ եղիցի
8 S թէ փխ Եթէ
9 S Իսկ փխ սակայն
9 S չիք մարդկան

13 AB հոգով
13 S ունելով փխ ունել
14 BC խոնարհութեամբ
16 A Ի նոյն
18 S մինչ զի փխ մինչ է

յաղքատս ոչ մատակարարեն. իբրո՞ւ դադանարարոյից և անմտաց ամբարք նոցա լիցին. զղջանան, այլ ոչ ինչ օգտին:

և

5 Մարմնոյ մեծութեամբ՝ բազկայ և սիսեռն պարծէին առ հատ կտաւի և կնճթան: Եւ նոքա ասեն. Փոքր եմք հասակաւ, սակայն բեղմնաւոր, զի ժողովեալ և տանջեալ մարդկան՝ լինիմք կերակուր և նիւթ լուսոյ, իսկ դուք թէ և կերակուր, այլ ոչ ևս օգտակար, և ոչ նիւթ լուսոյ:

10 Ընդունի և ոչ ինչ գովութիւն առակս զմարմնոյ առօգութիւն՝ յորժամ զլսյս ընդ ինքեան ոչ ունի զպատուիրանի: Իսկ փանաքիք յոյժ գովելիք, թէպէտ տանջանօք ժամանակէիւք չարչարին, պայծառացեալք լուսով պատուիրանին, և միշտ կերակրելով զաղքատս:

և Ա

15 Անկաւ ի պատանէ կերողի հատ սիսեռան, և այպանեցաւ ի բազկայէ իբրև զերկչոտ. որում ասաց. Ոչ եմ երկչոտ, այլ արի:

Տուցանէ առակս մինչ ի սպառ յապականչաց կենաց մերոց զանգիտել, սակայն արիութեամբ ի նոցանէ փախչել:

20

և Բ

Նմանապէս անկոսնեցաւ և ի նմանէ բազկայ. և պատասխանեաց՝ ոչ երկնչելոյ աղազաւ եմ տափակատեսակ, այլ խառարհութեան սակս. զի թէ այսպէս ձևանամ՝ և մարդիկ աղօրեօք ջախջախեն զիս, զլ՞նչ եթէ այսպիսի ոչ էի իսկ:

1 A յաղքատսն	10 S զպատուիրանին /A զպատվիրանի
1 SBD մատակարարին	11—12 A ժամանակիւք
1 BD գազանաց բարոյից փխ գազանարարոյից	15 A սիսեռան /C լուսանցեալ՝ սիսեռան
2 C լինին	15 D կերակրի
5 A կտաւի (") շուշմայն և կնճթթայն բեղմնաւոր փխ կտաւի և կնճթան /S կտաւհատի և կնճթթան	16 S որպէս փխ իբրև
9 S ինչ ոչ	18 S յարժամ փխ մինչ ի սպառ
9—10 A առոյգութեամբ փխ առօգութիւն /C առոյգութիւն	21 SC անգոսնեցաւ /B անկանեցաւ
	22 SD թէ ոչ
	22 S տափակատես /A տափտեսակ
	24 A ոչ այսպիսի իսկ է

Եւ յայսմ առակէ խրատիմք յամենայնի խոսնարճ լինել,
անպարտաւ և անպատճառ:

ԽԳ

Ի չափողէ գերծեալ ի ձեռանէ ոլոռն՝ զնդատեսակ գոլով
5 գնդին. և նորա զայրացեալ ասաց. Ե՛րթ կերակուր լեր
թռչնոց: Որում ասաց. Բաւական է ի կապճիդ ի հուր և ի
ջուր տանջել. ես պարզաբար կերակուր ախորժեմ թռչնոց
լինել:

Ի միտս առակիս. այսպիսի իմն կայ. զի միջոց է ընդ
10 տանջանս և ընդ տանջանս, ընդ զրկանս և ընդ զրկանս.
որոց թէ պատահի, հարկաւոր է զհանդարտագոյնն ընտրել
ի հօրագունէն, և ի մեծամեծացն՝ զփոքրագոյնն:

ԽԴ

Միատեսակ գոլով ոսպն իբրև զկեղծաւոր, զատէ զլովիսս՝
15 սպիտակ մարմնով և սև բերանով կոչելով: Եւ նորա արդա-
րանալ կամելով ասէր. Սպիտակ ուրախացելոց եմ, և արջ-
նատեսակ՝ սզաւորաց. բայց ի փորձոյ ծանուցաւ՝ մի զբնու-
թիւնն ունելով փաքցուցիչ որովայնի փարթամաց և աղ-
քատաց, և յայլսն նմանապէս:

20 Յայտ իսկ է միտք առակիս. զի ձեանան ոմանք, այլ ոչ
զբարոյսն կարեն փոփոխել, զի յայտնին ներգործութեամբ:

ԽԵ

Անհանդուրժելի ևղեալ այսմ յանդիմանութեան, և գնու-
րայն առակել կամեցաւ զբնութիւն լովիսս, ասէ թէ՛ Չար
25 ամենեկին ես, հանդերձ գձձութեամբ, փնասիչ որովայնի և
ջլաց, և զժուարեբազիչ, և վատնիչ լուսոյ աչաց:

4 S ոլոռն	10 CD շիբ և ընդ զրկանս
4 SAD գնտատեսակ	11 S յորոց եթէ [A յորոց թէ
5 SD գնտին [A ցնտին	12 SA ի մեծամեծաց զփոքրագոյն
5 S ասէ	15 C սևս
6 AC կապճիտ	16 S ասէ [BD առես
7—8 A լինել թռչնոց	16 S ուրախացելոցն եմ
9 S Միտք առակիս այս է փխ Ի	18 D որովայնէ
միտս առակիս այսպիսի իմն կայ	24 S շիբ թէ
յC միտ փխ միտս	25 BC յորովայնի
9—10 C շիբ ընդ տանջանս	26 A ջլաց
10 B շիբ ընդ զրկանս	26 BD աչացս

Չայս՝ առակս նշանակէ. զի անմտանան կեղծաւորք՝ զկեղծաւորսն յանդիմանել, և ի միմեանց հրապարակեալ ծաղր լինին բազմաց:

ԽԶ

5 Կազմեալ կայր մաշ ի դարմանս հիւանդաց, և սնափառէր. և այլոց սերմանց և հնդոց ոչ տարեալ՝ այպանեն զնովաւ, թէ իշխանն մեր՝ որով կեան հիւանդք և առողջք՝ ոչ այդքան պարծի, և դու ծանծաղամիտ գոլով՝ ըստ որում մաշ կոչիս՝ փքաս, ոչ դիտելով եթէ ժամանակաւոր է պէտք քո:

10 Նման իմն է առակս այնոցիկ, որ առ մի ինչ են պիտանիք, և դուզնաքեա ժամանակաւ, և հպարտանան անմտութեամբ. ոչ նմանին տիրապէս խոնարհաց, որ առ ամենայն ինչ պիտանիք գոլով՝ առաւել զիջանին, զի անվրէպ լինին:

ԽԷ

15 Ի սէրմանց է և անուանեալն արջնդեղ. զոր լուեալ արջու, ի ցաւել որովայնին առեալ եկեր՝ կարծելով դեղ ինքեան վասն անուանն, և ոչ ինչ օգտեալ, ասաց. Ո՛ր խոբու և ճանդի, որք անբարի էք որովայնի:

20 Չանխմաստից և զորովայնամուլից առակս գուշակէ, զի քան զպիտանին և զսակաւն՝ ընտրեն զբազուցն և զլոռոջըն:

ԽԸ

25 Սամիթ և գինձ, չաման և փեզենայ, և նմանք սոցին, ի խոռատեսակ խոտոց սերմանց պարսուեցան իբր սակաւք, զի ոչ ի կալ և ի շեղջ գան, այլ թի ծրար դուզնաքեայս կիեալ, և զի եփեալքն արտաքս ձգին, և զինքեանց բաւականք

1 BCD անմտականք փխ անմտանան
 յՏ անմիտ
 2 ՏԸ յանդիմանեն
 2 A զի փխ և
 2 Տ հրապարակ եղեալ փխ հրապարակեալ ՚A հրատարակեալ
 3 ՏԸ ի մէջ մարդկան փխ բազմաց
 5 BC բազմեալ փխ կազմեալ ՚C լուսանցում՝ կազմեալ
 6 A սերմանաց
 6 C ընդոց փխ հնդոց
 11 SBCD նման է իմն

12 ՏԸ դուզնաքեայ
 16 A յիք Ի
 18 Տ ինչ ոչ
 19 SBD որքան բարի էք փխ որք անբարի էք ՚A որ անբարի էք
 23 Տ յիք չաման (A չաման և փեզենայ լուսանցում)
 25 ՏԸ ծրարս
 25—26 A եփեալք
 26 C գեփեալքն փխ զի կիեալքն
 26 B արտաքո փխ արտաքս
 26 A զինքեամբ բաւական

յամենայն: Եւ նոցա լուեալ պատասխանեն. Ոչ տրհամար-
հելոյ աղապաւ եմք այնպիսի՝ այլ պատուոյ, զի եփեալ՝ գո-
րութիւն տամք կերակրոց, զի դովի գորութիւնն՝ և ոչ ցո-
ղունն. և իբր զպատուական ակունս ի վարչամակի ծրա-
5 ըմք, իսկ դուք այնքան էք անպիտան, զի և ոչ ընդ բա-
ղումս էք ի կալ և ոչ ի սակաւս:

Տեսաւորութիւն առակիս այսպիսի է. զի իմաստունք ի
իւրացնորից արհամարհին իբր զչափաւորս և անպիտանս ի
վարս աշխարհի, և զինքեանս իբր զպիտանիս կարծեցու-
10 ցանեն, ըստ որում անօգուտք են, իսկ ուսեալք ի նոցանէ,
թէ և մարմնով արհամարհմք, այլ խրատ մեր համեմէ զբա-
րեգործութիւնս, չափաւոր գոյով իբր զաղ, և իբրև զականս
պատուականս՝ պատուին բանք մեր: Այսպէս ամօթով դա-
զարեն, զի ոչ ընդ իմաստունս են պիտանիք և ոչ ընդ աշ-
15 խարհաւարս:

ԽԹ

Լուեալ ոմն ի Գալիանոսէ, զի զխաշխաշն կոչեցեալ սերմն,
տքնութեան օգտակար ասէր, և առեալ սերմանեաց ի սար-
տէզ իւր. և ընդ բուսանելն և լինելն բանջար, տոեալ եկեր,
20 և ոչ եղև օգուտ հսկմանն. նմանապէս ի ծաղկելն և ի զըլ-
խաւորիլն, և ոչ անդ. և սկսաւ թշնամանել զԳալիանոս և զա-
մենայն բժշկապետսն, խարեբայ զնոսա կոչելով: Եւ նոցա
լուեալ սաստիկ նմա ասելով. Անմիտ այր դու. զժամանակն
ոչ զիտելով ճաշակման անօգուտ արարեր, զի՞ մեզ մեղա-
25 զրես:

Ի միտս առակիս այս ինչ կայ. զի ախմարք լուեալ ի

1 Տ յաման փխ յամենայն B գամե-
նայն
1 ՏA թէ ոչ փխ Ոչ
3-4 B գողունն փխ ցողունն / C գո-
ղուի
5 ՏB չիբ և
6 A կալ յայլսն
6 Տ և ոչ ընդ փխ և ոչ ի ABCD և ի
8 A չիբ և
9 Տ աշխարհիս
9 A զինքեանց
10 CD ուսեալք են ի նոցանէ

12 ՏB զաղս
13 ՏC և այսպէս փխ Այսպէս
13 Տ ամաչեալ փխ ամօթով
19 ՏA բուսանել
19 Տ և ի լինելն
20 Տ և ի ծաղկելն BD ծաղկելն
20-21 Տ զլխաւորելն
22 BD բժշկապետս
24 Տ զճաշակման
24-25 Տ մեղազրես մեզ
26 Տ Միտք առակիս այս էփիս Ի միտս
առակիս այս ինչ կայ

վարդապետաց զպէտս պատուիրանաց՝ անժամանակ ձեռնամուխ լինին. և անկատար լինելով, թշնամանեն՝ զքարոզան, ոչ գիտելով թէ ամենայնի ժամանակ է:

Բաւական է այսմ տեսակի ասացեալքս:

5

Ծ

Կարգեցաւ. հրամանատար և ի թագաւորէն բուսոց ճակընդեղ ի վերայ բանջարոց իբրև գտեոյ ամարայնի ի կերակուր մարդկան: Եւ խանգացեալ սեխ և ձմերուկ, և այլք՝ թէ և պտուղ, սակայն բանջարաց և պարտիզաց նմանապէս
10 թաղթ և այլք, շաղգամ և ստեպղին. և սկսան չարախօսել՝ եթէ սաստիկ ամենևին է և գոչող որովայնի: Եւ գիտացեալ արքայի նոցա, տանջել զնոսա հրամայեաց, եթէ զի՞ յանդգնիք ընդդէմ իշխանի, զի հնազանդել պարտիք և ոչ քննիչք լինել, զի մի անկարգութիւն լիցի:

15

Յուցանէ առակս զյանդգնութիւն մարդկան, որք դատիչք լինին վարուց իշխանաց, և բազում պատճառս չարեաց զնեն նոցա. և ոչ իմանան՝ թէ այնոքիւք լուծանին կարգք իշխանութեանն՝ մինչև ի բնաւիցն ժամանէ իշխանն Աստուած:

20

ԾԱ

Դարձմանեցաւ ոմն ի թաղթէ ի գարնան յեղանակի. և զբնաւն կարծելով պիտանի ի դարմանս, եփեալ սերմամբն հանդերձ եկեր, և սկսաւ ործալ, և զայրացեալ թշնամանէր. և ի նմանէ յանդիմանի՝ թէ յամենայնն եմ պիտանի գիտողաց՝ ի կերակուր և ի բժշկութիւն:

25

Նման իմն է առակս այնոցիկ, որ յարեալ յոմանս վասն

1 A պատվիրանաց	9 Տ չիք նմանապէս
6—7 A ճակընդեղն	10 Տ չիք այլք
7 ՏC յամարայնի 'A ամարանի	14 AB քննիչ
7 C տեօղ (չիք գ)	15 SA Յածուցանէ փխ Յուցանէ
8 A սեխն և ձմերուկք	15 Տ որ
8 Տ այլ փխ այլք	18 A իշխանութեան
9 Տ չիք թէև	18 C և մինչև
9 Տ պտուղք	21 B յեղանակէ
9 Տ չիք սակայն	24 A ի նմանի
9 A C բանջարոց	24 BD յանդիմանէ :A չիք յանդիմանի
	26 Տ յարին փխ յարեալ :A յարեալ

քաղցրութեան բարուց. և թէ պատահի վասն օգտի սաստել՝
 թշնամանեն խիստս կարգալով. զոր և ուսանին, զի բանք նո-
 ցա ոչ միայն ի խրատ են, այլ և ի սաստ, ի բժշկութիւն
 հոգւոց:

5

ԾԲ

Բժիշկ ոմն բնախօսէր՝ սառւզարանելով զանուն բանջա-
 րին կոչելոյ սպանախ, եթէ է հիւանդ. զի սպանանել ար-
 ժան է նախ, և ապա զնա տալ կերակուր՝ այնքան փութա-
 կար է: Եւ լուեալ ախտացեալ այր՝ ամենևին հրաժարեաց՝
 ոչ զիտելով, թէ ոչ ամենայն հիւանդաց ասաց:

10

Ջայս տայ իմանալ առակս, զի զպատուիրանս իմաս-
 տունք բնախօսեն, թէ զփափկացեալն սպանանել ի դէպէ,
 քան թէ պահոց նոցա պատուիրանն աւանդել. և անմտի
 կարծին պահք բնաւին հրաժարելի. այլ ոմանց անդէպ կար-
 ծի, այլ ոչ և բազմաց հիւանդաց հոգւով. որպէս և սպանախ
 ոմանց է շար, այլ բազմաց պիտանի դարման:

15

ԾԳ

Ջխտոր Գալիանոս՝ թիւրակէ կոչէր շինակնաց. և լուեալ
 մշակի միոյ առեալ եկեր կայթիւ, և խելազարեալ կուրացաւ:
 Գատումն առակիս այս է, զի իմաստունք զցասումն
 մարդկան բուժիչ ասին երկիւզի. և թէ անհմտաբար անչա-
 փանան՝ կուրանան սգով:

20

ԾԴ

Եփեալ հողագործ ի պարտիզէ իւրոյ զսոխ բազում, կար-
 ծելով զնա բանջար, և անկաւ յորովայնածուժեան ախտս.
 Իմանալի է զառակս, զի ցանկութիւն ըստ կարգի ռարի
 է բնութեանս, իսկ յաճախն՝ ապականիչ:

25

2 AC	Խիստ	15 AB	հոգով
2 SD	Թէ փխ զի	16 S	բազմաց պիտանի ի դարմանս
3 S	և ի բժշկութիւն	16 A	բազմապիտան ի դարման
7 BCD	կոչելով	18 B	գախտոր
8 A	չիք գնա	18 C	չիք թիւրակէ
8 S	զի այնքան	21 A	երկեղի
10 SD	վասն ամենայն	22 S	հոգւով A ոգով
10 A	ասաց հիւանտաց	24 S	հողագործ որ
12 BCD	բնախօսին	24 SC	իւրմէ փխ իւրոյ
13 A	անմտին	26 A	Իմանալի փխ Իմանալի է
14 A	պահ	26 S	ցանկութիւն ամենայն իրք
14 SD	բնաւ	27 S	իսկ յաճախագոյն հետեիլն և յա- ւելի քան զչափն՝ ապականիչ է փխ իսկ յաճախն՝ ապականիչ
15 S	բայց ոչ փխ այլ ոչ		
15 A	չիք և (1)		

ԾԵ

Ի հրապարակս ճոխաց ի միասին սոխ և խստոր ընդ
 քնաւ բանջարս կամեցան զնալ ծածկել զինքեանս. և ոչ
 կարացեալ, զի ի հոտոյ ոնկունքն լցան, և աչքն արտա-
 5 սուեաց բազմականին. վասն որոյ և բնաւքն արտաքս անկանս:
 Խրատէ օրինակս զչարահամբաւոն և զախտացեալ ան-
 զեղջսն հոգով ոչ թողուլ ընդ մեզ ի ժողովս սրբոց, զի մի
 և վասն նոցա խտրիցիմք:

ԾԶ

Հարցաւ ստեպղին ի շաղգամէ, եթէ զլ՞ այդքան ընդ
 երկրաւ մտահես: Եւ նա ասէ, թէ պատկառեմ ընդ յան-
 դգնութիւն քո, զի կարմիր և սպիտակ գոլով՝ տեսիլ զքեզ
 առնես: Որում ապարանեաց. եթէ չար է այս, չար է և բնաւ
 երկչոտութիւն քո:
 15 Յեղանակս՝ ի միջին հրամայէ մեզ լինել երկիւղի և
 յանդգնութեան, զի չար երկաքանչիւրքն են:

ԾԷ

Հասեալ սեխ և քաղցրացեալ, արքայի պստոյ զանձն կո-
 չէր, թէ և ի բանջարոց, իբրև ի փոքր շառաւեղէ մեծ. և
 20 քամահէր զընկուղի՝ մեծ ծառ և փոքր պտուղ: Որում ան-
 դբադարձեաց. Ջի եթէ յերկարաժամանակ լինէիր, ի դէպ
 էր կոչումնդ. այլ զի որովայնանց լինելով՝ գարշելի լինիս
 մեծամեծաց և փոքունց. իսկ ես թէև փանաքի, սակայն
 բաղմոժամանակեայ, և լուսոյ նիւթ՝ ճոխաց և ողբատաց:
 25 Չփափկութիւն յանդիմանէ առակս. թէև թազաւորաց
 յանկազոյն, նաև սակաւաժամանակ և ապականելի. իսկ
 առաքինութիւն թէև գձուձ կարծի, այլ բաղմոժամանակեայ
 և զօրաւոր:

2 B սխտոր
 3 A ծածկելով փխ ծածկել
 4 A ԲԵՆԳՈՆՔՆ /BCD ԸՆԸՆԿՈՆՔՆ
 7SC հոգւով
 10 A ստեպղինն ի շողգամէ
 11 BCD եթէ փխ թէ
 11 A պատառեմ փխ պատկառեմ
 15 S չիք ի

15 A երկեղի
 18—19 B գոչէր
 19 BD չիք ի (2)
 19 S շառաւեղէ
 20 A զնկուղի
 21 A թէ փխ եթէ
 27 C առատութիւն փխ առաքինութիւն
 28 SBCD լուսաւոր փխ զօրաւոր

ԾԸ

Մտեալ ոմն ի պարտէզ՝ կամեցաւ հարկանել զձմերուկ և ուտել: Չարհուրեալ նորա սոաց. Չի՛նչ գործես, այր դու, ոչ վիտես եթէ ձու եմ ես փղի, եթէ տարցես զիս ի տուն քո
5 և պահեսցես զգուշութեամբ՝ զի մի կոտորիցիմ՝ ծնայց փըզորդի՝ զնոց հազար պահեկանի: Եւ ուրախ եղեալ տարաւ ի տուն իւր. և յետոյ արտաքս անկեալ վիրավորեալ. այսպես զերծեալ ի սրոյ:

Խելս խառնել ատակս ի մեզ կամի. զի ի ժամանակս՝
10 յորում սպանողի ի ձեռն անկանիցիմք, պատուական զմեզ բսել և բազմափինս. զի յուսով շահիցն ի տուն տարեալ, հիւանդութեամբ և կամ մահուամբ ի սրոյ ազատիցիմք, զի հարկաւ կրեմք զապականութիւն, թէև նոքա զգուշանայցեն:

ԾԹ

Վարուենկն՝ կոչեցեալ հայերէն պարտիզի պտուղ, մեծարգոյ քան զայլսն կարծէր զանձնէ վասն կանխութեանն. և ի սելսէ ստգտեալ, եթէ պատուիս՝ իրր զի մերձ ոչ իցեմ, և եթէ ոչ այնպէս՝ սակայն անպատուիս՝ զեղնութեամբ զարշելի եղեալ:

Յայտնի են միտք ատակիս. զի անարդք պատուին կանխաւ ժամանեալք ի բնաւ տեղիս. իսկ ի մերձ դալ պատուականաց՝ արհամարհին, նա և յամեալք՝ ժանտութիւն նոցա յայտնին:

Կ

Ետես ի վաճառի անփորձ ոք զշամամն անուանեալ պտուղ պարտիզի. և հարցիալ որ մօտն կային, թէ զի՛նչ

2 A Գտեալ փխ Մտեալ	10 A ի սպանողի
3 Տ և նորա զարհուրեալ ասէ փխ Չարհուրեալ նորա սոաց	13 A հարկաւոր փխ հարկաւ
4 A շիֆ եթէ (1)	13 C շիֆ զապականութիւն
5 Տ բեկայց փխ կոտորիցիմ [BD որ-կոտիցիմ	15 ՏC շիֆ հայերէն
5 Տ ծնայց բեզ	15 AD պարտիզի հայերէն պտուղ
7 Տ բնկեց զնա արտաքս փխ արտաքս անկեալ	16 A կանխութեան
7 Տ և այսպիսեօք փխ այսպես [D և այսպէս	21--22 BD պատուիրականաց փխ պատուականաց [D պատվականաց
8 Տ զերծեալ եղև	22 Տ յաւելի յամեալք
10 A յորժամ փխ յորում	23 Տ ևս յայտնին
	25--26 Տ շիֆ անուանեալ պտուղ պարտիզի
	26 A շիֆ թէ

իցէ. և զիրտացեալ եթէ տգէտ ոք է, ասեն՝ թէ ձու է սիրամարգի. և հաւատարիմ կարծեաց վասն նմանութեանն. և զի ասաց ի ներքոյ դնել հաւու՝ ձագ ելանէ սիրամարգի. Կոր արարեալ՝ եկեր հաւն: Եւ յետ աւուրց երթեալ ի տես, 5 պատահեալ անգ ոսկի եղնակ՝ թռեաւ. և նորա նստեալ լայր՝ եթէ անժամ եկի, և անկատար գնաց ձագ սիրամարգին:

Չառակս այսպէս գիտեմք, զի յիմարաց գեղեցկութիւնն պատրող է՝ և հաւատարիմ գոյութիւն կարծէ. այլ իմաստունք գիտեն, զի գեղեցկութիւն անգոյ է և զօրութիւն՝ ճշմարիտ:

ԿԱ

Ի բժշկութիւն սրովայնի զինքն քարոզէր կաղամբ, եթէ կերեալ ոք հում, զորովայնն լուծանեմ, և եփեալ՝ պնդեմ. 15 և բազում ինչ սառութեամբ բարբառէր: Եւ պատրեալ ոմն յաճախեաց յուտել՝ օգուտ վարկանելով. և սկսաւ ձայն յորովայնէ նորա ելանել, և մեղադրէր իրր ստի և պատրողի. և նա ասէ. Չէ ինձ փոյթ, զի հնարեցայ յորովայն քս մտանել, թէպէտ և անարգութեամբ ելանեմ:

20 Չառակս իմանամք այսպէս. զի խարերայք բազում ինչ խօսին պատրանաց, զի յարգոյ լիցին, և յատնեալք և անարգեալք՝ ոչ պատկառեն, զի ի դլուխ ել շարութիւն նոցա:

Լռեսցեն և այս տեսակք, անցցուք և յայլ ինչ:

2 Տ և նա հաւատարիմ	10 SCD զօրութիւնն
2 Ա կործ փխ կարծեաց	14 B զորովայն
2A նմանութեան	19 ABC թէ և փխ թէպէտ և
3 A սոացին փխ սոաց	19 BD ելանեմք
3 A հաւն փխ հաւու	20 Տ խարերայք և կեղծաւորք
3—4 Տ և տարեալ կղ ի ներքոյ հաւու՝ զի ելցէ ձագ սիրամարգի, զոր ստեալ կկեր հաւն փխ և զի սոաց ի ներքոյ դնել հաւու՝ ձագ ելանէ սիրամարգի յCչիք պարբերութիւնն	20—21 Տ բանս խօսին
5 Տ և պատահեալ	21 Տ մինչ յարգոյ լինիցին փխ զի յարգոյ լիցին
5 A կգնակն	21 Տ իսկ յետոյ փխ և
10 BCD եթէ փխ զի	21—22 Տ թէ և անարգին և խօսին փխ անարգեալք
	22 Տ բնաւ պատկառին
	23 SBD տեսակք
	23 ABD անցուք

ԿԲ

Ի լիբանց իւրաքանչիւր սք զինքն զիտէր զյուխ այլոց
 ըստ իրիք իրիք առաւելութեան. ի Յոյնս՝ Պօնտոս և Պրօ-
 պօնտոս, յարևմուտս՝ Յետնէ, ի Պաղեստին՝ Կարմեղոս, յԱ-
 սորիս՝ Կորդոս, տապանակաւն ի Հայս՝ Մասիս, և յԱղուանս՝
 5 Կաւկաս, որպէս ի Կիլիկիա՝ Պարխար, և ի Միջնահայս՝ Տաւ-
 րոս, և յայլս՝ այլք: Եւ ընտրեալ յայտնեցաւ Քորէբ յաղագս
 երևման խաչին Աստուծոյ Մովսէսի, և Քարբօր վասն տեառն
 այլակերպութեան, և լեառն Գալիլեացոց՝ սակս տեառն
 10 վարդապետութեանն. և յայսպիսի կարծեաց լոեալ դադա-
 րեցին, իրաւունս սալով նոցա:

Չայս իմաստս տայ օրինակս. զի թէպէտ մեծ կարծին
 փառօք թագաւորք հեթանոսաց, և կամ Իսրայէլի՝ վասն օրի-
 նակին, սակայն մեծ են առաքինութեամբ անձինք՝ խոնարհ
 15 մարմնով և շնչով, յորժամ ի նոսա բնակէ Աստուած իջեալ:

ԿԳ

Նման այսմիկ և գետք իւրաքանչիւր զինքն կարծէր
 առաջին լինել այլոց, Փիտոն և Դեհոն, Տիգրիս և Եփրատէս,
 զեան Կուր և Երասխ, Պանոսիս, և այլք ևս. և դատեալ՝
 20 առաջին ցուցաւ Յորդանիս՝ տեառն մկրտութեանն աղագաւ:
 Յայտ իսկ է առակս, զի ճշմարտութիւն հօր է, քան զօ-
 րինակն:

ԿԴ

Այսպէս և ազբիւրք կրեցին, որպէս և այն որ ի Պարս
 25 զուտոր համբաւեցաւ Նեղոսի, և կամ որ յԱնտիոքն, և կամ
 Արևթուսայն, և այլք. բայց պատուական ցուցաւ, որ
 զգրախոտն առողանէր:

3—4 Տ Պոնտոս և Պրոպոնտոս
 B Պրոպոնտոս C Պրօպոնտոս
 6 A Կիլիկիա B Կիլիկեա
 6 A Միջնահայս
 6—7 A Տորոս փխ Տաւրոս B Տա-
 րաւս D Տաւրոս
 8 A երևմանն
 8 A չիք խաչին
 9 AB Գալիլեացոց
 12 A տայ իմաստս

13 A չիք և
 13 D Իսրայելիք
 14 A խոնարհք
 17 A այնմիկ փխ այսմիկ
 18 A Փեսոն
 19 B դատեալ փխ դատեալ
 21—22 A հղաւր քան զաւրինակն է
 25 A չիք և
 26 A Արտութուսայն C յԱրևթուսայն
 27 Տ ABC առողանէն

Ջայս՝ առակս նշանակէ. զի իւրաքանչիւր աղբերքն օրինակ մարդկան՝ իմաստից են. իսկ որ զգրախոտն առոգանէր՝ աստուածայնոյն. զի գրախոտ է մարդ, և ծառք՝ առաքինութիւնք, և աղբիւր՝ հոգևորն գիտութիւն, որ առոգանէ գառաքինութիւն:

Սակաւութ և այս շատասցութ. առցութ և ի կենդանեաց

ԿԵ

10 Խնդրեցին ամենայն ազգք կենդանեաց՝ ջրայնոց և ցամաքայնոց, ինքեանց թագաւոր յարքայէն Քրիստոսէ. և կատարէ զհայցուածս նոցա, տալով ջրայնոցն զլեխաթան, և ցամաքայնոց՝ զբենմոթն. և հարկաւորարար սահմանեաց, զի մի՛ զմիմեանց բարձցեն զիշխանութիւն, թէև կամ իցին. ուստի անշարժ զլեխաթան արար, և միշտ կարօտ ջրոյ. և զբենմոթն՝ հեղձանիլ ի ջուր:

15 Իմանամք զառակս բոտ այսմ. քանզի բաշխեաց զթագաւորութիւն երկրի նախախնամարար, զոմանց ի ծովու կղզիս, և զոմանց՝ ի ցամաքի, լերամբք և զետովք ամբարցոյց, զի մի՛ զմիմեանց ապականեսցեն զթագաւորութիւն, թէև կամեսցին:

ԿԶ

20 Յետ կարգելոյ զիշխանս որ ի ջուրսն լեխաթան՝ արքայ, ասեն, զի՜մքդ է՝ զի ոչ շրջիս և կամ ասպատակես: Եւ նա ասէ. Ձի թշնամիք առ մեզ ոչ գոն, և անկարօտ եմք, զմերս

1 A աղբիւրքն	11 ՏԸ զբենմոթն փխ զբենմոթ՝ B գրեհ՝ մոն A բենմոն (չիք գ)
3 B աստուածայնոյ	12 ՏԸԸ գիշխանութիւնն
3 A չիք և	12 Տ կամեսցին փխ կամիցին
4 BD զգիտութիւն	12 ՏԸ գլեխաթանն A գիխաթան
4 A ոսոգանէ	14 ՏABD գրեհմոն փխ զբենմոթն
4-5 D գառաքինութիւնն	17 BD գետօք
6 A շատասցի փխ շատասցութ	21 AC գիշխանսն
6 A նշանակ ի կենդանեաց	21 Տ չիք որ
8 A բնտրեցին փխ խնդրեցին	21 ՏԸ լեխաթան
9 A ի յարքայէն	22 Տ չիք և (1)
10-11 A զլեխաթան արար և միշտ կարուտ ջրոյ և զբենմոն հեղձանիլ ի ջուր	23 C գան փխ գոն
	23 Տ անկարօտ եմք իմէք

վայելեցուք. և ընդ ձեզ ոչ զրօսանամք, զի մի ծանր ձեզ եղեց: Եւ ասացեալքն հաճոյ նոցա թուեցաւ:

15 Ահնարիութիւն առակիս այսպէս է. զի թէ թագաւորութիւն յայլմէ ոչ նեղիցի ի թագաւորէ՝ և բաւական կեանս ունիցի, բարի է խողաղասէր լինել, նաև ոչ իւրոցն ծանրանալ շրջելով. ապա թէ հարկաւորի ի թշնամեաց, անարգութիւն է ոչ տալ պատերազմ:

ԿԷ

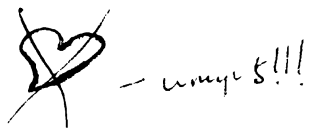
10 Եկեալ ազգ ձկանց առջի թագաւորին իւրեանց՝ ասեն. Ձի՞ ասացէր, թէ թշնամիք առ մեզ ոչ գան, և վասն այն ոչ տամք պատերազմ, ահաւասիկ եկեալ մարդիկ որսան դմեզ, և դու վրէժ ոչ առնուս, և սղոցածկանն հարեալ զնաւ որսորդաց՝ և զբազումս ընկղմէր. և զայլս ևս պատմէին նմա. Եւ լուեալ զչարացաւ նոցա. և ումեմն ձկան հրամայէր պահ ունել նաւորդաց, զի մի այնպիսի ինչ պատահիցի. և զնոսա հաճէր. Ո՞չ գիտէք, ասէ, զի իշխան մեր ևն մարդիկ կարգեալք յԱստուծոյ, և վասն այն հարկ է մեզ լռել՝ զինչ և պորժեն:

20 Հանճարեզո կամի առնել օրինակս զթագաւորս. յորժամ հզօր ոք քան զնորայն իցէ թագաւորութիւն, և կամիցի հարկս պահանջել, յանձն ասցէ տալ սիրով, և զընդդիմացեալսն խրատիցէ՝ ոչ հակառակել. զի յԱստուծոյ կարգաւորեալ է՝ տկարի հնազանդ լինել հզօրի:

ԿԸ

25 Դարձեալ ևս զայս պահանջեն. եթէ յամենայնի բարեմիտ գոյով՝ ոչ կամիս ամբոխ լինել. սակայն անյայտ է թշնամեաց, կարգեցես երկրորդ քեզ: Կատարէ յայլմ զհայցութիւնս նոցա, կացուցանէ իւր երկրորդ զկիտոսն:

1 A զլատանիմ	13 Տ և զայլս ևս եղեալս
5 A և նա փխ նաև	14 ՏC հրամայեաց
6 A և թէ փխ թէ	15 ՏC պատահիցէ
6-7 A անարութիւն է փխ անարգութիւն է	16 C զիշխան փխ զի իշխան
9 BCD եկեալ ազգ մարդկան ձկանց	17 Տ գոր ինչ փխ զինչ
9 SA և ասեն	19 BC զօրինակս փխ օրինակս
10 AC չիք թէ	19 Տ զի յորժամ
11 A ասաւանիկ	22 Տ խրատեցէ
13 Տ բնկզմեաց	22 C հակառակիլ
13 A և զայս փխ և զայլս	25- 26 B բարեկամիս փխ բարեմիտ

Հարկաւոր ցուցանէ առակս գերկրօրէն լինել թագաւորի
և բնաւ կարգաց. զի ոմն գրարեկարգութիւն պատհիցէ, և
միւսն զմարտոն վանիցէ:

ԿԹ

5 Հանդիսացեալ կրիայք՝ կամեցան արշաւանել ի Կրիտէ,
նուսացեալք ի սպառազինութիւն՝ զրահամորթ զսլով, ոչ
իմացեալք եթէ զժուարաշարժք եղեալ պարտին. իսկ կրե-
տացիքն զաւանանեն, առաջի փախչելով՝ կասեցուցանեն.
10 կրծից նոցա՝ սատակէին ծաղր եղեալք:

Պարսաւէ առակս զայնոսիկ, որ մի ինչ ունին յառաջա-
դիմութիւն և այնու խրոխտան՝ ըստ որում օրինակի և իցէ.
և հանդիսացեալ ամօթ կրեն ի բազմաց՝ զոր ոչ ունին ի
տեսակէ, յաղթող ի վերայ նոցա երևեալ այլք:

15

Հ

Սորհուրդ արարեալ գորտունք ծովու, ասեն. Ընդ է՞ր
հեղձանիմք ի ջուրս տղընդեալք և դեղնեալք, և լցոյք և կեն-
ցադավարեսցուք որպէս. զայլս: Եւ մի ոմն ծերունի ասէ.
20 Հայր իմ պատուէր եղ ինձ, եթէ զասպատան ծովու մի
թողցես, զի բնութեամբ է մեզ զանգիտել. արդ, գուցէ
եղանիցիմք և զարհուրեալ զառնայցեմք, և երևելի զերկչո-
տութիւնն մեր առնիցիմք: Եւ ոչ հաւանեալ ելին, և լուեալ
ոտնաձայն՝ փախուցեալ խորասուզին:

Գտանի յառակս իմաստութիւն, զի նախ գիտել ի դէպ է
25 զգօրութիւն, և ապա գտեղի կամ զգործ փոխել, և հաւա-
նութեամբ առնել ծերոց. զի մի գիտելով զպակասութիւն
մեր, քամահիցեն զայն ինչ, զոր ոչ գիտէին յառաջ:

ՀԱ

Չհուր վառեալ սրսորդաց, հոես և պենէսն. և տոբմամբ

2 ABD կարգեաց

2 BD յի՛ գի

5 A արշաւել Կրիտէ փխ արշաւանել
ի Կրիտէ

6 A յսպառազինութիւն փխ ի սպա-
ռազինութիւն

7 A հղեալք

7—8 A կրետացիք

9 BD թաւալեցնեն փխ թաւալեցու-
ցանեն

11 A մինչ փխ մի ինչ

17 SBCD տղընդերք փխ տղընդեալք

18 BCD ասաց

19 BCD ինձ եղ

22 S Եւ նոքա ոչ փխ Եւ ոչ

կերակուր իւր կամեցաւ առնել. և ըմբռնեալ զնա որսորդաց, մերկ զնա արարեալ թողին:

Զննել առակս ուսուցանէ նախ զիրսն, որում ցանկամբ առնել. զի մի գուցէ առնուլ կամեցեալ, և զմերն թողումք
5 զսր սննիմք:

ՀԲ

Ողորդէր ոմն զխըլսնջիւն՝ սսելով. Արի եկ արտաքս, զի մեծարեալ պատուեցից զքեզ բազմազան օրինակօք: Եւ նա
10 ասէ. Ձիք ոք զքեզ տեսեալ պատուասէր առ այլս, զիմքդ և ինձ լիցիս. ոչ է այդ, այլ զի արեան իմոյ ցանկաս: Եւ ոչ ել արտաքս, զերծեալ ի նմանէ զգուշութեամբ:

Զարթուցանէ զմեզ առակս, ամենևին ոչ հաւատալ պատիր բանից այլազգեաց, յայտնի ունելով զմիտս յանցելոց խարէութեանց առ այլս. զի արեան ցանկան քրիստոնէից,
15 և ոչ եթէ պատուեն:

ՀԳ

Զմիւսնեան՝ զոմն ի խեցէմորթիցն ի տուն իւր կոչէր առնել նմա ճաշ, և ի մահիծս հանգուցանել. և նա յանձն
20 ոչ առնայր, եթէ չէ դիւրին ինձ մերկանալ և յանկողին մտանել, թէև ի ճաշն վայելեմ: Եւ դժուարամերկն լինել յուցանել կամելով, սակաւ ինչ յիւրմէ զխեցին թողացուցեալ, ձգէ զագանն քար ի պատեանն, և ըմբռնեալ ուտէ:

Զբարս նենդաւորս առակս յայտնի կացուցանէ. զի գըտեայ ժամ՝ հանել ի գլուխ զչարիս կամի, զառաջինն թողեալ՝ զեղեայն կէտ. զի իւր՝ և ոչ բան նմա պատուելի է,
25 յսրմէ ոչ զիւրին է դերծանել:

ՀԴ

Ոմն ի ջրայնոցն ուտել կամէր զգորտունս, և ոչ կարէր՝

3 A Բննել փխ Զննել	15 A պատվեն
4 A առնել փխ առնուլ	17 ACD Զմիւսնեան /C լուսանցումք
4 A թսգումք	Զմիւսնեան
7 B զխըլսնջիւն C զիխնջիւն	18 B անձն փխ յանձն
9 A պատվասէր	21 C զխեցին իւրմէ
10 S լինիցիս	22 A պատանն
10 BCD արեանս	25 B պատուելի փխ պատուելի է
13 C սունելով փխ ունելով	28 A ի ջրայնոց
4 S զի արեան և ստացուածոց	28 A զգորտունս կամէր

ամրացեալ նոցա. և գովէր զնոսա, թէ յոյժ գեղեցիկ էք ձեռք և ոտիւք, և քաղցրարարբառք՝ հնչելով ի միասին իբրև զերգիտոնն, ընդէ՞ր ի մեզ ոչ մօտիք, զի վայելեսցուք ի տեսս ձեր: Եւ գիտացեալ զխորհուրդ նոցա ասեն.

5 Ո՞չ ապաքեն վկայեցէր տեսեան և ձայնի մեր. արդ յայտ է եթէ մարմնոյ մեր ցանկաս, և ոչ տեսեան և կամ ձայնի: Միտ զնել առակս բանից խաբէութեանց սուսուցանէ. զի բազում անգամ յիւրմէ յայտնի յասացուածոց, թէև ծածկել կամենայի:

10

ՀԵ

Մեղադրեցան ձկուռք ի թագաւորէն իւրեանց, թէ ընդ էր զայլս ուտէք զմանունսն. Համարձակեալ ասեն. վասն զի ի քէն սուաք. եկեալ բազմաց յերկրպագութիւն քեզ, և կլանելով կերակուր քեզ արարէր. ըստ այսմ և ինքեանք

15

ևս յանդգնագոյնք եղեն. Չայնոսիկ յանգիմանէ առակս, զի որսով ինքեանք գործեն, զայլս բամբասել կամելով առաւել ևս ի չարիս յորդորեն՝ քան թէ կարճեն. զի գործով, քան բանի ի գէպ է լինել խրատուն:

20

Շատ լիցի և այս. եկի ի ցամաքայինս:

ՀԶ

Հայեցեալ բեհմոթն յիւրաքանչիւր ազգս կենդանեաց, անկաւոր կարգէ իշխանս, զգուարակ՝ անդէոց, և զխոյ՝ հօտից, զնոխագ՝ հօրանաց, և զառիւծ՝ գաղանաց, զձի՝ բուսակերաց, և զարծիւ՝ թռչնոց վայրենեաց, զաքաղաղ՝ ընտանեաց. և սահմանէ իւրաքանչիւր գործոյ ուշ ունել:

25

3 C գերգեհոն լուսացեալմ՝ գերգիտն

/B գգերգիտն

4 A ի տես

4 A խորհուրդս փխ գխորհուրդ

5 C չիք և

12 D գայլան

12 S Եւ նոքա համարձակել

13 S չիք քեզ

14 BCD չիք և (1)

15 B յանդգնագոյնն

18 SC վասն զի փխ զի

18 A գործովք

18 A չիք բանիւ (տողն աղավաղված)

20 S եկից փխ եկիւ Am եկ

22 S բեհմոթն՝ ABDM բեհմոն

22 Cm յազգս փխ ազգս

23 m գուարակ

23 m չիք և

24 BC չիք և

25 S և գաքաղաղ

Բարեկարգս կամի առնել առակս զթագաւորս, ըստ պատ-
շաճի վիճակել զիշխանս, նմանապէս և յեկեղեցիս:

ՀԷ

5 Զուարակ յսգորելն՝ զեղջուրսն հարեալ ի գետին թափէ.
և վերստին եկեալ նմանապէս, այլ ոչ ևս հողահանէ:

Իմաստուն ցուցանէ առակս զայնոսիկ, որ մի անգամ
խրատեալ՝ յաւելութենէ զօրութեանն զիջանիցի:

ՀԸ

10 Փախուցեալ երբեմն ի լծոյ հերկանց եզն, ածաւ ի մշա-
կէն ի կալն, և յայնմանէ փախուցեալ՝ ի սայլ ածաւ, և
յայնմանէ՝ ի բազում ինչ, մինչև անհնար ետես զփախուստն.
և հաւանեալ մոռացաւ:

15 Ի դէպ է առակիս այնոցիկ լինել խրատիչ, որք ծուլու-
թեամբ զկեանս, և առանց զործոյ կամին անցուցանել.
որոց արժան է այնքան զգործն փոխել, մինչ զի յանձն
առցէ զամենայն ինչ, և նովաւ զամենայն, քանզի ոչ է
հնար քաղաքաւարիլ անգործ:

ՀԹ

20 Բազմութիւն անդէոց ժողովեալք ի ներքոյ անտառաց՝
հրապարակախօս լինէին հնար իմանալ ի վտանգէ գերծա-
նիլ ի դայլոց. և լուեալ պայլոց զարհուրեցան, գուցէ ար-
դեօք լուծցին բռնութիւնք նոցա ի հնարից նոցա. և մի ոմն
ի ծերոց նոցա ասաց. Եթէ ոչ աղօթիցէք՝ զի յինքեանց
պատճառէ ցրուեսցին, հզօր է խորհուրդ նոցա: Եւ յա-

2 Տ պիշխանս և զգատաւորս
2 Տ ապիցն՝ ուղղել զկարգս
4 A յոգորելոն
4 m պեղջուրս
5 m հողահանէր
6 AC իմաստունս
6 m որք փխ որ
7 A զաւրութեան
9 C հերկաց
9-10 Տ և ըմբռնեալ ի մշակէն՝
ածաւ ի կալն փխ ածաւ ի մշակէն
ի կալն
10 ՏD յիք և (1)
10 Տ ածաւ ի սայլն
13-14 ՏBCD լուծութեամբ փխ ծու-

լութեամբ C լուսանցում՝ ծու-
լութեամբ
15 Տ խրատել սոյնպիսի փխ այնքան
զգործն փոխել BD զգրածն փո-
խել
16 Տ յիք և նովաւ զամենայն
16 BD զի փխ քանզի
19 m բազմութիւնք
20 Տm հնարս
20-21 Am գերծանել
22 m լուծանիցին
23 Տ ասէ
23 A աղաթեցէք
24 Տ ցրուեսցի

ղօթս կացեալ, և նուիրեալ պատարագս Աստուծոյ, զմիջոցաւ առուրն մտեալ ի նոսա կէտք. և փախուցեալք ցրուեցան խորհուրդք նոցա. և ուրախ եղեն զայլք:

5 Յառակէս զայս իմանամք. յորժամ վասն մեր թշնամիք շար ինչ խորհիցին և շիցեմք բաւական անձամբ լուծանել, յաղօթս պարտիմք և ի պատարագս ապաւինել, զի Աստուած յինքեանց պատճառէ իափանեսցէ:

2

10 Եղև երբեմն տրտունջ անդէոց, թէ վասն ծննդոց մեր աշխատիմք, և ստեամբ ժողովեմք կաթն, և բռնադատեն հանել և ուտել. ելցուք և այլ մի դարձցուք առ նոսա: Եւ մի ոմն ի նոցանէ իմաստուն ասէ. Ոչ է այդպէս, զի դաւելորդսն քան զպէտս ծննդոց մերոց սոնսուն մարդիկ, և խնամեն զմեզ և զծնունդս, զի առնումք շատ՝ քան թէ

15 տամք: Եւ ուսեալք զայս՝ ուրախ եղեն:

Խրատէ առակս զբրթմնջող սպասաւորս, որք շատ կարծեն զինքեանցն քան զտերանցն զոր առնուն. այլ ուսեալք յիմաստնոց զիտեն՝ զի սակաւ է ինքեանցն:

20.

20 Խոյ եհար եղջերօք գլխոյ զծառ բազում անգամ, և թափեաց զեղջիւրսն, և սկսաւ անիծանել զնա. և նորս պատասխանի տուեալ, ասաց. Քեզէն եղեր պատճառ, զի՞ մեղադրես:

2 Չվայրապար անիծանողսն յանդիմանէ առակս, որք ցատուցեալ ինքեանց ախտիք՝ զայս պատճառեն:

1 A յիւ և

2 Am փախուցեալ

4 S յիւ զայս

4 S զի յորժամ

4—5 S Թշնամիք մեր շար խորհեսցին վասն մեր փխ Թշնամիք շար ինչ խորհիցին

5 A անձամբք

6 BD պարտեմք յՏ պարտիմք կալ

7 S սվլցն՝ զնոսա

9 m յանգէոց

10—11 S և մարդիկ ճմլեալ զպտկունս՝ առնուն ի մէջ զվաստակս մեր փխ և բռնադատեն հանել և ուտել

11 BCD յիւ այլ

12 Am իմաստուն ի նոցանէ

13 Am պէտսն

14 SBC խնամեն մարդիկ

14 SD զծնունդս մեր

21 D զեղջիւրսն

21--22 S պատասխանեալ փխ պատասխանի տուեալ

25 m յինքեանց

2Բ

Հօտ՝ երթեալն իւրեանց շարժէին դմակք նոցա. և սկսան
զնոսա բամբասել հօրանք այծից, թէ ընդէ՞ր նման մեզ
ոչ երթայք պարկեշտս: Եւ զի նախանձ՝ մանաւանդ էին
5 բամբասանք:

Յանդիման կացուցանէ առակս՝ զբարս նախանձոտաց.
յառաջել ոմանց շնորհիւ՝ բամբասեն. և ինքեանց՝ զի ոչ
ունին, ի՛ պարկեշտս համարին:

2Գ

10 Նոխոզի առեալ յայծից եմուտ ի դժուարս քարանձա-
ւաց, և տեսեալ գայլուն, և եկեալ հարցանէ, թէ՛ զի՞նչ այդր
գործէք: Եւ ասեն. Միայնակեացք աստ լինիմք զբառասուն
օր: Եւ հաւատացեալ՝ գնաց: Եւ նոքա իջեալ՝ գնացին լսա-
զադութեամբ:

15 Յուցանէ առակս զիպոզ ստութեամբ ազատիլ ի վտանգէ.
սր է անեպեր:

2Դ

Անասուն կենդանեաց եկեալ ասեն առիւծուն. Ամենայ-
նիւ իբրև զիշխան վարիս, այլ միով իբրև զգոզ, զի գհետ
20 քո անյայտ առնես: Եւ իբրև զվտանգեալ ի նմանէ՝ հնա-
րեցան խափանել: Ընդ այսմ տրտմեալ յայտնի շրջէր, և
գիտելով նոցա՝ ազատեալք ի նմանէ լինէին:

Հնարս առակս ուսուցանէ, ի գովութեանց, և ի պարուս-
ւանաց յոմանց ազատեալ ի չարէ:

2Ե

Բեկեալ առիւծու ոտք՝ տրտնջէր զբնաւ կենդանեաց, եթէ
հարկատուք իմ էք՝ զի իշխան գազանաց եմ, ընդ է՞ր այժմ

2 m երթ և եկի/ փխ երթեալն /B եր-
թալն
5 BD բամբասանքն
7 C ուրք յառաջել /m գյառաջել
7 Am գինքեանց
8 m ավլցն գրթըր՝ «վայ քեզ ի գնտս»
11 B յիւ և (2)
11 A եթէ փխ թէ m յիւ թէ
12 m միայնակեաց
13 S և հաւատացեալ գայլուն՝ եթող
գնոսա և գնաց փխ և հաւատա-
ցեալ՝ գնաց

13 SA իջեալ անտի
14 S ավլցն՝ գճանապարհս իւրեանց
15 S Ուսուցանէ փխ ծուցանէ
15 S թէ անջնաս է գիպոզ ստութեամբ
15 SBD ի վտանգէ թշնամեաց
16 SD և փխ որ
18 m Անասունք /A տնասուն
18 A առիւծուն
20 m յիւ քո
24 C ոմանց
24 Am ազատիլ
26 A առիւծու

ոչ պատարագի՞ք՝ զի դարմանեցայց: Եւ ասեն. Ի քէն ոչ ինչ գտաք պանդանութ իւն՝ ոչ յարջոյ և ոչ ի գայլոյ և ոչ յայլ ինչ զազանէ. նաև ոչ դու իսկ ի մեզ խնայեցեր, այլ մեզ պատարագել Աստուծոյ արժան է, որ այդպիսի չարեաց զքեզ պատահողոց:

5 Յայտնի է միտք առակիս. զի չարք յառաջնորդաց յաշխարհայնոց և յեկեղեցականաց՝ տանջելով զհնազանդեալս, և ոչ յայլոց պահեն ի վտանգէ: Եւ ըստ արժանոյն անկեալք ի չարիս՝ Աստուծոյ գոհութիւն մատուցուք՝ զի ոչ
10 ի մէնջ եղև:

22

Առիւծ և արջ և վայլ ի միասին ցանկացեալ, ասեն. Ընդ էր լինիմք հմակեր, ըմբռնեսցուք զոմն ի մարդկանէ՝ զի ըստ օրինակի իւրեանց զորսս մեր կերակուր մեզ պատրաստեսցէ. և կալեալ զոմն արարին խորտկարար: Եւ նեղեալ առնն՝ հնորեցաւ ազատիլ. հերձեալ փայտ մեծ, եղեալ սեպս յիւրաքանչիւր կողմանս, և ասէ ցառիւծ և ցայլսն. 0 զնեցէք ինձ պատառել զփայտս, զիք իւրաքանչիւր զձեռս ի ներքս և ձգեցէք: Եւ իրրև եղին, ոստոյց գերիթսն, և մնացին անլոյծ. և առեալ զտապարն՝ սկսաւ ջախել, և ասէ. 20 Չսկիզբն յառիւծէն արարից:

Չանհրահանգ տենչանս յանդիմանէ առակս, զի պատճառ լինի ոմանց չարեաց, և նախ պատահի սկսողաց:

23

Արջու ցաւեցին որովայն, ևհարց զազուէս դեղ. և նա

1 Տ Զի է քէն
1--2 ՏAD ինչ ոչ
2 ABCDm յարջէ, է դայլէ
3 m է յայլ
3 Am զազանաց
3 A է մեզ իսկ
7 Տ զհնազանդեալսն
8 mC արժանոյն
8--9 ABC արկեալք փխ անկեալք
9 m ավլցն այլ չարիք իւր որսացին զինքն
12 D Առիւծ
13 Տ հմակերք |m հումակեր

14 Տ օրինի փխ օրինակի
14 Տ զորսացեալս փխ զորսս |D զորս
15--16 Տ եւնեալ գառնն փխ Եւ նեղեալ առնն |A առն
16 ՏBC և եղեալ
17 A է իւրաքանչիւր |B իւրաքանչ
17 m ցը այլսն
19 BD ոստոց փխ ոստոյց
20 ՏBCD է ջախել
23 Տ լինին ոմանք
23 Տ և լինի բազում անգամ, որ նախ պատահի փխ և նախ
25 A զազվես |BD զազուես

ուս). Այր բարեպաշտ է այս անուն գեղ, երթիցես անդ և
 սացէ մեղը որ յոյժ օգուտ է քեզ: Եւ իբրև մերձ եղև ի
 դեօղն, և շունք անդէն փախուցին: Եւ սկսաւ մեղադրել
 աղուեսուն. և ասէ աղուէս. Առանց դպրութեան է այրն, որ
 5 զքեզ ի շանցն ոչ ազատեաց և ոչ ետ դեղ. և արդ եկ տա-
 բայց զքեզ առ կրօնաւոր ոմն հմուտ աստուածեղէն բա-
 նից: Իբրև հտես կրօնաւորն՝ սկսաւ թշնամանել զնոսա. և
 աղուէսն եցոյց զմուտ մեղուոցին, և արջուն մտեալ՝ զմի
 հկեր փեթակ, և զմի առեալ գնայր. և կրօնաւորն անխձա-
 10 նէր զաղուէսն, իբրև զպատճառ փաստեն. որում ասաց, եթէ
 տմարդութիւն արար քեզ զայդ, զի ոչ ետուր դեղոյ, ետուր
 փորոյ:
 Չմիտս յայտնի ունի առակս. զի աշխարհականն իբրև
 զտղէտ անփաստ մնաց, և ի կրօնաւորէն վրէժ առաւ իրա-
 15 տացի. զի յորշտութենէ բազում այսպիսի պատահի փաստ ի
 նենգաւորաց յառաջնորդութենէ, ի գազանաբարոյ արանց:

ՁԸ

Եգիտ աղուէս զգայլ կուրացեալ, և եմուտ նմա առաջ-
 նորդ վարձուց աղապաւ. և ի միում աւուր գայթակղեցոյց
 20 ի ջուր ակամայ. և նա ոչ հաւատայր, այլ սպասէր վրէժ
 առնուլ. և երկուցեալ աղուեսուն կամէր փախչել, և ոչ կա-
 բէր, զի ըմբռնեալ ունէր. և ասէ. Վաղիւ գատիկ է, տա-
 բայց զքեզ յեկեղեցին զի կերիցես մատաղ. Եւ ուրախ եղ-
 ևալ, և զնացին ի վաղիւն. և տարեալ զնա՝ արկ շանց. և

1 SAC Յայր փխ Այր	13 SBCD շիք Չմիտս յայտնի ունի
1 S ABCD զեղ փխ գեղ A զեղ	առակս
2 D իբր փխ իբրև	13 A աշխարհական
3 S գիւղն	15 A այդպիսի
3 B մեղադրէր	16 SAC առաջնորդութենէ
4 AB աղուես	16 D գազանաբարոյ
8 BD աղուեսն A աղուես	18 AB աղուես
9—10 A անխձէր զաղվէսն իբր	20 S յակամայ
11 C տմարդութիւնդ	20 BD սպասել փխ սպասէր
11 12 S ետ անպարտ հմ. զի ոչ ե-	21 A աղուեսն կամեցեալ փաղչել
տուր դեղոյ՝ ետուր փորոյ. և ոչ	22—23 A կամիտ տարայց յեկեղեցին
ետուր զեղ փխ զի ոչ ետուր զե-	զքեզ
ղոյ՝ ետուր փորոյ BD և ոչ ե-	23 A և փխ զի
տուր զեղոյ ետուր. C շիք ամ-	23—24 S ուրախ եղեալ զայլուն
բողոց նախ.~ը	

ասէ. Ա՞յս է մատաղն, ո՞չար սպասաւոր: Եւ նա ասէ. այդ է, զի այդպիսի չար կուրի՛ այդ, և ոչ այլ ինչ վայելէ:

Զառակս գայս պարտիմք իմանալ. զի զղջացեալ նենգագործք և առաջնորդեն կուրաց, և թէ յայլ ինչ բարիս դարձեալք չարաբարոյք հրապուրեն զնոսա՝ յառաջիկան դատնան նենգութիւն, որպէս պատահեաց զայլուն և աղուեսուն:

ԶԹ՝

Գայլու ծերացեալ, զնաց առ հօտն, և ասէ. Ապաշխարող այժմ եմ, և շատ գձեզ արտմեցուցի, և վասն այն կամիմ գալ և աւել տան ձեր ածել, զի թողութիւն լիցի, և զմանկունս ձեր պահել յայլ ևս դայոց: Եւ ուրախացեալ շանցն ասեն. Մի ևս մեղանչել նմա: Եւ կայր և սպասէր՝ մինչև եղեն զառինքն մեծ, և սկսաւ յուսել և ի պատառել, մինչև տեսաւ ի բազմաց՝ և ստատկեցաւ:

15 Խրատ այսպիսի տայ առակս՝ ոչ հաւատալ փութով սովորից չարաց, զի հնացեալ՝ բնութիւն լինի, և առ նոյն քարշէ՛ լինելով որդի սատակման:

Գ

20 Շանց առաջի եկեալ՝ ասեն թագաւորին իւրեանց. Ամենեցուն ետուր պատճառ կենաց, մեք զիմորդ ապրեսցուք: Եւ ասէ. Ի դուռն մարդկան սպասաւորեսջիք և ապրեսջիք: Եւ ասեն. Այդ մեզ բաւական է, ապա եթէ հիւր ոք մեզ եկեսցէ, զի՞նչ արասցուք: Ասէ ցնոսա. Այնքան զգեղջիք, զի դարձեալ մի եկեսցէ:

25 Զհիւրամերժս և զօտարատեացս առակս յանդիմանէ, զի իբր օրինօք ունին զինքեանց հոգալ կեանս, և ատել զհիւրս:

3 Տ իմանալի է գառակս փխ Զառակս 13 B ուռել
գայս պարտիմք իմանալ՝ A Առակ 13 ABD պատճառել փխ պատառել
3 BC զղջացեալք 17 BD գարշէ փխ քարշէ
4—5 Տ յի՛ք յայլ ինչ բարիս դարձեալք 19 m յի՛ք առաջի
5 A յի՛ք հրապուրեն զնոսա 19 m ցթագաւորն փխ թագաւորին
5 BCD դառնալ փխ դառնան 21 SBC յի՛ք Եւ ասէ. Ի դուռն մարդկան
6 Տ յի՛ք՝ որպէս պատահեաց զայլուն և աղուեսուն 21 սպասաւորեսջիք
7 A հաւատս 22 SC Թէ փխ եթէ
11—12 A ասին շանց 23 Am գայցէ փխ եկեսցէ
23 SBCD Եւ ասէ
26 m իբրի գորինտկ փխ իբր օրինօք

ՂԱ

Մկունք համանգամայն հրեշտակս առաքեն առ կատունս
 և ասեն. Զթնչ քեզ մեղանչեմք, որ այդքան զմեզ հալածես,
 զթնչ քո ուտեմք: Ասէ ցնոսա. Ո՞չ գիտէք եթէ յայն սակս
 5 զմեզ մարդիկ զարմանեն, զի զամբարս նոցա մեք պահու-
 ցուք. արդ եթէ դուք այնմ ոչ մեղիցէք, համարձակ շըր-
 ջեսցիք, ոչինչ ձեզ ֆրատեցից, և զայս երդամբ հաստա-
 տեցից: Եւ ձեռն եղեալ ի գլուխ երզուաւ: Եւ մկանցն հա-
 մարձակեալ զանկեալ հատսն առնուլ, և յարուցեալ կատուն
 10 զբազումս սատակեաց: Եւ ասեն. Ո՞չ ապաքէն երզուար ան-
 կեալ հատի ոչ առնուլ վրէժ: Եւ նա ասէ. Ոչ երզուայ, այլ
 ըստ սովորութեան զգլխով զձեռս արկի:

Նման իսկ է առակս կեղծաւոր երզուեցողաց, զի և ոչ
 պայմանի մնան, այլ ստեն՝ զիպող միայն ժամն գտեսոյ.
 15 որպէս և մահմետականք:

ՂԲ

Ընձու զհետ վազեալ որսու՝ միջակտուր կղեալ՝ զչար-
 եալ հարկանէր և անիծանէր զկորիւնն իւր, և զարձեալ զըզ-
 ջացեալ ողբայր:

20 Զխստասիրտս առակս պարսաւէ, զի ի դիպուածս չարս
 անհամբեր եղեալ՝ զընտանիս տրտմեցուցանեն, և դարձ-
 եալ զղջանան:

ՂԳ

Գող զբորէ ըմբռնեաց առիւծ. և նա ասէ. Զմեռեալս ու-

- 2 B համայնգամայն
- 2 CD զհրեշտակս
- 3 A ուտեմք, որ այդքան մեզ հա-
լածես
- 4 S Եւ նա ասէ փիս Ասէ ցնոսա
- 5 S զարմանեն մարդիկ
- 7 S և ոչ ինչ
- 7—8 S Եւ ձեռն ի գլուխ եղեալ երզ-
մամբ հաստատեաց զայս փիս և
զայս երդամբ հաստատեցից: Եւ
ձեռն եղեալ ի գլուխ երզուաւ:
- 8—9 S համարձակեալ կամեցան
- 9—10 S և յարձակեալ ի վերայ կա-
լաւ զբազումս ի նոցանէ փիս և
յարուցեալ կատուն զբազումս
սատակեաց:

- 11 S վրէժս
- 11 A ոչ լինել վրէժխնդիր փիս ոչ առ-
նուլ վրէժ:
- 13—14 S ոչ պայմանի մնան և ոչ ուխտի
- 15 S յի՛ք որպէս և մահմետականք
- 17 A կղ փիս եղեալ
- 17—18 C զչարէր
- 18 A անիծէր
- 18 A զկորիւնս
- 20 S դիպուածս չարի փիս զիպուածս
չարս /ABD դիպուած չարս
- 21 BCD անհամբերք
- 24 C գորբոնի
- 24 D առիւծ

տեմ, զի կենդանեաց ոչ յաղթեմ, իսկ դու զի յաղթող ես՝
անդանդազ զայդ գործես:

Զբռնակալ իշխանս առակս բամբասէ. զի զգողս պատժեն,
և ինքեանք բռնակալութեամբ դնուլնս գործեն, ըստ յանդի-
մանութեանս առաքելոյ:

ՂԴ

Զճագար հնարց աղուէս և ասէ, եթէ զլ՞ է զի ես նուազ
միշտ, և դու այդքան ստուար: Եւ ասէ. Զի ոչ բազում ինչ
նոգամ և գտնալ զամենայն ինչ ուտեմ:

10 Զանհոգութիւնս առակս ցուցանէ՝ պատճառ առողջութեան,
և զգլխւրաճաշական առողջութեամբ:

ՂԵ

Հարցաւ նապաստակ, թէ ընդէ՞ր այդքան զանգիտող ես:
Եւ ասէ. Զի շունք և արծիւք և մարդիկ ևս որսան զմեզ,
15 որով իրաւացի է երկնչիլ:

Յառակէս խրատել ի դէպ է. զի բազում են թշնամիք
կենաց մեր, և միշտ երկիւղիւ զգուշանալի է:

ՂԶ

Մեղադիր եղեն սմանք կղբու, եթէ զիմօրդ ի ջուր յա-
ճախ զեզերիս: Եւ ասաց. Զի ոչ շատանան զերկուորիս առ
կենօք առնուլ, այլ և մահուամբ մերկ ի մորթոյ առնեն:

20

Զչարաց տերանց առակս ազդէ, զի կենօք տանջեն և
մահուամբ:

ՂԷ

Զվազր նախատէր որսորդ, զի ձգելով զնստած իւր եկեղ
դնա: Եւ նա ասէ. Զիմօրդ և դու չիցես բազում ամբաստա-
նութեան արժանի, զի նետիւ և սրով խոցես զիս:

25

Այնոցիկ առակս նմանի, զի զիմեն զոմանս սպանանել
և ընդզիմակցացն նախատինս դնեն, թէ ընդ էր ոչ տան
զինքեանս սպանանել, որ ոչ է զիւրին առնել:

4 A դնոյնս

7 A աղուես /B աղուեսն

8 ՏB Եւ նա ասէ

11 Տ անհոգութեան փխ առողջու-
թեամբ

14 A արծուիք

14 A մարդիկք

15 BC և որով /A որովք

15 ՏBC երկնչիլ

16 A Զառակէս /B յառակէք

17 Տ մերոց փխ մեր

20՝ B զերկրաւորիս փխ զերկուորիս

22 ՏBCD տանջի փխ տանջեն

25 B վազիւր (Զ-ի տեղը բաց)

25 BD նստաց

27 Տ խոցոտես

28 Տ որ փխ զի

29 Տ տան թոյլ

ՂԸ

Եգիտ աղուէս գիրս ինչ. և գնաց առ տգէտս ոմանս, թէ քահանայ եմ, ասաց. եւ կարգեցաւ քահանայել. և յաւուրստօնից բարձրաձայն աղօթէր, և յօժարագոյն զաղ օրհնէր, և ի յայլ աւուրսն հեղգայր. և ի լինել զենմանն մատաղոյ՝ դարիւնն ևս լիգոյր. և ի մեղադիր լինելն ասէր. Նուիրեաբէ, այդպէս արժան է առնել: Եւ ի լինելն յայտնի կեղծաւորութեան՝ գնաց գաղտ:

Մեկնապէս ունի առակս զմիտան. զի կեղծաւորք՝ որ բնաւ չլիցեն քահանայք՝ պատրեն զտգէտս. և թէ միտ դնեն, ի գործոց իւրեանց յայտնին. և երևելի լեալ՝ գնան հալածեալք:

ՂԹ

Ետես կապիկ գմալում զի լուանայր, և լուացաւ. ետես զի ի բարձրաւանդակ ելեալ աղաղակեաց, արար և զայն կապիկ. իջեալ ետես զի գէշ ուտէր շուն, և սկսաւ կապիկ. և ի մեղադիր լինելն ասաց՝ մահմետական եմ, լուանամ. և սրբիմ. զի գտեսեալն գործէ:

Պարզ է առակս. զի զբազում չարիս տեսանելով գործեն, և լուացեալ՝ ասին սրբիլ, զպատճառն ի մոլար առաջնսրգն կուտելով:

Ճ

Թագաւոր ոմն ետես տեսիլ, զի իբրև զանձրև իջանէր աղուէս. և քարոզ հրամայեաց կարդալ. Եթէ ոք զիմս մեկնենացէ տեսիլ, հազար տաց դահեկան: Եւ լուեալ այր ոմն աղքատ, և երթեալ ասաց. Եթէ երիս աւուրս տացես ինձ ներումն, և յայտնեցից: Եւ երթեալ շրջէր յանապատ խոկալով: Եւ վիշապի տեսեալ զայրն ոտարկուսեալ, ասաց.

2 D աղուես	19 A Պարզ իսկ է առակս
3 S չիք ասաց	25 SA չիք այր
6 S լեզոյր փխ լիզոյր	26 S ասէ
6 SA ասէ	26 AB աւուր
7 S և այդպէս	27 S յայտնեցից քեզ
7—8 A կեղծաւորութիւն	27 S ելեալ փխ երթեալ
7—8 S կեղծաւորութեան նորա	27 SA յանապատ շրջէր
14 A կապիկ, որ է (որ է՝ վերևում ավելացված): Լուսանցում՝ մամուռն	28 S Եւ էր անդ վիշապ, և ետես փխ. Եւ վիշապի տեսեալ
17 S այլազգի եմ (թգ. եղլստառով) փխ մահմետական եմ	28 S ասէ

2 Ինչ ինձ տացես, եթէ զտեսիլն յայտնեցից քեզ զթա-
 զաւորին: Եւ նա ասէ. Չոր ինչ խոստացաւ թագաւորն, քեզ
 կէսն եզիցի: Եւ ասէ. Երթ և ասա՝ թէ ժամանակ է այսու-
 նեան, զի մարդիկ նենպաւորք եղիցին և խարերայք իրրև
 5 զաղուէս: Եւ երթեալ ասաց. և հաճոյ ասացեալն թուե-
 ցաւ, զի նման այնմ իսկ էին և մարդիկն: Եւ ետ զհաղար
 խոստացեալ դահեկանսն: Եւ այրն ստեաց վիշապին, և ոչ
 դարձաւ անդրէն: Եւ զկնի դարձեալ այլ ետես տեսիլ, զի
 իբրև դանձրև իջանէր ոչխար. և հրամայեաց կոչել զայրն,
 10 զի նման առաջնոյն մեկնեսցէ. և նորա գնոյն խնդրեալ
 ներուսն. և ամաչէր իրրև զապերախտ երթալ առ վիշապն:
 Եւ երթեալ զանձն պարտաւորելով, ասաց. Մեղայ քեզ.
 յայտնեա զերկորդս, և տաց քեզ զառաջինն և զերկրորդս:
 Եւ մեկնեաց նմա ոչ յիշելով զյանցուսն. և ասաց. Երթ և
 15 ասա, թէ ժամանակ գայ, և եկեալ է, զի մարդիկ իբրև
 դոչխար պարզամիտ իցեն: Եւ երթեալ մեկնեաց: Եւ այնմ
 հաւանեալ ետ նմա հազար ևս դահեկան: Եւ առեալ առն
 տարաւ վիշապին՝ ընդ առաջինն և ընդ վերջինն՝ հազար
 դահեկան. Չկնի այնորիկ դարձեալ այլ ևս ետես տեսիլ. և
 20 ահա իրրև զանձրև իջանէր սուսեր. և հրամայեաց դարձ-
 եալ զայրն կոչել, զի և զայն ևս մեկնեսցէ: Եւ առն գնոյն
 խնդրեալ ժամանակ՝ և երթեալ առ վիշապն, և նա առժա-
 մայն մեկնեալ իրրև բարեկամի՝ ասէ. Երթ և ասա, թէ
 ժամանակ է, զի մարդիկ յարիցեն բռնաւորք և սուսերա-
 25 ւորք: Եւ զայս ուսեալ առնն ասաց. Ընդէր այժմ թողից
 վիշապիս զհազար դահեկանս, և կամ զհինգ հարիւր այլ ևս

1 B թէ փխ եթէ	S ասէ
1 B յայտնեցոց	16 S զոչխարս պարզամիտք
2-3 S կէսն քեզ	18 S առաջին
3 S Առէ վիշապն փխ եւ ասէ	21 A չիք և(1)
5-C S թուեցաւ ասացեալն	21 S այրն փխ առն
A ասացեալքն թուաց	23 BC չիք ասէ
8 S դարձաւ անդրէն առ նա	23 A չիք և
10 A մեկնիցէ	25 S Եւ եկեալ պատմեաց թագաւորին,
12 SA գնաց փիւ երթեալ	և էառ զհազար դահեկանն. և ել
12 S ասէ	զնաց առ վիշապն և ի մտի թէ փխ
13 S գառաջին	Եւ զայս ուսեալ առնն ասաց
13 BC չիք և տաց քեզ զառաջինն և	26 BC հինգ
զերկորդս	

- բերից. հարից զվիշապս և սատակեցից. և ջանաց հարկանել զվիշապն, և ոչ աջողեցաւ. նմա՝ զի խոյս ետ նմա վիշապն: Եւ առն զղջացեալ, և խորհէր թէ չարիս գործեցի. զի թէ այլ ևս հարկ հասանիցէ, ճրպէս եկից առ սա: Եւ տեսեալ
- 5 վիշապին զայրն ստրջացեալ, սոսաց նմա. Այր դու, մի տրամիր, զի ոչ յանձնէ ինչ արարեր, այլ ի բերման ժամանակէ. զի ստելն քո՝ ի կեղծաւորաց ժամանակն էր, և զղջանալն և տալն զհազար գահեկանն՝ ի միամտաց ժամանակն, և հարկանելն զիս՝ ի ընտաւորաց ժամանակն:
- 10 Ոչ այլ ինչ առակս ցուցանէ՝ բայց զժամանակին գիտել զմարդիկ, և զգուշանալ անձանց, զի զանազան բերէ ժամանակս մարդ, երբեմն նենգաւորս, և երբեմն պարզամիտս, երբեմն բռնակալս. և նման այսոցիկ այլս բազումս:

ՃԱ

- 15 Փիղ ետ զորդի իւր ցՊղատոն ուսանել իմաստասիրութիւն: Եւ առաջին հրահանգէր զնա զճիւլ ի յարանին, և նա ոչ կարէր. ասաց նմա և զգլուին խոնարհեցուցանել յերկիր, և ոչ զայն ևս կարաց: Դարձոյց զնա առ հայր իւր և ասաց. եթէ ի տունս թագաւորի վայել է որդի քո՝ միշտ յոտն կալով, և ոչ յիմս յարան, զի ոչ կարէ նստել և ոչ գլուի խոնարհեցուցանել:
- 20 Յայսմ առակէ խրատովք զիւրաքանչիւր կարդի ընտրել զանկաւորն՝ կազմածիւ և բարուք և այլովք այսպիսեօք:

ՃԲ

- 25 Զուղտ եհար զարմանիչ իւր. և յոյժ ցասուցեալ ասաց. Տես, մի հարկանիցես զիս յորժամ տրտում իցեմ, ապա թէ

1 ՏD այլ հարից	17 Տ ապա սոսաց
1 B սատակեցոյց	18 Տ շիֆ և
3 Տ այրն փխ առն	18 Տ և զայն ևս ոչ կարաց
3 BC շիֆ և	19 Տ շիֆ եթէ
6—7 C ի բերմանէ ժամանակի	19 BCD ի տուն
7 SBCD ժամանակն փխ ժամանակն էր	19 BC թագաւորին
11—12 Տ ժամանակն մարդս	20 Տ նստել կարէ
13 A այլ ևս	20 Տ զգլուին՝ A գլուին
15 BCD շիֆ իւր	22 Տ Յասակէ աստի փխ Յայսմ առակէ
16 Տ եւ նա	23 A այսպիսիւք
16 Տ դատաջինն՝ A առաջինն	25 Տ ասէ
	26 BC հարցիս փխ հարկանիցես
	26 AC եթէ փխ թէ

ոչ՝ մեռանիս ի ձեռաց իմոց: Եհարց, թէ զի՞նչ նշան իցէ տրտմութեան քո՝ զի գիտացեալ ոչ հարից: Եւ ասէ. Յորժամ տեսանես զներքին շրթունս իմ կախեալ և գոսս իմ զի ձայն ոչ ածէ, նշան տրտմութեան է: Պատասխանեաց, **5** թէ յամենայն ժամ այդպէս ես, քրպէս գիտացից:

Ջշարարարոյից նշանակ տայ առակս, զի ցասուցեալ միշտ էն. և երբեմն պատճառեն եթէ տրտում լինելով՝ խրատու յայն սակս ոչ տարաք:

ՃԳ

10 Խոզ երթեալ առ քաղղեացիսն յուսուեմն աստեղաբաշխութեան. և հրամայեցաւ նմա յարուեստաւորէն ընդ երկինս նայել և պշնուլ. և ոչ կարաց, զի բնաւորեալ է անշրջելի ունել զպարանոց. և ասացաւ նմա լուել: Իսկ նա երկրաւոր ասաց ունել իմաստութիւն, ըստ որում զերկիր բրէ: Եւ **15** լուաւ թէ վասն այնորիկ ոչ պատշաճիս երկնաւորին, զի տարփող երկրաւորի եղեր:

Ի դէպ գոյ այս առակ այնոցիկ, որ նման խոզից միշտ ընդ երկիր բեւեռեալ են, իբր զի յերկինս նայել և զգործ տեսանել ձեռաց Աստուծոյ ոչ կամին:

ՃԴ

20 Երթեալ էշ կրօնաւորիլ ի լեռոն. և զարհուրեալ ի դառնութենէ տեղոյն, և զի խրատէին անհեղգ լինել, ազազակեալ փախեաւ ասելով՝ ի Սառան ի Սառան, իբրև. զի ջերմին է Սառան, և յայնմանէ եկն կրօնաւորիլ:

25 Ի դէպ է գոյ այս առակ այնոցիկ, որ յաշխարհէ, և յասանական վարուց վան յանապատ, և դանգիտեալ ի կրօ-

1 Տ յինեն փխ ի ձեռաց իմոց	ըուց նոցա
1 ՏԵ Եւ եհարց	10 Ա քաղղեացիս
1 Ա եթէփխ թէ	11 Ա յարվեստաւորէն
2 ՏԸ հարից զքեզ	11 Ե յերկինս
3 ՏԸ տեսանիցես	12 Ա բոնաւորեալ փխ բնաւորեալ
4 Տ և նա պատասխանեաց	17 Տ յիք այս
5 Տ այդպէս է՝ BC այդպէս (չիք ես)	18 Ը բեւեռեալ փխ բեւեռեալ են
5 ՏԸ և ես որպէս	19 Ա զձեռաց
8 Տ ավլցն զի ստութեամբ ծածկեացեն զշարիս իւրեանց, բայց ոչ է հաւատալի նենգաւոր բա-	22 Ա տեղոյն
	22 ԸԸ անհեղգք
	23 Ա վախաւ
	23 ԸԸԸ ի Սառան՝ չի կրկնված

նից և ի խրատու միանձանց, դարձեալ դիմեն յաշխարհ՝
յիշելով դառաջին վարսն:

ՃԵ

5 Եւ յախտէին զՉորի իշորդի լինել. և նա պարծէր մարբն.
ստկայն պարտեցաւ, զի հոօր է ի հօրէ ազդ, քան ի մօրէ:
Բան յայտնի է առակիս, զի անկաւոր թագաւորութիւն
և այլն ամենայն ի հարց, քան ի մարց պատշաճի:

ՃԶ

10 Խրոխտացեալ ձի հնազանդ լինել հեծելոյ ոչ կամեցաւ, և
ի շրջիլ անդ՝ պատահեաց նմա առիւծ, և ի նմանէ փախու-
ցեալ՝ պատահեաց արջ, և ի նմանէ զերծեալ՝ դայլ, և այլք
այսպիսիք: Եւ խոնարհեալ դառնայ հնազանդելով, ոչ վասն
դարմանի, այլ զի ի չար մահուանէն ազատիցի:

15 Ըստ առակիս պարտ է մեզ առնել. զի ոչ միայն ի դէպ
է հնազանդել Աստուծոյ վասն դարման աստէն առնլոյ, այլ
զի ի դիւաց և ի յաւիտենից մահուանէն ազատիցիմք:

ՉԷ

20 Դոմէշ կամեցաւ ուսանել երկրաչափութիւն, և ի չափել
անդ տաղտկացաւ, և երթեալ տնկաւ ի շամբ ինչ, և ի վար-
դապետէն իբրև զանյոյժ մեղադրեցաւ. որում ասաց. Միթէ
զերկի՞ր միայն չափել ի դէպ իցէ, եղիցիմ ես ջրաչափ:

Դոյ ի դէպ այս առակ այնպիկ, որ զտղմուտ վարս թո-
ղեալ՝ յառաջինն դառնան սովորութիւն. և մեղադրեալք՝
ասեն. Միթէ պարկէշտ միայն են, այլև մեղսասէրք, և մեք
նմանապէս լիցուք:

4 AD էշորդի

4 CD պարծիւր /A պարծիր

4 D մամբն փխ մարբն B իւր մարբն

9 S և հնազանդ

10 S շրջիլ

10 SA անգր

10 BC յիւ նմա

10 S հանդիպեցաւ փխ պատահեաց

10 D առեւծ

10 A յայնմանէ փխ ի նմանէ

11 S դիպեցաւ. դայլ

11—12 S և այլ սոյնպիսիս

12 A դառնալ

13 A դարմանին

13 SC ազատեցի /BD ազատեցի

14 S և մեզ

16 SD չար մահուանէն

18 S լինել փխ ուսանել

18 SAB երկրաչափ փխ երկրաչափու-
թիւն

19—20 S չափելն փխ չափել անդ

20 A իբր

22 A զտղմակ փխ զտղմուտ

23 S և դարձեալ յառաջինն /AC և յա-
ռաջինն

24—25 S նոյնպէս և մեք իս և մեք
նմանապէս լիցուք

ՃԸ

Կամեցաւ գումէշ զգարմանիչ իւր հարկանել, և ոչ կարաց, և տրտնջէր զԱստուծոյ՝ թէ գեղջիւր իմ ուղիղ ոչ արար, այլ սղենալ: Եւ դարմանչին պատասխանեալ ասաց. Գիտէր
5 Աստուած զչար կամս քո, և վասն այն հնարեցաւ այդպիսի բուսանել քեզ եղջիւր:

Յարմարի առակս յխակալաց, զի ըստ կամաց նոցա և ոչ երբէք տայ Աստուած ի ձեռս նոցա առնուլ վրէժ:

ՃԹ

10 Պատերազմել վիշապ ընդ եղջերու կամեցաւ, և խորհէր ի դաշտի, որպէս թէ եղջերու ի հարթոջ ոչ կարէ հարկանել: Եւ ի լինել մարտին, ոտիւք ևս պարտէր, և ի յորջ մտեալ՝ անտի ևս մերժէր շնչով, և մտեալ ի ջուր՝ ուստի ըմպէր եղջերու, զի անդ հարցէ, կոխէր և անդ: Եւ յամենայնի
15 յաղթող երևէր:

Յարմար իմն է նշանակս միայնակեցաց և բանսարկուին մարտի. զի թէ երկրաւոր փարուք մարտնչի՝ առ սոս գերկրաւորս հարկանեն, և եթէ նեղութեամբ՝ խորհրդօք յաղթանարեն, և եթէ ի գիտութիւն միւր՝ անտի ևս հայածեն.
20 և ամենեքումք յաղթող լինին նման տեառն:

ՃԺ

Գայլ սպասէր այծեման՝ զի ննջիցէ, որպէս զի այնու ըմոնիցէ: Եւ գիտացեալ նորա՝ ոչ ննջէր զբարդում աւուրս. և ընդարմացեալ գայլն նիրհեաց, և եկեալ առիւծ՝ սատակեաց զգայլն:
25 կեաց զգայլն:

Եւ այս իսկ առակ միանձանց պատշաճեալ է. զի սպասէ սատանայ ախտիւք ննջել, զի ըմբոնիցէ, իսկ զուարթունք եղեալ՝ տաղտկանայ, և եկեալ առիւծն Քրիստոս սատակէ զնա:

2 BD դարմանիչ	11 AB արկանել փխ հարկանել
3 S գեղջիւրս /D գեղջիւր	/CD անկանել
6 D եղջեւր	16 A բանսարկվին
7 S նորա փխ նոցա	17 A ոտն
8 S վրէժս փխ վրէժ	18 S խորհրդօք
10 BC պատերազմել	19 A թէ փխ եթէ
11 BD եղջեւր փխ եղջերու /A եղջիւր	19 B և հայածեն փխ անտի ևս հայածեն
11 BCD խարթոջ փխ հարթոջ	25 S զնա փխ զգայլն
	27 SD տաղտկանայ սատանայ

ՃԺԱ.

Թորէկ թախանձէր զոգնի՝ թէ զորդիդ քս սան առից, և բարեկամք լիցուք. և իբրու յանձն էառ զկնի բազում հարկի, ասաց՝ եթէ վասն զի դժուարահամբոյր է, մերկացս զնա, 5 զի դիւրին իցէ ի գգուելի. Եւ պատրեալ՝ արար: Եւ իբրեւ ետ զնա, սկսաւ ուտել, և ձեռնհաս ոչ ինչ էր առնել. Եւ զնաց բազում կոծով:

20 Զխորամանկութիւն այլասեռից առակս նշանակէ, որ զքրիստոնեայս պարզամիտս պատրեն՝ իշխանաց տալ զորդիս նոցա, զի պատուեալ մեծացուցանիցեն, և ոչ կամին թէ խրատիչ ոք ընդ նոսա իցէ, զի թափուր արարեալ գսպիս նոցա՝ սպանանիցեն. որ և յայտ եղեալ խաբէութեան, սչ ինչ կարող են առնել, բայց միայն ողբան. նմանապէս ի դստերսն է տեսանել:

15 ՃԺԲ

Յովազ զհեա երթեալ որսու և ոչ յաջողեալ՝ զբուծանողն նսխատէր. ոչ ուտէր, և ոչ բմպէր և ոչ հեծանէր: Որում ասաց. Անձին է մեղ, զի ոչ ժուժկալութեամբ որսաս, այլ հեղզութեամբ:

20 Զդէմս ծուլից ունի առակս, զի սակաւ աշխատեալք եթէ հոգևոր և եթէ մարմնաւոր, և ոչ յաջողեալ, ոչ յանձանց զփնասն վարկանին, այլ տրտնջեն զԱստուծոյ և զխրատչաց, զոր և ի դէպ յանդիմանի զինքեանս ունել պատճառ:

ՃԺԳ

25 Հրաման ել ի թագաւորէն կենդանեաց ցամաքայնոց գալ առ նա ամենեցուն: Եւ անյապաղ ամենեցուն ժողովեալ եկին. իսկ քարաթաւշ և մողէզ և խլուրդ՝ եկին և նոքա առնուլ պարգևս, զի այնորիկ աղագաւ կոչէր, զի ըստ իւրաքանչիւրոցն պատուիցէ: Եւ ծաղր ամենեքեան առնէին: 30 Եւ մեծարեաց զամենեսեան ըստ կարգի իւրեանց. եհարց և գնոսա, եթէ զի՞նչ սպաս ինձ ունիցիք, զի պատիւ յինէն

2 A զորդի բո
5 A իբր
9 AB յիշխանաց
12 B զոր և յայտ
12 CD խաբէութեանն
17 A հեծանէ
21 SA յիւ և (1)
21 S յաջողեալք
23 SC որ
26 A ամենեքեան փխ ամենեցուն
31 A յիւ և

առջիք: Քարաթաւշ և մոզէզ ասեն. Քարամուտ եմք, ի բերդս թշնամեաց տեառնդ մերոյ մտանեմք. թէ յազթել ոչ կարեմք, զօրս անդ հանեմք: Իսկ խլուրդ ասաց, թէ ի քաղաքս մտանեմք՝ ական հատանելով, Եւ այսմ հաւանեալ

5 պատուեաց և զնոսս՝ զքամահեալսն ի բազմաց:

Բնաւից կարօտ լինել մեծամեծաց և փոքունց առակր ցուցանէ, ոչ միայն թագաւորաց, այլ ամենեցուն՝ իշխանաց և այլոց աշխարհականաց, նմանապես և յեկեղեցիսդ զի պէտս ունին փոքունց և անարգաց:

10

ՃԺԴ

Թուչունք հասարակ զաղաղակ բարձին, եթէ չարէ իշխանս մեր արծիւ, զի միշտ ի մէնջ կերակրի և յայլոց որսողաց ոչ պահէ. Եւ լուեալ ասաց՝ եթէ զի՞նչ քան զայն ձեզ բարի, զի երկու ծնանիմ որդի՝ և զմինն սպականեմ, զի մի ծանր

15

ձեզ եղեց. և մերձ լինելով իմ՝ ոչ ոք կարէ որսալ զձեզ, և այլ ուրեք յանպատրաստի զձեզ գտեալ՝ որսան. զուր զինէն ամբաստանէք:

Ըստ առակիս սովորեն առնել թագաւորք ամենայն, առ իւրեանս ունել որդի՝ ժառանգ թագաւորութեան, զի մի

20

ՃԺԵ

Ձագք անկեղաց ասեն ցծնօղսն իւրեանց. Ընդէր նման արծուոյ և լաղէից ի կենդանիս մեզ ոչ որսայք, այլ զմեռելոց սակերս մեզ բերէք կերակուր: Եւ նոքա ասին. Որդեակք, վասն այն արար զմեզ Աստուած երկայնակեաց, զի ոչ զկենդանիս սպանանեմք, այլ շատիմք մեռելօքդ, նման

25

2 B տեառդ	20 A կայն փխ կեալն
2 C չիք մերոյ	23 S չիք անկեղաց
5 BD զքամահեալն	23 S ցծնողս Ա զծնալզս
5 A չիք ի	23 SD թէ ընդէ՞ր
9 B թե փխ զի	24 BD արծուոյ
11 S առ հասարակ	24 D որսաք
13 A զայն առնիցեմ ձեզ	25 S բերէք մեզ ի կերակուր
14 A սպանանիմ փխ սպականեմ	26 BCD Աստուած արար զմեզ
16 B գլինէն	27 BC զկենդանիսն
17 A ամբաստանեցէք	27 A սպանեմք
20 D կենդանեաց կործանման	27 A մեռելաւք
20 C աշխարհի	

քահանայից, և ոչ ըստ օրինակի իշխանաց՝ զկենդանեաց յափշտակեմք:

Արդարապէս վարիլ մեզ առակս կամի, ճշմարիտ և անկաւոր ընչիւք մեռելոց և ոչ զկենդանեաց անիրաւութեամբ
5 յափշտակել, որով երկայնակեաց իցեմք յերկրի:

ՃԺԶ

Բազէ գհետ մտեալ աղաւնոյ, և նորա աղաղակեալ ասէ. Պատարագ եմ տերունի, մի ինձ մեղանչեր: Եւ նա ասէ. Պատարագն տերունի ի տերունի սեղանն իցէ, և ոչ սատ
10 յօդս շրջիցի: Եւ հարեալ եկեր զնա:

Դէմք առակիս առ այնոսիկ է, որ ի մահուանէ զանդիտեալք՝ ասեն թէ զանձինս տեառն նուիրեալ եմք բնակիլ յանապատ. զոր ի դէպ իսկ ասէ՝ թէ այդպիսեացդ տեղի կրօնաւորք են, և ոչ վայրապար շրջիլ յաշխարհի. որում ոչ
15 խնայէ, այլ ըմբռնէ:

ՃԺԷ

Վարուժանին տեսեալ բազմորդի զլսր՝ գոհանայր զԱստուծոյ, և խնդակից նմա լինէր: Եւ ասէ լոր. Եթե ճշմարտութեամբ գոհանաս, երանի է քեզ: Եւ անդէն եհար և զմի
20 ի ձագուց նորա ըմբռնեաց: Եւ նա ևս ասէ. Ահա յայտ եղև, զի ոչ վասն Աստուծոյ գոհանայիր, այլ վասն ազանութեան.

Զբարս իշխանաց յայտնէ առակս, զի ուրախ լինին ընդ ձեռամբ անկելոց ընդ աջողուածս, ինքեանց վարկանկով
25 զնոցայն, քան թէ ստացողացն:

ՃԺԸ

Ի ձեռաց շահենի յորսալն զերծաւ ձագ հաւբալի և ասաց. Եղիցի պատարագ տեառն: Ծաղր արար զնա հաւբալն, եթէ զոր ձեռօք մատուցանես, այն է պատարագ տեառն:

5	S երկայնակեաց լիցուք ի կայնակեաց եմք	21—22	A զի ոչ վասն Աստուծոյ, այլ վասն ազանութեան գոհանայիր
10	B շրջիցի	23	S Յայտնէ առակս գրարս իշխանաց
11	A այնոսիկ հալն	24	A անկելոցն
12	S նուիրեալք եմք բնակել ի CD նուիրեալ եմք բնակել	24	S յաջողուածսն ՝ A աջողվածս
13	C որ փխ գոր	25	BCD ստացողաց
17	S Վարուժանի	27	B շահենէ
19	SA յիք և	27	A հորալի փխ հաւբալի
20	S և ըմբռնեաց	28	A հորալն
20	S Ասէ լորն փխ Եւ նա ևս ասէ	29	SBD այն փխ այն է
		29	A յիք տեառն

Ջնովուիւն ձեացուցանէ զբարս առակս, զի զկերևայս գա-
զանաց և զրեկեայս զայլոց՝ նուէրս տեառն ասէր լինել:

ՃԺԹ

Յինա զձագս տեսեալ զհաւու՝ խոստանայր ընծայ սրբոյն
5 մատուցանել Սարգսի, եթէ յաջողիցէ նմա որսալ գնոսա:
Եւ իջեալ յորս՝ խոջ հարեալ զաչսն կուրացոյց: Եւ ամբաս-
տանէր եթէ ոչ օգնեաց նմա: Որում ծանոյց, եթէ քնասու
սուրբք ոչ օգնեն, այլ բարևոյ:

Սաստէ առակս այնոցիկ, որ ի շար գործս գտուրբս աղա-
10 շեն առիթ լինել, և ոչ օգտին. որոց անմտութեան ոչ անսան:

ՃԻ

Ձջայլամն տեսեալ չիտ, զի մեծամեծս արկանէր ձուս, և
այսմ տարփող եղեալ՝ հարցանէր ուսանել: Որում ասաց՝
15 թէ հուր ճաշակեմ, և վասն այն այդքան հզօր արկանեմ
ձու: Եւ զայս արդար կարծեալ ճաշակեց հուր՝ և մեռաւ. ոչ
խորհեցաւ թէ ոչ միայն այն է պատճառ, այլ և մեծութիւն
հասակի:

Ձվայրապար տուփանս առակս յանդիմանէ. զի զգործս
տեսեալ հզօրաց՝ ցանկան, ոչ ընդ միտ ածեալ զինքեանց
20 տկարութիւն. զոր թէև ուսանել իբրև զարուեստ կամին,
ծաղր զնոսա առնեն, ոչ տիրապէս պատճառն յայտնելով,
զոր ի դէպ է ինքեանց իմանալ:

ՃԻԱ

Ի տօնի սրբոյ զատկին եկին թոշուևք ամենայն, և խոս-
25 տովանութեամբ հաղորդէին օրինացն. եկին ընդ նոսա
սակա և հողամաղ, և խոստովան եղեն քահանային, եթէ ոչ
այլ ինչ գիտեմք խիղճ, բայց զի որսացաք մկուսնս և գոր-

1 ՏԾ զկերակրեալս փխ զկերեալս	9 Տ զործսն
4 ՏԸ ցին փխ ցինա	10 Տ քանզի անմտութեան արմարացն
4 A հաւու փխ զհաւու /BD զհաւոյ	ոչ անսան սուրբքն և ոչ լսեն ան-
4 Տ ընծայս	դէպ բանից նոցա փխ որոց ան-
5 Տ յաջողեացէ	մտութեան ոչ անսան
6 Տ յիջանել առնուլ զորսն փխ իջ-	12 BD Ձջայլամն
եալ յորս	16 A չիք ոչ
6 Տ հարեալ ի նա կուրացոյց զաչս	21 C չիք՝ գնոսա
նորա փխ հարեալ զաչսն կուրա-	24 D սրբւոյ
ցոյց /A հարեալ յաչս կուրացոյց	27 A խեղճ փխ խեղճ
6—7 Տ և ամբաստանէր սրբոյն	27 ՏB այլ փխ բայց
7 A թէ փխ եթէ	

տունս՝ և կերաք: Եւ նա մերժեաց զնոսա պիղծ կոչելով՝
 Եւ նոցա երթեալ և որսացեալ ձագս սուրբս, և մատուցին
 քահանային: Եւ այսու պատրեալ արդարացոյց զնոսա ասե-
 լով. Ոչ գիտացիք խոստովանել, զի ծերացեալ և ի թեոց
 5 թափեալ թռչունք էին. և հաղորդեցոյց զնոսա:

Չագահ քահանայից առակս տայ տարացոյց, զի զպոռ-
 նիկս և զայլս ևս պիղծս մերժեն յեկեղեցոյ, և դարձեալ կա-
 շառօք ընդունին և հաղորդեցուցանեն:

ՃԻԲ

- 10 Երամ ճնձղկու երթեալ առ արագիլ և աղաչեալ զնա ասեն.
 Ի բոյն քո տեղի մեզ տացես հանել ձագս, և յօձից զձագ
 մեր պահեսցես: Եւ նա ասէ. Ձի՞նչ ինձ առնիցէք, զի զայդ
 ձեզ առնիցեմ: Եւ ասեն. Աղօթս առնեմք, զի ձագք ձեր
 առողջութեամբ սնտնիցին ի ֆրասակարութենէ օդոյ, և ի
 15 հանդերձեալսն կենաց արժանի լինիք յաղագս արդարու-
 թեան ձեր: Եւ յաղագս այսորիկ տեղի ետ նոցա: Եւ եղև ի
 հանել նոցա ձագ, սողաց օձ առնուլ ի նոցանէ. և տեսեալ
 տառեղան՝ եհար սատակեաց զօձն. և շրջէր ևս շուրջ ի
 սահմանոն, միանգամայն սատակել զօձոն յաղագս փրկու-
 20 թեան նոցա:

Չվշտակցութիւն առակս ուսուցանէ տկարաց՝ երկաքան-
 չիւրսն վայելիլ փրկութիւն, սակս բարեգործութեան նոցա:

ՃԻԳ

- Բու հրեշտակ առաքեաց առ արծիւ և խնդրեաց զդուստր
 25 նորա հարսն, ասելով. Դու տուրնջեան քաջամարտիկ ես, և
 ես գիշերոյ, պատշաճիմք ի խնամութիւն: Եւ յետ բազում
 թախանձանաց յանձն առ տուլ: Եւ ի լինել հարսանեացն ի

---

2. S և երթեալ որսացին փխ եւ նոցա
 երթեալ և որսացեալ
 2 B չիք նոցա
 7 A գայլ
 7 A պեղծս
 7 SC յեկեղեցւոյ
 7—8 S մերժեն յեկեղեցւոյ՝ երկե-
 ցուցանելով. իսկ յետոյ դարձեալ
 կաշառօք ընդունին պատճառելով
 բանս ինչ, և հաղորդեցուցանեն
 զնոսա փխ մերժեն յեկեղեցոյ, և
 դարձեալ կաշառօք ընդունին և
 հաղորդեցուցանեն
 10 A երագիլ /B արեգիլ
 11 S քոյ
 11 B ձագ փխ ձագս
 11 C զձագս փխ զձագ
 13 B ձագ
 21—22 C յերկաքանչիւրսն
 25 AB չիք դու.
 27 B հարսանացն

տուէ լոյս ոչ կարէր տեսանել փեսայն. և ծաղր տունէին
բազմեալքն. Եւ իբրև եղև զիշեր՝ և ոչ հարսն ետես լոյս.
յաճախեաց և անդ այգանումն. Եւ վասն այսորիկ փութով
լուծաւ հարսանիքն:

5 Ձմիտս իւր առակս նմանեցուցանէ այնոցիկ հաւատա-
ցեալ թագաւորաց և իշխանաց, որ զգտտերս իւրեանց ըստ
իրիք պատճառի յամուսնութիւն տան այլասեռից՝ խաւա-
րելոց ի լուսոյ հաւատոց. ուստի և ոչ է միտարանութիւն,
այլ հարկաւոր բաժինս:

10

ՃԻԴ

Ձարծիւ աղաչել սկսան թռչունք միանգամայն որ ընդ
ձեռամբ նորա, և ասեն. Անյապազ զհարկ քո տացուք, մի
տարածամ զմեզ զարհուրեցուցես: Եւ նա զաշինս եզ, և
կայր ընդ նոսա խաղաղութեամբ բազում ժամանակս. Եւ
15 սկսան ապստամբել, այլ և այգանել. և ժողովեալ խորհէին
և յիշխանութենէ ևս ընկենուլ. պարծիւր և ճնճղուկ, եթէ
յաչս նորա ծրտեալ կուրացուցանեմ. և իւրաքանչիւր զօ-
րութեամբ իւրով պարծէր: Եւ սկսան մարտ ևս զնել: Եւ նո-
րա ոչ տարեալ յարձակեցաւ և զբազումս ի նոցանէ սա-
տակեաց:

20

Տպաւորէ այս առակ զգէմս հաւատացեալ թագաւորի և
զանհաւատից, որ բարեպաշտութեամբ խաղաղութիւն առ-
նեն, և նոքա ապախտացեալ ապստամբեն, զպատճառ խա-
ղաղութեան ոչ գիտելով, և այգանեն, և պատերազմ ևս
25 շարժեն, և ակամայ լինին մահ տրկանել նոցա անխնայ:

ՃԻԵ

Հաւ ընտանի յմբռնել ստացողին, յոյժ աղաղակէր. և
ոմանք մեղադիր լինէին, եթէ զմէ՞ վայրապար կուիչս ամ-
բառնաս: Որոց ասաց, թէ վարհուրիմ, զի ոչ յամենայն
ժամու վասն բարւոյ ըմբռնէ. զի երբեմն զլի ի վայր կախէ

9 C առ փխ այլ (լուսնեցեալ՝ այլ)

13 S յարածամ փխ տարածամ

16 S պարծէր փխ պարծիւր / A պար-
ծիւր

16 A թէ փխ եթէ

19 S յարձակեցաւ ի վերայ

23 S զպատճառս

27 S յընտանի

27 S ստացողին իւրոյ

29 A եթէ փխ թէ

30 BCD ժամ

և բազում ճանապարհ տանի, և երբեմն ի վերայ կայծա-
կանց խորովէ և ուտէ:

2 Զբարս տերանց առաչս յայտնէ, զի ոչ է պարտ յամե-
նայն ժամու բարի ի նոցանե զտանել, թէպէտ և քաղցր
5 իցեն. այլ երբեմն և չարի ակն ունել արժան է:

ՃԻԶ

2 Զձագս աղանոյ բազում անգամ առեալ ոմն, և զովէր
զմիտմտութիւն նորա. որում խկ ասաց. Ո՛ր խտասիրտ
այր զու, եթէ ինձ ասացաւ միամիտ, միթէ քեզ հրամա-
10 յեցաւ արիւնարբու լինել. արդ յայտ է թէ չարամտու-
թեամբ գործես:

2 Զրկողաց առակս բերէ նշանակս բարուց, զի գիտեն՝ եթէ
անտիակալ առաքինիք լինին, առաւել չարանան և զովեն
զվարս նոցա, որով և յանդիմանին. զի թէ ասացաւ առա-
15 քինեաց համբերել, այլ ոչ եթէ նոցա հրամայեցաւ զրկել.
արդ յայտ է եթէ յանդգնութեամբ գործեն:

ՃԻԷ

2 Երթեալք ի թռչնոց ոմանք հիւր տատրակի, և տեսեալ
զնա աղքատ և գձուձ կրօնաւոր, և ցուցանէին նմա տեղի
20 անձուկ և ի դէպ կրօնաւորութեան. և միանգամայն դանա-
զան պահանջէին խորտիկս, զոր նա ոչ ունէր: Որոց ասաց.
Զերկաքանչիւրսդ հսկառակ տեսանեմ միմեանց խորհուրդ:

2 Զսովորութիւն աշխարհականաց առակս յայտնէ, զի կրօ-
նաւորս տեսեալ և զտեղի քարանձաւաց նոցա ցուցանեն,
25 և դարձեալ զպարարտ կերակուր պահանջեն: Որոց խոր-
հուրդն՝ ընդդէմ միմեանց. զի թէ յանձաւս բնակիցեմք
որպէս նոքա, զիսորդ զանազան կերակրօք զնոսա դարմա-
նիցեմք ըստ կամաց նոցա:

1 A բազում տանի ճանապարհ
Ե՛ Տ բազում աւուր ճանապարհ
տանի

1 BC զի փխ և (2)

1 A չիք ի վերայ

3 ՅB չիք պարտ

5 Տ ավիցն՝ և զգատտ կեալ, և պատ-
րաստութեամբ վարել ընդ նոսա

9 A միամիտ լինել

12 AC նշանակ

14 B թէ զի

20 CD չիք և (2)

22 A միմեանց տեսանեմ

25 A պահանջեն կերակուր

26 A միմեանց է

26 BCD բնակիցիմք

27 A նոքա կամին

27 B կամ զիսորդ

27 B զնա փխ զնոսա

ՃԻՐ .

Աքաղաղ բազում անգամ աղաղակեաց և ասաց. Աստուած
խակ դիտէ, զի մի և կամ երկու բարբառն զուարթնոցն
բաւական է, իսկ բազումն՝ ծուլից է. նաև ոչ այնու ծուլքն
5 զարթնուն, բայց զի զպատճառն հատից զպղերգից:

Զմիտս առակիս այսպէս պարտիմք իմանալ. զի գրոց
վարդապետութիւն մի անգամ և երկիցս բաւական է զգաս-
տից, իսկ բազումն՝ նեղգից վասն է. և թէպէտ յայանի է
քարսզաց, զի խտասիրաք և ոչ յայնմանէ օղտին, այլ զի
10 մի պատճառիցեն, և թէ ոչ լուաք՝ յաճախ խօսին:

ՃԻԹ

Պատարագ զենման մատուցանել ազուաւ կամեցաւ, և զբա-
զումս հրաւիրեաց. և եկին յօժարեալք: Եւ զենումն նորա
էր մուկն հնացեալ. և սկսաւ ինքն հարկանել, և ապա այլքն:
15 Եւ եղև պատերազմ. և բազմաց զաշան փորեցին, և մերկ
զմիմեանս արարին: Եւ սկսան նզովել զպատարագ նորա և
զմատուցողն ևս: Եւ ասաց նոցա, թէ յաշակերտացն ուսայ
ի Մահմետի զպիղծն մատուցանել, և դարձեալ պատերազմել:

Գիտելի է ամենեցուն առակս, զի զդէմս պատարագին
20 ունի պղծոյն Մահմետին:

ՃԼ

Ազգ ճնճղկաց հրապարակ եղին խորհել զորսոգաց, իսկ
ծեր ոմն ասաց. Մի ժողովիք, զուցէ լուեալ զձայն թևոց
թշնամեաց և թռուցեալ՝ զվատասարտութիւն ձեր յայտ առ-
25 նիցէք. այլ յեկեղեցիս դիմեալ աղօթեցէք առ Աստուած: Եւ
ոչ լուան. և յանկարծ ձայն առին թևոց որսոգաց, և լուծաւ
երախանն:

Զմեզ խրատէ առակս, զի յորժամ շիցեմք բաւական ընդ-
դէմ կալ թշնամեաց, բարի է ոչ ժողովելոյ վասն նոցա

2 S ասէ	16 SBC նոցափխ նորա
3 S զիտակ է փխ զլտէ	18 S Ի... փխ ի Մահմետի
4 S ծուլից վասն է	18 A պատերազմել
8 BD զբազումն	20 S BCD ունին
10 S վասն այնորիկ յաճախ խօսին	20 S .... փխ Մահմետին
փխ յաճախ խօսին յBCD յաճախ	23 S ծերունի
խօսին	23 S ասէ
12 A մատուցանել զենման	26 S յանկարծակի
15 A գաշս	

տալ կարծիս, և դիւրաւ լուծանել յահէ նոցա, և զվատա-
սրտութիւն մեր յայտ առնել. այլ խրատու իմաստնոց յե-
կեղեցիս յաղօթս ապաւինել:

ՃԼԱ

- 5 Մեռաւ որդի ապուռու՝ և սղաց յոյժ. եկին և բազումք
յողբ նորա. և նա ճաշ մեծ յօրինեաց սղաւորացն ասելով.
Ջայս ի քրիստոնէլոցն ուսայ, և ոչ ի մահմետականաց, զի
ժլատեալք ի լաց և ոչ ի հաց կոչին: Եւ զայս ազուաւ արար,
զի զբան պատարագին բժշկիցէ:
10 Ամենայնիւ առակս զսովորութիւն կարգաց նոցա թիւրս
ցուցանէ՝ զսպոյ և զպատարազի և զայլոց ևս:

ՃԼԲ

- Սովորաբար անծեզ յանտառս միշտ աղաղակէ, մանա-
ւանդ ի տեսանել զոք ի կենդանեաց. և ի հարցանել ձու-
15 վոյն՝ ուսոյց. զի թշնամիք միշտ արթուն զիս տեսցեն և
մի յորս ինչ մտաբերիցեն:
Արթունս զմեզ կամի առակս առնել, զի յամենայնի գա-
ղօթս և զօրհներգութիւնս ի բերան կայցուք. զի թշնամին
սգուց մի վստահացի տալ պատերազմ ընդ մեզ. մանա-
20 վանք յորժամ տեսցուք զնա դիմեալ առ մեզ՝ յաղօթսն յա-
ւելցուք:

ՃԼԳ

- Սարեկ ետ զորդի իւր յուսումն քահանայութեան. և նա
ի սոխն և ի մրմունջս թեակոխէր. և խրատէր քահանայն
25 օրհներգութեան և սաղմոսաց փոյթ առնել, յորմէ սուգ և
զղջումն յոգի զործի. իսկ նա ի պար յաւելոյր, թէ հօր իմոյ
արուեստ ուրախութեան է պատճառ, իսկ քոյդ՝ տրտմու-
թեան: Եւ թէպէտ ուսաւ յետոյ, թէ տրտմութիւն այժմունս

1 C լուծանել	15 BCD թէփիս զի
3 C յիւ յաղօթս	16 BC մտաբերցեն
7 S յայլազգեաց փիս մահմետակա- նաց (տպ. շիստառով)	19 AB ոգոց
7 B յիւ զի	19 B վստահեցի
8 A արար ազուա	19 B կալփիս տալ
11 SA ցուցուցանէ փիս ցուցանէ	20 A յիւ գնա
13 ABD անձեզ	25 SD օրհներգութեանց
14—15 BC ձագուն	25 A ունելփիս առնել
15 S ասէ փիս ուսոյց	27—28 A տրտմութեան է

րերէ ուրախութիւն, որպէս տրամուծիւն ի կատարածի ուրախութիւն, սակայն անլուր եղեալ դարձաւ ի տուն իւր:

2 Զերկրաւոր ուրախութեանց զպատրանս առակս նշանակէ, որով զկատարածն իմանան, եթէ ի յողբ վախճանի, որպէս
5 և տէր իսկ ասաց. նմանապէս և հոգեւորն սուգ յուրախութիւն յանգի:

ՃԼԳ

Հրաւիրի ի հարսանիս արջնագոաւ ի յանգեղէ. և նա
հրաժարէր՝ թէ կրօնաւոր եմ և սգաւոր, և վասն այն ոչ կարեմ
10 վար. հարկաւորէր հանել զսուգ նորա, և յանձն ոչ առնոյր ասելով. Եթէ յայսմ աւուր հանեմ, սակայն հարկաւորարար
զգենում յայլում. աւուր բարի է բնաւ չհանել:

Զկերպարանս կրօնաւորաց ունի առակս, զի միշտ սեւագ-
զեստք են, և բնաւ սգաւորք, ի բնութիւն հայելով մարդ-
15 կան. զի թէ կամեսցի ոք առօրեայ զուարճանալ, ոչ կարէ յերկար լինել. և զայս գիտելով նոքա բարի վարկանին միշտ նոյնօրինակ կալ:

ՃԼԵ

Ճայլի եկեալ առ սագ աղերսէր, եթէ գիշերադէմ գոլով ես
20 ի բնաւից պարսաւիմ, և դու այդքան սպիտակ և պայծառ լինելով՝
աղաչեմ զի ուսուցես ինձ նման քեզ սպիտականալ: Եւ նա
կամակից եղեալ՝ ասաց, թէ միշտ նման ինձ լուսոցիս
ջրով: Եւ ի լուսնալն ելանէր սև նորա փետուր, և դարձեալ
նոյն գայր օրինակաւ: Եւ զայս դարձեալ աղաչէր
25 ուսանել. որում ասաց. Թէ ընդ լուսցմանդ զիմս ուսցիս
լեզու, ապա կարիցես նման ինձ լինել: Եւ նա յանձն
ոչ առնոյր զազգի մոռանալ զձայն. և մնաց նոյնօրինակ
գիշերադէմ:

Մեկնի այսպէս առակս. զի գիշերադէմ են ոգւով ազգ

1 Տ ուրախութիւն յետոյ 19 SCD չիբ եկեալ D եկ
1--2 Տ չիբ որպէս տրամուծիւն ի 21 Տ չիբ ինձ
կատարածի ուրախութիւն 22 BD նա քեզ կամակից
8 AD արջագոաւ 25 B լուսնալն փխ ի լուսնալն
9 A եթէ փխ թէ 24 A գոյն փխ գայր
9 D սգուոր 26 C չիբ նա
11 Տ հանեմք 29 B Մեկնիլ փխ Մեկնիլ
13--14 B սեւագզեստքն են 29 BCD գիշերադէտն փխ գիշերադէմ են
15 A թէի կամեսցի /C եթէ կամեսցի /Տ գիշերադէտն են
19 SCD ձայնի 29 ABD ոգով

Պարսից. և եկեալ առ քահանայս՝ զպայծառութիւն կամին-
 ուսանել ոգևով, զոր ասաց զխորհուրդ մկրտութեանն ամ-
 բող պահել. և նա լուացեալ ի մեղաց փոխեալ լինէր, և
 դարձեալ զճշմարտն խոստովանութիւն յանձն ոչ առնոյր.
 5 Նոյն օրինակաւ մնայր սեաւ ոգևով. զոր չէ արժան և ոչ
 ջրով մկրտել, եթէ գնատատս ոչ ընկալցին:

ՃԼԶ

Սիրամարգ զգեղեցկութիւն իւր ամենեցուն յայտնեալ՝
 և գովեալ լինէր, և խորհի թագաւորել. և սմանք իմաս-
 10 տունք խրատէին, եթէ չէ պարտ ի բանս հայել պատրանոց
 զի ազգաւ է թագաւորել: Եւ ոչ այսմ ունկղիւր եղև. Եւ
 լուեալ արքային թռչնոց, և եկեալ եհար և զմանկունս նորա
 և զազգատոհմն նորա և բազումք զթևս նորա և զփետուրս
 քարշեալ մերկացուցին: Թագաւորութեան ոչ եհաս, և յիւ-
 15 րոց գեղեցկութեանց ևս թափեցաւ:

Բազմաց ըստ առակիս պատահեաց պատրիլ, միով յա-
 ջողմամբն թագաւորել. հրապուրեալք ի բանս, որդորչացն,
 յինքեանցն անկեալք, այնմ ոչ հասին:

ՃԼԷ

Չերամս տեսեալ որսորդի զկաքաւի, սկրա. խոստանալ
 նոցա պատիւ ի թագաւորաց տուն, և կերակուր ըստ կա-
 մաց պատրաստել. և անդէն իսկ արկանէր կերակուր: Եւ
 ոմանք խոկացեալ ասէին. Չար է խոստումնդ, և զազատու-
 թիւն մեր խափանէք, և ի կատարածի՝ ի կենաց ևս թափէք,
 25 և զայլս ևս մեօք որսայք, այդմ ոչ հաւանիմք. և զոսս
 արձակեալ փախեան: Իսկ ոմանք պատրեալք ի բանս նորա,
 գիմեալք ի կերակուրն և յընկերն՝ զոր աղաղակաւ կոչէր,
 և տնդէն ըմբռնեալ՝ էանց ընդ ոսոս ամենայն ասացեալքն
 յիմաստնոցն:

2 BD ոգով /A՝ ոգոց	20 A չիք որսորդի /BD որսորդաց
4 A զճշմարիտ	/C լուսանցում՝ որսորդաց
5 A սև ոգով	20 B զկաքաւ /C լուսանցում՝ զկա-
10 BD և թէ փխ եթէ	քաւ.
13 AB զփետուր	25 SBC զայլ ևս
15 BCD բժշկութեանց փխ գեղեցկու-	25 A մեք փխ մեօք
թեանց	26 A ոմանց փխ ոմանք /B ոմանս
17 A յորդորչաց	26 SBCD զէմս փխ բանս
18 C ինքեանց	27 A գիմեցին փխ գիմեալք
	27 SC որ փխ զոր

25 Ինչ անյայտ առակս. զի որսորդն սատանայ պատրէ զազգ մարդկան փափկութեամբ և պատուով թագաւորաց, և յայլոց ևս օրինակաց՝ որ ի նոցանէ պատուի. իսկ իմաստունք ի կատարածն հայելով փասուն, զի աստէն զազատութիւնն խափանեն և ի հանդերձեալն բնաւին կորուսանեն, փախստեամբ ի չարէն ազատին:

ՃԼԸ

10 Կլուրի նեղեալ յափրոզիտականէն՝ երթեալ խոստովանեղև տատրակի՝ եթէ այնքան տանջիմ, զի և ոչ զձագ իմ հանեմ, յայլոյ բոյն ածեմ ձու: Եւ նա խրատէր նմա, եթէ ազօթս արասցես և տեղի մի տայես ախտի, և կնդրուկ մատուցես Աստուծոյ: Եւ նա ի ջեռնլոյ ոչ զազարէր, թէ և զրգատարազն մատուցանէր. ուստի ոչ ինչ օգտէր, ևս աստի յանդիմանէր:

15 Զվաւաշոտս ւռակս յանդիմանէ. թէ և խոստովան լինին ողջախոսից և ընծայեն Աստուծոյ, յորժամ ընդդիմանալ ոչ կամին խորհրդոց, անօգուտ մնան:

ՃԼԹ

20 Ծիծառն արարեալ իւր բնակութիւն ի հեծանս տան յազապ երկիւղի սրսողաց, և յընտանի թշնամեացն նեղեալ ի մկանց, առեալ մազ ի կատուէ՝ եղ ի բոյն իւր, և ձագք նսրա անփնաս եղեն:

Ըստ իմաստախոհութեան թռչնոյն առակս խրատէ, յորժամ յօտար թշնամեաց զգուշանամք ամբացեալք և յըն-

1 B յորսորդն

2 B յազգ

4—5 A զազատութիւն

8 BD կրկի է

8 A յափրոզիտական

8 SCD և երթեալ

9 A չիք և

10 A յայլո ածեմ բուն ձու

10 SBC խրատ տայր

10 BCD չիք նմա

10 SA թէ փխ եթէ

11 BC տայցիս

11—12 A Աստուծոյ մատուցես

12 S իսկ նա

12 AB գեռալոյ փխ ջեռնլոյ C ջեռալոյ

13 C օգտակար փխ ազատէր, լուսանցբում՝ օգտէր

13—14 A վանս այնր սաստիւ յանդիմանի փխ ևս աստի յանդիմանէր

13 S այլ ևս աստի

15 B յառակս

16 S և յորժամ

19 SD Ծիծառն

20 BCD չիք է

21 B չիք է

21 CD է սկզբ փխ ի կատուէ C լուսանցբում՝ է կատուէ

22 S մնային անփնաս փխ անփնաս եղեն /BCD անփնաս մնան

23 S թռչնոյս

23—24 S զի յորժամ

տանհաց նեղիմք թշնամեաց, ի նոցունց յընտանեաց գըտ-
ցուք ընդդէմ նոցա օգնական մեզ:

ՃԽ

5 Հաւրալ զբոյն տատրակի քակտեալ, և իւր շինեալ, և եղև
նոցա երթեալ առ արդարն արագիլ ի դատաստան, և անդ
զմիմեանս նախատէին և պարծէին՝ տատրակ ողջախոհո-
թեամբ, կրօնաւորութեամբ, և հաւրալ պահօք քառաս-
նօրէիւք, և նախատի ոմն կեղծավորութեամբ, և ոմն՝ զայլոյ
10 ուտելոյ զվաստակն: Իսկ դատաւորն երկուցն սաստէ, և
հարցանէ զհաւրալն, թէ ընդէր քակտեցէր: Եւ նա ասէ.
Շինուածոյ նշան ինչ ոչ տեսի, և վասն այն առի ինձ: Հար-
ցանէ դարձեալ. Դ՞ո՞ւ էիր եղեաք զոր առէր: Եւ նա ասէ՝
Ոչ: Եւ կամ ոչ էր երկու հեծան եգեալ ի վերայ միմեանց,
15 և ասէ. Եղեալ էր: Հրամայէ անդրէն դարձուցանել, նա և
տուգանս ևս տալ:

Չդատաստան սեղիդ հրամայէ առակս դատել, և ոչ յատե-
նի մեծաբանել և կամ թշնամանել զմիմեանս զատախազաց,
և դարձեալ զի զոր չիցեմք եղեալ՝ ուսուցանէ չառնուլ, և
զշինուածս յայլոյ, թէ և յոռի իցէ՝ չքակել:

20

ՃԽԱ

Սորդք աողին ի գնալն իւրեանց, և զմիմեանս յառաջա-
տեն, և միմեանց տեղի տան ի կռիչսն. ոչ նման սմանց
ատանձնաբար շրջին. և պահ միմեանց ունին:

Յօրինակէ աստի խրատիմք պատիւ միմեանց ամե-
նայն ուրեք զնել և միմեանց զգուշանալ:

1 A յընտանեացն նեղումք	17 SBD զմիմեանց փխ զմիմեանս
2 SB օգնականս	(C լուսանցում՝ զմիմեանց)
4 A Հուրալ	21 A Գորթք փխ Պորդք
4 A շինեաց	22 S և ոչ
5 A հրագիլ	23 S այլ և պահ
6-7 A և հուրալ կրօնաւորությամբ	24-25 S Սոյնպէս և մեզ պարտ է մի- բանութեամբ և զոյճ կեալ, և պա- տիւ միմեանց զնել, և պահել ի շարէ զանձն ընկերին փխ Յօրինակէ աս- տի խրատիմք պատիւ միմեանց ամենայն ուրեք զնել և միմեանց զգուշանալ
9 A զվաստակ	
10 A զհուրալն	
10 A քակեցէր	
12 A չի՞ նա	
14 A և նա փխ նաև	
16 B դարձեալ փխ դատել	
16-17 SBC յայտնի փխ յատենի	25 BCD ումեք փխ ուրեք

ՃԽԲ

Բուհճակ աղաղակէ՝ Կաս, և միւսն ասէ՝ Կամ. ոակայն ոչ կայ, այլ թողցեալ այլուր երթայ:

5 Զստոց յայտ առնէ առակս. զի բազում անգամ յանձն առնուն գճումարտութիւն, և ոչ առնին:

ՃԽԳ

Արար և կւիւր ի կղզիս հանեն զձագս, աներկեղ սնուցանելով: Ասեն ի թռչիւն. Ահա այսուհետև անպարտեմք, բաւականէք ձեզէն զգուշանալ:

10 Հարկաւոր ցուցանէ առակս՝ յեկեղեցիս սնուցանել զմանկունս քրիստոնէից և ի չափ հասուցանել ընտրութեամբ բարոյ և շարի. և այնուհետև անպարտ լինել ի նոցունց:

ՃԽԴ

15 Զկնաքաղ ի մեծի պատեքի ուտէր ձուկն, և կատար իբր խոտածարակ՝ բամբասէր զնա: Եւ նորա ասացեալ, թէ ի Յունաց և ի Վրաց ուսայ քահանայից, և այսու լաւագոյն ևս եմ, զի և գինի ոչ ըմպեմ:

Զբարս որովայնապարար քահանայից առակս յանդիման կացուցանէ, զի պատճառս ետուն բազմաց գայթաղութեան:

ՃԽԵ

20 Մարտարակ թուշուն ի տուէ պարարի, և ի հոգալ զվաղիւ՝ ի պիշերի մաշի:

25 Զհոգածս առակս յանդիմանէ, զի ոչ է պարս պտեառն մուսանալ զիրատ, եթէ զվաղիւն մի՞ հոգալ, զի ախտ է հոգոյ և մարմնոյ:

ՃԽԶ

Սոխակ և ցախսարեկ, և այլք նմանք սոցին երկարանիչք՝ ոչ միայն երգեն, այլ և սիրեն աննախանձարար զայլոյ երգել:

30 Աննախանձս առակս կամի զմեզ լինել, զի և յերգելն մերում զօրհնութիւնս, և զայլոց և սիրենոց զերգելն:

2 ՅԲ բըւհճակ	A Աւհճակ	18—19 ԵԴ յանդիմանէ կացուցանէ
5 C գճումարտութիւնն		19 Տ զպատճառս
7 A Աւարար		24 Տ մի՛ հոգալ զվաղիւն
7 B կղզիւ փխ կղզիս		24—25 ՏC հոգւոյ
8 Տ և ասեն փխ Ասեն ի թռչիւն		27 A ցախսարեկ ՅԲ ցախ սարեկ
12 ՏC բարւոյ		30 Տ զմեզ կամի
14 ՏC պասի		30 ԵԴ լինի փխ լինիլ C լինիլ
		31 A գերգել

ՃԽԷ

Ճպուռ այնքան երգէ, մինչ զի յօղոյ յղանայ և ծնանի՝
մերկանալով զմարմին:

5 Զօրհնեղութիւնս սրբոյ առակս կերպարանէ, զի յղանան
հօգուով զխորհուրդս բարիս, և ծնանին գառաքինութիւնս
զկիրս մերկանալով զմարմնս:

ՃԽԸ

10 Երկու են րանք թռչնոց, սմն յասել, և ոմն՝ յերգել, որ-
պէս այն, որ աղաղակէ՝ լծեոս և միւսն՝ կեր ճաշ, և այլք
նժանն այսմ:

. Զօրինակս այսպէս իմացիս, թէպէտ ասելն և երգելն ին-
քեանց գիտելի է, ի մեզ այսպէս լսի. զոգի և զմարմին լծել
ըստ զարնան անձին պարտիմք, և մարմին տեսան ուտել
ճաշ:

15

ՃԽԹ

Զիսկան թռչուն զժառս փորէ. և ջուր անձրևու փտէ, և
որգունս ծնանի, և այնու կերակրի:

20 Զբանասրկուն առակս ձևացուցանէ. զի նախ գտիրս հար-
կանէ, և մեղկութեամբ փակալ զչար խորհուրդս ծնանի, և
այնու կերակրի. զի մեղք կերակուր նորա է:

ՃԾ

Քաղաղը զհիւանդութիւն բառնայ տեսլեամբ:

Պատշաճի առակս տեսան, որ բանիւ և տեսլեամբ բժշկէր.
սակայն և հիւանդք զիւրանան ի տեսլենէ սիրելեաց:

25

ՃԾԱ

Արմաւ նոյն է ի ծախել և ի ծնանիլ:

Նշանակ է տեսան, զի նոյն է նախքան զչարչարանս և
զկնի չարչարանաց. նմանապես և յարութեան մեր, զի նո-
ւին մարմնով յառնեմք՝ որով և մեռանիմք. նա և ճշմար-
տութիւն մի է սկզբանն և ի կատարածին:

2 BCD յի՛ մինչ

17 B այնիւ

5 AB հոգով

20 A այսու

5 ABC գառաքինութիւն

24 SBC յի՛ և

6 C զկարիս փխ զկիրս

24 B տեսլանէ

9 B լծես փխ լծեա

26 A Արմաւն

11 A իմացուք

26 AC ծախել

13 SB գրան փխ գարնան C գրոյն,

26 SB ծնանել

լուսամբնով՝ գարնան

26 A յի՛ և (1)

16 A Թիսկն փխ Զիսկան

ՃԾԲ

Մեզու գործասիրութեամբ դժադիկ և դժոժ և զմեզր ժողովէ:

5 Ուսիր յառակէս ըստ կարի բան գրոց ժողովել, և զլոյս օրինաց և զքաղցր վարդապետութիւն փրկչին՝ ի բժշկութիւն ոգւոյ:

ՃԾԳ

Մըջիւն ժիր է յերկասիրութիւն՝ և բազմիմաստ. սակայն երկայնամտութեամբ և համբերութեամբ յանգէ զգործ:

10 Ծանիր և յօրինակէս, զի զոր սկսանիցիս զգործ բարի՝ հոգւոյ և մարմնոյ, մի ձանձրութեամբ թողուցուս:

ՃԾԴ

Զբոյն մըջեան արջ փորէր, և լեզուաւ ժողովէր և ուտէր:

15 Եւ հնարի մըջիւն սատակել զնա. երթեալ առ պիծակ և զոռելիս և փժելիս և շանաճանճ և բրէտ, և առ նմանք սոցիւն, և աղաչէ օգնել իբր աղգայինք: Յաւակցեն՝ հարկանեն զաչս և զլսելիս արջուն, և հարկանէ զլուխ զքարի, և նեխի և սրգունք և ս ծնանին. և ի սաստկութենէ պաւոյ՝ զրեբան բացեալ զոչէր. և նոցա մտեալ յսրովայնն՝ խոցստեն զաղիսն.

20 և նեղեալ զիմէ ի հոսանս ջրոյ, և անշափ ի ներքս մտեալ՝ հեղձանի:

Զօրութիւն առակիս այսպիսի է. զի հզօրք զտկարս՝ արհամարհեն, և ոչ երկնչին. սակայն իմաստութեամբ զօրանան փոքունք, և յաղթեն հզօրաց: Եւ այս իմաստութիւն է՝

25 ի փոքունց իբրև ի մեծամեծաց երկնչեր:

ՃԾԵ

Յուպոյ թէպէտ արդարախոհութեամբ զծերացեալ հայր կերակրէ, սակայն բազումք անգոսնէին զնա վասն զազրահոտութեան: Եւ նորա գտեալ նիւթ անուշահոտութեան ի լանջս իւր թագուցանէր. սակայն զհարահոտութիւն իւր ծածկել ոչ կարէր:

---

2 C յուսանցեալ՝ գործաւորութեամբ 15 A գոռոխ
 փխ գործասիրութեամբ 16 S աղգային
 3 S ավլցն և կազմէ զգործ իւր 17 B արջիւն
 3 A գրան 17 A և նայ հարկանէ զգլուխ
 6 A ոգոյ 27 A Զոպօյ. B Յօոպ
 10 B Ծնանիր և օրինակէս /D Յոոպ

Հայի առակս առ այնոսիկ, որ թէ ի բազում ինչ գովե-
լիք իցեն, և գմի ինչ յոռի ունիցին անմեկնելի, այլով վա-
րուք զնա ծածկել ոչ կարեն:

ՃԾԶ

5 Չղջիկան զլոյս տեսանել ոչ կարէ և ի ծերպս մտանէ վի-
մաց, և ի խորափրտս ի տուէ: Եւ թէպէտ չարահոտ են և
ղազրատես, գունդ լինին և ի գիշերի համարձակին:

Նման իսկ է առակս զիւաց և աւաղակաց, զի ի լուսոյ
փախչին նպատուիրանաց, և սիրեն զիսաւար անգիտութեան:
10 Եւ դեք ընդ աղէտս շրջին, և աւաղակք և գողք սիրով
գունդ լինին, թէպէտ չարահոտ են վարուք, և ի գիշերի
գործեն չարիս:

ՃԾԷ

15 Ժողովեալ առ հառարակ թռչունք զբոսանել ի ծով, և
ոմանք առ կեբրբ շրջէին, և ոմանք խորասոյգ լինէին բնաւ,
իսկ ոմանք վերանային և դարձեալ իջանէին, և հեռանալ
ոչ կարէին. իսկ այլք թռուցեալք ի լերինս իջանէին, և ի
նոցանէ ոմանք գային և ընկղմէին: Եւ եղև կորուսելոցն
հանդէս առուել, քան փրկելոց:

20 Չմիտս առակիս այսպէս ծանիր. զի ծով աշխարհս է, և
թռչունք՝ աղբ մարդկան, որ զբազնուն ի վարս աշխարհիս.
ոմանք պարկեշտութեամբ վարին, և ոմանք բնաւին ի սէր
աշխարհի ընկղմին, և ոմանք ջանան աղատանալ բազում
անգամ՝ և ոչ կարեն, և ոմանք ի լերինս կրօնաւորին, և
25 ի նոցանէ ոմանք պատրին ի ցնոր աշխարհի. և ըստ տեառն
ձայնի՝ բազումք են կոչեցեալք, և սակաւք են ընտրեալք:

ՃԾԸ

Մարախ գօր անուանի Աստուծոյ, զի նորին հրամանաւ
ժողովի ապականել զերկիր, և նորին սկնարկութեամբ
առաքի տարմ ի ջնջել զնա:

---

1 A նայի փխ հայի	11 A գունդք
2 A չիք և	11 A թէպէտ և
2 A այլովք	14 BCD զբոսանել
5 SBD Չղջիկան C լաւսանցում՝	25 A ցնորս
Չղջիկն	26 SACD ընտրեալ փխ ընտրեալք
5-6 B վիմոց	30 A տարմ:
10 A գէտս փխ աղէտս	

Ըստ կամաց տեառն՝ առակս ցուցանէ զօրաժողով լինելը թագաւորաց՝ ապականել գերկիր աւարաւ, և ըստ նորին խնամոցն զօրանան ոմանք՝ հալածել զնոսա:

ՃԾԹ

5 Մեղուաքաղ մեղու ոչ ֆլատէ, որքան ի տան իւր իցէ, իսկ արտաքոյ գտեալ՝ կլանէ զնա:

Բանսարկուն յաղթել մեզ ոչ կարէ, որքան յեկեղեցի կայցեմք: Ջայս ուսանիմք ըստ առակիս:

ՃԿ

10 Թիթղունք որքան յօդս շրջին, ոչինչ ինչ գործեն ֆլատ, իսկ խոնարհեալ յերկիր՝ ծնանին թրթուր ապականանար երկրի:

Ըստ այսմ զայս իմանամք զառակ. զի խոնականութիւն մեր որքան յերկինս շրջի, շահի և ոչ ֆլատի, իսկ եթէ յերկիր խոնարհի՝ ծնանի խորհուրդս զազրութեան և ապականէ

15 զմարմինս:

Աւարտեցան առակք բարոյականք և առասպելականք: Կիցուք և սակաւուք առակք ստեղծականք, որ նման ասացելոցն կերպարանէ զնշմարտութիւն աշխարհօրէն և եկեղեցականապէս:

3 BCD խնամոց

5 S մեղուի փխ մեղու

5 S իւրում փխ իւր

7—8 S որքան յեկեղեցի կայցեմք, և մտօք առ Աստուծոյ, իսկ արտաքոյ գտեալ՝ արկանէ զմեզ ի բազում մեղս

13 BC խոնարհութիւն փխ խոնականութիւն

14 B ֆլատէ

14 S թէ փխ եթէ

17 SBCD Աւարտեցաւ:

17—18 A գիցուկք

18 B յիք առակք

18 A և որ

18 A ասելոցն փխ ասաց ելոցն:

ԱՌԱԿՔ ՍՏԵՂԾԱԿԱՆՔ

ՃԿԱ

Թագաւորին Հնդկաց էր թուշուհ ինչ, որ արկանէր մար-
 գարիտ և ականս իբրև գձու. և լուեալ արքային Յունաց՝
 5 այնմ ցանկացու, և առաքեաց հրեշտակ և խնդրեաց. և նա
 ետ: Սակայն և նա հայցեաց զձի նորա, որ երազութեամբ
 անցանէր ընդ թուշուհս: Եւ թէպէտ ծանր էին միմեանց
 խնդիրքն, անյապաղ երկաքանչիւրքն կատարէին: Եւ ի գալ
 հաւուհ ի Յոյնս՝ ըստ օրինակի ալլոց ածէ ձու. և ձիոյն
 երթեալ ի հնդիկս՝ կաղայր, և ոչ բնաւ արշաւէր: Դարձու-
 10 ցանէ թագաւորն հնդկաց զերիվարն, մեղադրելով յոյժ. և
 նա նմանապէս՝ ամբաստանելով զթուշուհն: Եւ իւրաքան-
 չիւրքն յինքեանցն երթեալ տեղիս՝ լինէին ըստ առաջին
 օրինակին:

Ոչ այլ ինչ առակս նկարագրէ, բայց պայս՝ զի իւրաքան-
 15 չիւր թագաւորութեան ճոխութիւն յԱստուծոյ տուեալ է. և
 թէպէտ հնարին ի միմեանս դարձուցանել՝ ոչ կարեն:

ՃԿԲ

Որդի թագաւորին Յունաց խնդրէր կին. և զոր հայր իւր
 կամէր, այնմ ոչ հաւանէր ասելով, թէ յամենայն թագա-
 20ւորութեան խնդրեսցես, զի բնաւ չքնադագեղ իցէ: Եւ հօրն
 յայսմանէ նեղեալ, կոչէ զգաստ իմաստասիրաց հաւանեցու-
 ցանել զպատանին. և նոքա բանիւք իմաստութեամբ ոչ
 կարացին. և հնարին ազնիւ կերակուր ըստ սովորութեան

3 F ձու	15 F յիք թագաւորութեան B թագա- ւորութիւն
5 A արագութեամբ F էրագ բն- թացութեամբ	15 B յիք ճոխութիւն
6 A ծանր միմեանց էին	15 F Աստուծոյ
8 E ալլոց հաւոց	15—16 A թէպէտ և
10 F զերի վարն փխ զերիվարն	19 SBCD և այնմ
11 S ABCD յիք նա	21 F այսմանէ
11—12 S քաներկաքանչիւրքն	22 C բնաւք փխ բանիւք

դատրաստելոյ՝ ի դանազան արկանել անօթս՝ ոսկեղէնս և արծաթեղէնս, փայտեղէնս և քարեղէնս, և այլս այսպիսիս. և ի ժամ ճաշոյ մատուցանեն նմա և յամենեցունց հարկին առնուլ ճաշակ. և ի ճաշակելն ասաց. Մի է ամենեցուն համ, 5 ընդէ՞ր ոչ դանազանս պատրաստեցիք կերակուրս: Ասեն իմաստունք. Օրինակ այգ քեզ իցէ. մի է բնաւ յամենեսեան խորտիկդ, նոյնպէս մի է բնաւ կազմած մարմնոյ կանանց՝ ճաշակ պիտոյից: Եւ այսու հուանի պատանին:

20 Զցանկասէրս առակս յանդիմանէ. զի պէտք կանանց ի զանազան կազմածս մի է. և վասն որդէծնութեան տուեալ է, և ոչ է անօթ ցանկութեան:

ՃԿԳ.

Իշխան ոմն էր չար. և նեղեալ ի նմանէ՝ որ ընդ ձեռամբ նորա էին, և ոչինչ գտանէին զերծանիլ ի նմանէ: Եւ ծեր 15 ոմն խրատ ետ, թէ այլ ազգ ոչ զերծանիք ի նմանէ, բայց եթէ ի կարծիս արկանէք նախանձու կնոջն: Եւ դայս լուեալ իշխանին՝ հիւանդացեալ մեռանի, և փրկին հնազանդեալքն:

20 Զբուռն նախանձն յայտնէ առակս զկանամբեաց. զի թէ պէտ և խտտասիրտք իցեն, յայսպիսեաց իրաց բեկանին և մահանան:

ՃԿԴ.

Այր ոմն կտաւազործ բնակեալ էր ի Տամբատ. և իւր սովորութեան բարք էր՝ առ ի զօրացուցանել զորդին՝ ասէր. Թաղաւոր եմք արուեստիւս: Եւ ի հարցման որդւոյն, թէ

2 ՏC յայլս	— 14 ՏBCD չիք և ոչ ինչ գտանէին զերծանիլ ի նմանէ
3 E յամենուց փխ յամենեցունց	14—15 A չէք Եվ ծեր ոմն խրատ ետ
4 C առնել փխ առնուլ	16 E թէ փխ եթէ
4 E համն	16 F չիք ի
6—7 AF յամանս փխ յամենեսեան	16 B արկանէ C լուսանցաւ՝ արկանիք
7 C նմանպէս փխ նոյնպէս	16 F չիք նախանձու.
7 E կազմածս	18 A կանամբեաց
7—3 C մարմնականաց փխ մարմնոյ կանանց	18—19 D զթէպէտ փխ զի թէպէտ
9 BF Զցանկասէր E Զցանկասէր այլր	19 E չիք և (1)
9 ՏBC պէտս փխ պէտք	19 B յայսպիսեացն
10 F կազմուածս	22 F բնակէր փխ բնակեալ էր
11 BCDF ոչ փխ ոչ է	21 Տ արուեստիւ
11 ՏF ցանկութեանն	24 E հարցանել փխ հարցման
13 F որք փխ որ	

որպէս, սոսց. Սանդր շւոյն իբր զթագ զնեմ ի զլուխ և
 դստէժ իբր զսուր վերացուցանեմ, և ի գործ կտաւին իբր
 յաթոռ նստիմ, ընդ ոտիւք ունելով պատուանդան, և զկտաւ
 5 Ժողովեմ իբր աշխարհ հնազանդեցուցանելով, և ձայն սան-
 դեբն իբր զձայն փողոյ. և այլ ինչ ասացեալ այսպիսի:
 Յայսմանէ ստիպէ զհայրն՝ զգուտար թագաւորին Պարսից
 խնդրել իւր. և երթեալ խնդրէր: Եւ նորա զայրացեալ հրա-
 մայեաց սպանանել, Եւ գիտացեալ՝ թէ ի Տամբատայ է
 այրն, հրամայեաց ներել:

10 Յուցանէ առակս, թէ ներման արժանի է առ աստուած
 և առ մարդիկ անգիտութեամբ մեղանշելն:

ՃԿԵ

Ի թագաւորէն Աղեքսանդրէ մեծարեալ լիներ երկաթագործ
 քան զհիւսն, յորժամ սպարան նմա շինէին: Եւ նախանձ
 15 ընդ նմա կալան հիւսն և հողագործ. ոմն ասէր զքնակու-
 թիւն առնել, և ոմն՝ զկերակուր: Եւ նորա լուեալ, իմաս-
 տասէր գոլով, կոչէ և այլ ևս իմաստունս ի մէջ նոցա առ-
 նել ընտրութիւն պատուոյ: Եւ ասն նոքա, եթէ առաջին
 ասացաւ Աղամայ գործել զերկիր, բայց զարքնութիւն կան-
 20 թաւ ցուցաւ, և զի զիւր առնէ զգործի՝ և նովաւ զհիւսան
 և զմշակի, վասն որոյ առաջին է պատուով. իսկ հողագործն
 երկուցն պէտս ունի: Եւ այսպէս համողեն զնոսա շնախան-
 ձել:

Տեսութիւն առակիս յայն հայի, թէ ի հոգևոր արուեստն
 25 թէ ի մարմնաւոր, պատուոյ արժանի են առաջինքն, թէ և
 ի միմեանց պէտս ունին:

1 AF Զսանար	13 BD Աղեքսանդրի
1 E որպէս փխ իբր	14 E միմեանս փխնմա
2 F շիք զստէժ իբր զսուր վերացու- ցանեմ	15 F հողագործն
2 E իբրև (1) (2)	16 SAE շիք և
4 A զաշխարհ փխ իբր աշխարհ /F զաշխարհս /E իբրև զաշխարհ	20 B զնովաւ փխ և նովաւ
4 A իբրև փխ իբր	21 E զհողագործի փխ զմշակի /F մշակի
4 A շիք և	21 E երկրագործն փխ հողագործն
6 F Յայսմանէ	22 SAC երկուց /E յերկուց
7 F խնդրէ	22 A պիտանի պէտս
7 E զարմացեալ փխ զայրացեալ	24 AE արուեստն
8 A եթէ փխ թէ	25 E մարմնաւոր
10 A եթէ փխ թէ	26 AFC շիք ի

ՃԿԶ

Արքային Սողոմոնի հանդերձ ոմն կարէր արուեստիւ սքանչելի, և յոյժ ուրախացեալ պանծայր: Եւ բնհեզագործն ընդգէմ նմին զիւրն յարգէ արուեստ: Եւ լուեալ արքայի 5 կոչեաց գնտսա և ընտրեաց ի մէջ նոցա, թէ անկազմ է կտաւ առանց կարողի. սակայն զո՞ կարէ արուեստիւն, եթէ չիցէ արարեալ կտաւ, զի և Ադամ զտերև եգիտ և արար հանդերձ: Եւ այսու առաջին ցուցաւ կտաւագործ, քան զկարող:

10 Ամենայն ուրէք առակս անպարսաւ ցուցանէ զկտաւագործ, զոր բազումք այպանեն:

ՃԿԷ

Պղնձագործ և երկաթագործ ի խնամենալն՝ արուեստիւ ձոխարանէին. և ի լինել հակառակութեանն յատեան ևս 15 երթային ծերոց. Եւ նոքա մեծարգոյ ցուցին զերկաթագործ ասելով, թէ հասարակաց օգտակարն պատուական է:

Ոչ ինչ պատուական, քան զհասարակաց օգուտն առակս ցուցանէ՝ ի մարմնաւորսն, նմանապէս և ի հօգուտսն:

ՃԿԸ

Ի թագաւորենն ոսկի խնդրէր երկրպագութիւն յամենայն նիւթոց, և թագաւոր զանձն կոչէր, զի պատկէր եղև թագաւորի. և նովաւ ամբարտաւանէր գործողն ևս ի վերայ արծաթագործաց և ալլոց: Եւ ի գալն ամենեցուն՝ ոչ եկն ցորեան ասելով. Կամ, մինչև նա ինձ եկեալ երկիր պագանիցէ:

2 A Սողոմոնի D Սողոմաւնի
3 AE տխտացեալ փխ ուրախացեալ
3 B Եւ թէ
4 SBCDEF չիք նմին
4 A զիւր
4 F դարուեստ
4 EF արքային
7 C չիք կտաւ
8 E գտաւ փխ ցուցաւ
8 E կտաւագործն
9 E զկարողն
10-11 SAD չիք մեկնութիւնը
14 F ճոխարանին E ճոխւքն պարծէին

15 E մեծարք փխ մեծարգոյ
18 SC և նմանապէս /E չիք նմանապէս
18 F գհոգեորսն փխ ի հոգեորսն
20 C յերկրպագութիւն
21 F նիւթից
21 F թագաւորն անձն
22 S գործողն փխ գործողն
24 B ցորեն
24 SBF նախ ինձ փխ նա ինձ C նախան
24-25 BE երկիր պագիցէ A երկիր պագցէ

Փոփոխելի առակս ցուցանէ զնիւթականքս զամենայն, զի ոչ միշտ պատուին. զի երբեմն մեծարի ոմն, և երբեմն անպատուի: Վասն բազում անգամ վտանգի սովոյն նիւթք ամենայն խոնարհին ընդ ձեռամբ ցորենոյ. նմանապէս և 5 յայլոն է տեսանել: Ըստ այսմ և յարուեստաւորս պատահի, որովք չէ պարտ ամբարհաւաճել:

ՃԿԹ

Խաղախորդ ոմն էանց ընդ դուռն մորթէգործի, և սկսաւ 10 ալպանել և չարահոտ զնա կոչել: Եւ նորա ելեալ թշնամանէր ատելով. Եթէ յոսկեգործաց և կամ յայլոց ևս նախատ լինէի՝ ի դէպ էր. դու ժահահոտ քան զիս, զիմորդ համարձակիս:

Զբազումս ցուցանէ առակս՝ թէ անհամբերք լինին, յորժամ քան զինքեանս ի չարեաց բամբասին, և իրաւօրնս 15 տան արդարոց յանդիմանութեան:

ՃԷ

Ի մէջ ծերոց բանք հինք հատմէին. և այր ոմն բրուտ 20 ծեր իրս ինչ ասեր, որում ոչ կարէին հաւատալ, և հաստատեր թէ յորժամ յաշակերտութեան էի Աստուծոյ լուայ. և այլ ոմն՝ թէ այդպէս ոչ լուայ յԱստուծոյ, յորժամ աշակերտեցայ նմա շինողութեան, զի նախ է լինելութիւն երկնի և երկրի, քան զլինելութիւն մարդոյն:

Զբարս ծերոց ցուցանէ առակս, զի վասն հնութեան բազում ինչ ստեն:

25

ՃԸԱ

Այր ոմն զանկեալ գէշ եկեր ի փողոցի, և անդէն ետես զկօշկակար, զի ատամամբք պարզէր զմորթ, և սկսաւ բամ-

1 F փոփոխելի է	9 SBCDEF երթեալ փխ ելեալ
1 E Առակս ցուցանէ փոփոխելի գոլ զամենայն նիւթականքս	9—10 F և չարահոտ զնայ կոչել ասելով, և նորա երթեալ թշնամանէր զնա ասելով
1 SBC յիք զամենայն	
3 A բազում անգամ վասն վտանգի	14 EF չարաց
4 F ցորենոյն	17 E հին
4 AF նոյնպէս փխ նմանապէս	17 SBC յիք և
5 BD արուեստաւորս /E առ արուեստաւորս /A յարուեստաւորսն	18 BCDE յիք և հաստատէր
6 AEF ամբարհաւաճել	19 BCD աշակերտ այնմու էի փխ յաշակերտութեան էի Աստուծոյ լուայ
8 BDF Խաղախորթ /E խղախորթ	26 A գգեշ
9 F յայպանել	27 E կօշկակար /C լուսամբում կօշկար
	27 AF ատամամբ /E ատամօքս

բասել զնա. որում ասաց. Այբ դու, եթէ մեռեալս մորթ
 այսպէս չար է, և այն զի ոչ ուտեմ, իրչափ այդ զի մար-
 մին ուտես, և այն զանդեն:

5 Զյանդգնութիւն զոմանց առակս նշանակէ. զի զմեծ չա-
 րիս զինքեանց ոչ տեսանեն, և զայլոց սակաւն դատեն ըստ
 տեսան ձայնին:

ՃՀԹ

3 Յաւուր զատկի տօնին եկին հաւատացեալք հաղորդիլ, և
 զայր ոմն հովիւ բռնադատեալ բերէին հաղորդել. և տես-
 10 եալ ի բաց փախեաւ ասելով. Ոչ ձաշ է զի կերայց և ոչ
 հրամանք: Եւ ասեն. Այդքան է խորհուրդն: Եւ նա ոչ հա-
 ւանէր առնուլ, այլ ի բաց գնաց:

2 Զար ամենայն ուտեք առակս ցուցանէ զանգիտութիւն
 15 վայրենացելոց ոմանց, զի յերեւելիս միայն հային և զայ-
 ր թագդին:

ՃՀԳ

Այբ ոմն յաւուրս Գալիանոսի առողջ ունելով կազմուած
 մարմնոյ, արհամարհէր զբժիշկս, որք բնախօսէին զառող-
 20 ջութենէ. և անկարօտ ասէր զինքն արուեստին: Եւ եղև նմա
 հիւանդանալ. և երթեալ առ բժիշկս, և ի նոցունց յանդի-
 մանի. և ուսեալ զտկարութիւն մարմնոյ, միշտ դեգերէր
 առ նոսա:

Կամք են ասել առակիս. զմարմին կարօտ ասել բժշկի և
 զսգի խրատու վարդապետութեան. և չէ պարտ զերկաքան-
 չիւրքն արհամարհել, զի ոչ միշտ առողջք են:

2 BDF չիք ոչ	14 A արանց փխ ոմանց
3 S անդին C անգէն /F զանագին	17 BD Այլ փխ Այբ
4 BE Զյանդգնութեան	17 S կազմուածս /BDE կազմած
4 F նշանակ է առակս	18 SCE որ փխ որք
4 D մեծ	22 E չիք առ նոսա
8 SA հաղորդել	23 A չիք տակ (1)
9 S չիք զայր	23 C մարմին
8-9 BC չիք և զայր ոմն հովիւ բռնա- դատեալ բերէին հաղորդել	23 B չիք ասել (2)
9 S բռնադատէին փխ բռնադատեալ բերէին	23 S3 միշտ բժշկի
9-10 C տեսեալ ոմն	24 SE գնոգի
10 A չիք և	24-25 S արհամարհել և ոչ զմինն փխ զերկաքանչիւրքն արհամար- հել
11 S չիք նա	25 S առողջ հմք /A առողջ են

ՃՀԴ

Պատահեաց երբեմն Գալիանոսի բնախօսել զառողջութենէ մարմնոյ. ընդ նմին ասէր. եթէ ոք զգոյշ լիցի յուսել և և յըմպել՝ անկարօտ արուեստի մեր կայ. եւ լուեալ այր
 5 ոռն՝ ոչ ուտէր և ոչ ըմպէր. և յայնմանէ չարաչար եղև նմա հիւանդանալ. և թշնամանէր զԳալիանոսն: Եւ յուեալ ասաց. Ո՞չ գիտես, անմիտ այր դու, եթէ արարիչ ոչ եմք բնութեանս, այլ օգնական. ընդէ՞ր զբան իմ ոչ իմացար և հաւասարապէս վարեցար:

10 Յայսմ օրինակէ ուսանիմք, եթէ հմտութեամբ արժան է լսել զբան վարդապետաց և զբժշկաց, և հաւասարութեամբ վարիլ, յարմէ առողջութիւն է հոգոյ և մարմնոյ, և յանչափութենէ խոյս տալ՝ յառաւելութենէ և ի նուազութենէ, զի չարն յերկոսինն է:

15 ՃՀԵ

Իմաստասէր ոռն Էտես զանկագործ, զի հատանէր և տընկէր. և ասաց. Այր դու, գործող ես և ոչ տնկող: Եւ հմտութեամբ եա պատասխանի. եթէ ի դէպ է, զի և Ադամայ զործել և պահել ասացաւ և ոչ տնկել, զի անկարօտ էր
 20 տնկելոյ. այլ մերս ապականելի միշտ կարօտ է. և դարձեալ եթէ տնկասէր եղևալ էր, ո՞չ արդեօք մերժեալ լինէր, և տարժանելի զերկիր գործէր միշտ սերմանելով:

Բանս խրատու յառակէ ուսանիմք, եթէ անկագործք տընկասէրք լիցին, յերկար ժամանակ ի տնկոջ և յայգոջ և ի

---

3 S լինիցի	11 A բժշկաց
4 B ըմպել	11 F հասարակութեամբ փխ հաւասարութեամբ
4 S անկարօտ լիցի արուեստիս մերում	12 SF վարել
6 BE չիք եւ	12 SBCF հոգւոյ
6-7 S Եւ նորա լուեալ ասէ	12 F չիք և (2)
7 F չիք արարիչ	13-14 S վասն զի չարն յերկոսինդ է
8 S և դու ընդէ՞ր AC դու ընդէ՞ր	17 DE գծաւզ փխ գործող
8 F ոչ յիմացար զբան իմ	20 A մեր
B իմացիլ	21 A արդեք
9 A հաւասարութեամբ	23 AE յառակէս /F առակէ
9 S ոչ վարեցար	23-24 A տնկասէր
10 S Ուսուցանէ բանս փխ Յայսմ օրինակէ ուսանիմք	24 F լինին
11 S զբանս	24 C յայգոջ

դրախտի կայցեն, և ի գործել զերկիր քստ իւրաքանչիւր
ամի, մի մատնիցին միանգամայն հօր զբանականն ցու-
ցանել զգիտութիւն:

ՃՀԶ

5 Զօրական ոմն քաջամարտիկ ի թագաւորէ հարկաւորի
երանել նահատակ ընդ այլում թագաւորի միամարտի: Իսկ
նա զանգիտեալ վասն ծերութեան, և հնարի զհերս ներկել
և զմօրուս. և ի լինել մարտին՝ պարտի բնութեանն ոչ օգ-
նեալ:

10 Եշանակ առակիս այսպիսի իմն է, զի ի տեսնէ նահա-
տակ կոչեցաք՝ պատերազմել ընդ դեսն: Եւ եթէ ծեր մեղօք
իցեմք և ձեանամք բարեաւ՝ պարտիմք, յորժամ զնոյն իս-
կապէս ոչ ունիցիմք գառոյգութիւն բարւոյն:

ՃՀԷ

15 Գաղ եմուտ ի տուն ճոխից առնուլ ինչ. Եւ մտեալ այրն
ետես և գան հարկանել կամեցաւ և ըմբռնել. և փութացաւ
գողն և հարկանէր զայրն և ասէր. Ընդէ՞ր զիս տեսանելով
աշխատեալ՝ ոչ ասացեր բարի վաստակիլ: Եւ աղաղակեալ և
կոչեալ զայլս՝ յատեան զգողն կացոյց: Եւ հարցեալ դա-
տաւորին, եթէ ընդ սրո՞ց բարեաց գործոց սղջոյն ինչդէլիր.
20 պատասխանի ետ. Եթէ նմա ոչ էր բարի, սակայն ինձ յոյժ
բարի. Յայմանէ ոչ ինչ օգտի, այլ կախիլ հրամայի:

25 Զչարագործաց զսովորութենէ յայտ առնէ առակս, զի
թէպէտ զայլս փնասեն՝ ինքեանց բարի կարծեն, յորոց ոչ
արդարանան, այլ աստի պատժին՝ և տնդ:

ՃՀԸ

Զքահանայ ոմն ըմբռնեալ աւազակ՝ սպանանէլ կամէր:

2 C մտանիցեն /SBD մտանիցեն	20 E շիբ բնդ
/C լուսաճգնում՝ մտանիցեն	21 ՏA ետ պատասխանի
2 CE զբնականն F բանականն	21--22 A ոչ էր բարի, և տան նորա,
7 F զարհուրեալ փխ զանգիտեալ	սակայն ինձ և տան իմում՝ յոյժ
8 E զմուրուս /F զմուրուսս	բարի
10 A տեսն	22 Տ կախել /BD կանխիլ
13 F բարոյն E բարուցն	23 F շիբ յայտ առնէ
15 F խոճայի փխ ճոխից /AE ճոխի	25 E տանջին փխ պատժին
17 E շիբ գես	27 A դոմն
18 SBC շիբ բարի	27 Տ կամեալով փխ կամէր

և ևկն ի վերայ նորա հոգի զօրութեան, և հաղթահարեաց
 դուռազակն, և տանջէր ըստ արժանի գործոյն: և ևզաչէր
 և ատէր. Քահանայ ևս և միշտ ասես՝ խաղաղութիւն ընդ
 ամենեւեկան, և այլ ևս նման այսմ: Ասէ քահանայն. Ո՛վ
 5 չարագործ, և վասն զխաղաղութիւն ամբողջ պահելոյ տան-
 ջեմ զքեզ, որ ոչ սիրես զխաղաղութիւն:

Չհակառակարար գալն մեզ յայս առակս յայտ առնէ. զի
 ոչ վասն խոռվասիրութեան ի գէպ իցէ հակառակիլ, այլ զի
 զխաղաղութիւն մի տաղաւք յապականութիւն՝ հնարելի է:

10

ՃԶԹ

Յազազս վայրապար շրջելոյ մտնկանն, ասաց մայրն՝
 եթէ մարդագայլ է որդեակ, արտաքոյ: և ևկեալ մտնկանն
 ետես զծեր ոմն կորացեալ, շրջեալ աչօք, և կարծեցեալ մար-
 դագայլ, անկաւ առ մայրն, և ասաց. Չէ ինչ հեռի ի գայ-
 15 ւոց. զի չար է ծերն:

15

Ի գէպ է յառակէս ուսանել, եթէ չէ ինչ պատուական
 ծերութիւն, յորժամ չարբարոյ իցէ:

ՃՁ

Թագաւոր ոմն զբազումս կոչէր ի զինուորութիւն ինքեան
 20 և խոտտանայր զկնի պատերազմին թագաւորութիւն յաւի-
 տենտական, և պատուիրէր մի ինչ ունել հին գէն, այլ իւրով
 զինու զինիլ, զի յաղթող լիցին: և ևճօժարեալ զինուորա-
 ցան: և ի լինել պատերազմին, ամբացեալքն թագաւորին
 զինու՝ անխոցուտիլ մնացին: Իսկ զինակիրքն հին՝ թէպէտ
 25 և զնորն ընկալան, վիրաւորեալք մեռան՝ մնացեալք ան-
 պսակք ի պսակիլ յաղթողացն

2 Տ գնա փի գաւազակն
 2 D յիք ըստ F ըստ արժանեաց
 2 Տ և նա աղաչէր
 5 Տ և ևս վասն
 5 Տ զխաղաղութիւնն BCDEF խա-
 զաղութեան
 6 Տ զի փիս որ
 7 E մեր
 7 Տ յիք յայս C այս
 8 Տ հակառակիլ
 9 Տ յապականութիւնս

11 B շրջելոյ
 12 F որդեակ
 13 A որմն
 13 A շրջեալ աչաւք և կորացեալ մար-
 մնով փիս կորացեալ, շրջեալ աչօք
 12 A լինիցին
 22—23 SCD զինուորացն փիս զինուոր-
 րացան BE զինուորացն A զինուոր-
 րացան
 23—24 E զինու թագաւորին
 25—26 F անպսակ

Ըստ առակիս՝ Թագաւոր ճշմարիտ Թագաւորաց Քրիստոս է, և կոչեաց զբազումս ի հոգևոր զինուորութիւն. և զգէն մեղաց չհրամայէ առնուլ ընդ զինու. արդարութեան, զի հակառակ միմեանց են. ապա թէ ոչ՝ ի պատերազմի չարին մահանան, և պսակի արդարութեան ընդ յաղթողսն ոչ հասանն

ՃԶԱ.

Այր ոմն տնկասէր տնկեաց ի պարտէզ իւր ձիթենի քաջուղէշ, և ոռոգանէր գեղեցիկ աղբիւր գտունկն. ուստի և 10 փութանակի պտղաբերի. և ուրախ յոյժ լինի տնկողն. ժանգասեսիլ և այլուստ գայր ջուր, և պտղակորոյս զձիթենին առնէր. և յորժամ ընդ այլ դարձուցանէր գնա, դարձեալ պտղաբերէր քաջապէս: Եւ այսու ևս զուարճանայր տնկողն: Պարտէզս անուանէ առակս զպէսպէս զառաքինութիւնս տնկեալ յողի առաքինասէր. իսկ ձիթենի՝ ողորմութիւն, 15 դոր սիրեաց, և ընդ այլն ևս տնկեաց. և աղբիւր՝ գիտութիւն, յորմէ մարդասիրութիւն քաջապտուղ լինի, իսկ ժանգաջուրն՝ ապականիչ ախտքն փառասիրութեան և այլն. և ի բաց դարձուցանել՝ հատանել զախտն, և վերստին ուրախանալն ընդ պտղաբերին. 20

ՃԶԲ.

Արք երկու ճանապարհորդ էին ի քաղաք ուրեք երթեալ հեռի, և ոմն յըսկզբանն արիարար երթայր, սակայն ետ գետէ հեղգայր, և աստ և անդ անկանէր ի ճանապարհին և մերձ 25 ի քաղաքն բնաւին հեղգացեալ, և յաւազակաց մեռանի: Իսկ միւս՝ ծոյլ յըսկզբանն էր, և առաւել քան զառաւել փութայր,

1 B Թագաւորեաց	13 B պտղաբերէ
2 F գէն	15 F գոյգի փխ յողի
5 SBC արդարութեանն	15 A յիք ողորմութիւն
5 F յաղթաւզս	16 A այլսն
8 SBCDEF յիք ձիթենի	16—17 E զգիտութիւն
9 B առոգանէր	17 E մարդասիրութիւնն
9 D աղբիւր	22 A յիք երթեալ
9 F յիք և (2)	24 E անտ փխ աստ 'A այսր
10 E և տնկաւղն յոյժ ուրախ լինի	24 A ճանապարհէն
10—11 C լուսանցնում՝ ժանգատեսիլ իE ժանկատեսիլ ջուր մի գայր յայլուստ	25 SC բնութիւնն փխ բնաւին
11 F ջուրն	25 F աւազակաց
	26 EF միւսն
	26 DEF յիսկզբանն էր

և մերձ ի քաղաքն ամենևն իմր արագէր, և մտանէր, և ի հանդիստ վայելէր:

Դէմք առակիս առ պղերզս է և արիս՝ զի յոյլք սակաւ ինչ ջանան բարութեան ճանապարհին, որ ի կեանս տանի, և ապա ծուլանան օր ըստ օրէ. և ի կատարած կենաց՝ զօր արիանալ պարտին՝ բնաւին լուծանին և ի ձեռաց պիւաց մեռանին, զրկեալք ի մտից կենաց: Իսկ թէ և արիք ի սկզբանն հանդարտ իմն շարժին, միշտ ուսմամբ յառաջատեն, և մերձ ի մտանելն ի կեանս՝ ելեալք ի մարմնոյ առաւել փութան, և ի բարիսն վայելեն:

ՃՁԳ

Վաճառական նմն ունէր մարգարիտ մի մեծ յոյժ, և անգին պատուականութեամբ, և ակունք բաղում և անզրլատ առաւել: Եւ լուեալ բաղմաց ի զնել փութացան, և եկեալ և ոչ գտեալ զին: Եդ զնոսա վաճառականն ի գլուխ սեռնն քարի յոյժ ողորկագունի. և առաց՝ եթէ ոչ է պին, այլ եթէ ելանիցէ և առնուցու սք՝ նմա լիցի: Եւ ջանացեալք բաղումք՝ և ոչ կարացին և ոչ միով հնարի. և ոմանք արիւն հանեալ յտտից, և զի մատող է արիւն, նոյաւ ելեալ առին և յոյժ ուրախացան:

Ըստ առակիս՝ վաճառական է Գրիստոս, և անգին մարգարիտ՝ աւետարանն իւր, և ակունք՝ մարգարէից և առաքելոց բանք, և սիւն է ձգունք ուսման. և զի արեամբ չափ է աշխատելի, զի ի գլուխ ելանիցէ՝ և զմիտս աւետարանին ուսանիցի ի սրբոց:

2 ՅԵ հանգիստն	զին էր, փխ՝ և եկեալ և ոչ գտեալ զին
3 A պղերզս փխ պղերզս է	
4 A քարի փխ բարութեան	15 E և վաճառականն եզ զնոսա
6 A պարտ էր փխ պարտին /C պարտի	16 C չիք յոյժ
6 ՏC բնութիւնն փխ բնաւին	16 E քարի մի բարձր և ողորկագունի
6 ՏAF լուծանի /E ծուլանան	17 AE ելանիցէ որ /F որ ելանիցէ
7 E զրկեալ	17 EF չիք որ
8 E յառաջանան փխ յառաջատեն	17 A ջանացեալ
13 EF բաղումք	18 E հնարիք
14 F ի պին ել փխ ի գնել	18 E և սպա ոմանք
14 չիք և (3)	19 F մածող է
14—15 E և յորժամ եկին ոչ գտին զին մարգարիտին, վասն զի ան-	20 A ուրախ կզեն փխ ուրախացան
	23 F բանքն
	24 BC չիք ի

ՃԶԴ

Քաղաք էր հեռի թագաւորի ումեմն, յոյժ հոչակեալ զե-
 զեցկութեամբ, և բազում ունէր առ ինքն ճանապարհ, և
 ըստ իւրաքանչիւր ճանապարհի փութացան մարդիկ եր-
 5 թեալ ի նա. և պատահեաց ոմանց յերկար և զժուար, և
 ոմանց՝ զազանուտ, և ոմանց՝ զառ ի վեր, և ոմանց հարթ և
 կարճ. սակայն հուպ ի քաղաքն ամենեքեան ի հարթն խառ-
 նէին ճանապարհ. և ի քաղաքն մտեալ ի գանազանս հանգ-
 չէին օթեանս. և բնաւքն տեսողք լինէին յողնօրինակ գե-
 10 զեցկութեան, յոյժ ուրախացեալք:

Առակս այսպէս է. թագաւոր տիրապէս Աստուած է, և
 քաղաք՝ արքայութիւն նորա, և ճանապարհ՝ բազում՝ պա-
 տուիրանք նորա, զի ոմանց պատահի կուսութեամբ երթալ
 և զժուար և յերկար, և ոմանց ընդ հեթանոսս պատերազ-
 15 միլ վկայութեամբ, և ոմանց կրօնաւորութեամբ ճգանց, և
 ոմանք մարդասիրութեամբ. Սակայն կատարածն սէրն է
 բնաւից, և նովաւ ըստ իւրաքանչիւր վաստակոյ հատու-
 ցանի. և ուրախանան՝ արժանացեալք ըստ պսակի զոր պար-
 գւի:

20 ՃԶԵ

Լեառն մի էր յերկրի յոյժ ամբարձեալ և անմատոյց. ի
 նմա ամբանալ կամեցան բնակիչք աշխարհի, զի լի էր ամե-
 նայն բարութեամբ, և առողջութեամբ ընդ ամբութեանն,
 սակայն զժուարեւանելի էր, թէպէտ և բազում ունէր շաւեղ:
 25 Եւ յեւանել այնոցիկ, որ զոտս դադարեցուցանել հանգչել
 կամեցան, ոտտեալք մինչ յատակն հասանէին. և բազում
 անդամ նոյն պատահէր: Իսկ որք ոչ կամեցան հանգչել, այլ
 ի վաւազան յեցեալ յընթանալն փութային, ելին և հան-
 զիստ գտին:

---

2 E Քաղաք մի կայր հեռի	13 E վասն զի ոմանց
3 E և բազում ճանապարհ ունէր	16 E կատարածն ամենայնի
առ ինքն	18 ՏՇ որ փխ զոր
7 E հուպ և մերձ ի քաղաքն	21 AEF յերկրէ
7--8 F խառնակ էին	22 ՏBCDF լի է
8--9 F աւթեանս հանկչէին	24 ՏՇ շաւիղ
11 A այս է փխ այսպէս է	25 A այնոցիկ փխ այնոցիկ
12 F քաղաքն	25 EF և հանգչել
12 F բազումք	26 E մինչև

Միտք առակիս այսպիսի է. լեռոն ամուր երկիրն է կենդանեաց, և կամին հաւատացեալք բնակիլ ի նա զանազան պատուիրանօք. և եթէ հանգչիլ յանդգնութիւնսն կամին՝ ոչ կարեն ելանել, զի անդու է ընթացքն, իսկ որ ոչ այլ իւրք հանգչի, բայց միայն ի համբերութիւն յենու, զիւրաւ ելանէ, զի հանգիստ առաքինութեանն համբերութիւն է. և ուրախացեալ հանգչիցի:

ՃԶԶ

Երկու ի միասին տնկեալ ծառք լի պտղովք, և միոյն գեղեցիկ էր ի տեսանել պտուղն, և քաղցր ի ճաշակել, և յարթեիլ հովանին, վասն որոյ բազումք փութային ի նա, և մտեալք ընդ հովանեաւ՝ ախտացեալք հիւանդութեամբ լինէին, և ճաշակեալք ի պտղոյն մահանային: Իսկ միւսն խոշոր ի տեսանել, սակայն հովանին զհիւանդս բժշկէր, և ճաշակեալ անմահս գործէր. և անազան ուսեալք՝ բազումք փութացան, և զուարճացեալք ընդ զիւտն լինէին:

Ջայս տայ առակս իմանալ. երկու տունկք՝ մեղք և արդարութիւն՝ ի մարդիկ տնկին. յառաջնունն ախորժելէ կարծին մեղք. խորհիլն՝ հիւանդութիւն է հոգևոյ, և գործելն՝ մահ. այդ է հովանին և ճաշակքն: Իսկ առաքինութիւն յառաջնունն դժուարապահ է, այլ կամելն և գործելն՝ ոգևոյ առողջութիւն է և կեանք. գոր ուսեալք՝ յետոյ հեռանան ի չտրէն բնաւին և ուրախանան ընդ բարին:

1 ՏԵԿԸ երկիրն փիլ երկիրն է	12 E հովանեաւն /F հովանեօն
2 Տ բնակիլ	13--14 B չիք իսկ միւսն խոշոր ի տեսանել, սակայն հովանին
2 EF ի նմա փիլ ի նա	15 C բազում
3 EF թէ փիլ եթէ	18 BD մարդիկք
3 Տ հանգչիլ	19 E գոր հիւանդութիւն է մահու փիլ հիւանդութիւն է հոգևոյ
3 AEF յառաքինութիւնս փիլ յանդգնութիւնսն	19 A ոգո փիլ հոգևոյ /B հոգոյ
4 Տ բնթացք	19 ՏԵԿԸԳ գործել
6 F վասն զի	21 A դժուարապատեհ է փիլ դժուարապահ է
6 AC համբերութիւնն է	21 A ոգո փիլ ոգևոյ /B ոգևոյ /E չիք ոգևոյ
7 B ուրախացեալք	22 BF յուսեալք
9 A կրկու այր ի միասին	23 BC բնութիւնն փիլ բնաւին
9 E պտղօք	
10 F գեղեցիկ է	
10 BԸԳ գպտուղն	
12 ՏԳ մտեալ	

ՃՁԷ

5 Ծառ մի է յաշխարհի միում բարձր հասակաւ, և զեղեցիկ տեսակաւ և պտղով, և ցանկալի հովանեաւ, և ամենայն թռչունք սուրբք յոտս նորա հանգչին և կենդանիք սուրբք՝ ընդ հովանեաւ նորա. և թէ* պատահի գազանաց կամ անսուրբ թռչնոց զիմել ի նոսա, նոյն ժամայն սատակին, իսկ սրբոց ճաշակեալ ի պտղոյն՝ աճեն և անմահանան:

10 Ծառ՝ ըստ առակիդ սուրբ երրորդութիւն է՝ ամենաբարի նշանաւ, բունն հայր և ոտն որդի, և պտուղն հոգի, և հովանին խնամք, և սուրբքն ընդ հովանեաւ և յոտս՝ ի զօրութիւն նորա հանգչին. Եւ թէ բանսարկուն և զեքն յանդգնին՝ սատակին. և ճաշակեալ արդարք՝ անմահանան հաւատովք, և աճեն ի բարիս և ի վարս սուրբս:

ՃՁԸ

15 Իբրև լուան աղղ ամենայն, կամեցան վայելել ի ծառոյն. և կին մի ժանտատեսիլ նստէր յանցս ճանապարհին և բաժակաւ արբուցանէր զեղ յիմարութեան, և առեալք՝ անկանէին և ոչ կարէին երթալ. և ոմանք ժայթքէին և դարձեալ երթային. իսկ որ հեռի անցանէին՝ անխափան հասանէին և վայելէին:

20 Կինն սատանայ է բազմածնունդ չարեօք, և բաժակն՝ հրապոյրքն պատրանաց. և դարձուցանելն՝ խոտովանելն, որով փրկին, և ի հեռի անցանելն՝ հրաժարելն յաշխարհէս, որ անխափան սայ վայելել ի խնամս երրորդութեանն՝ և անմահական:

ՃՁԹ

Սերմանող ոմն սերմանեաց յազարակ իւրում. և ի բուսանելն փոխեցաւ ի դարի, ի կորեակ և յորոմն և ի ցորեան:

2 A չիֆ և	22 F խոտովանելն է
4 B յոտս փխ յոտս	22—23 E չիֆ խոտովանելն, որով փրկ-
4 E սուրբ	կին, և ի հեռի անցանելն
7 B ճաշակել փխ ճաշակեալ	23 F չիֆ ի
10 F խնամ	23 F հրաժարելն է
11 BCD դեք	23 E աշխարհէս
12 BCEF ճաշակեալք	25 F անմահութեան փխ անմահական
15 E ամենայն սոգք	27 BF յազարակի
15 E ի ծառոյ պտղոյն փխ ի ծառոյն	28 B չիֆ ի դարի
18 E կամէին փխ կարէին	28 C և ի կորեակ
21 BDF չարաւք	28 E ցորեանն

*. A նեռագիրը այստեղ վերջանում է:

Այս իսկ է առակս. սերմանող՝ Քրիստոս, և սերմն՝ աւետարանն, և ազարակն՝ աշխարհս, և ի փոխիլն ի զանազան ազանդոս՝ յառաւել և ի նուազ, և սակաւ մնալն ցորեան, զի սակաւ են ընտրեալք, թէ և բազումք ուղղափառք:

5

ՃՂ

Այր մի իջանէր ի բարձրագոյն լեռնէ, և յաջ իւր արեգակն, և յահեակն լուսին, և երկոտասան աստեղք ի լանջսն. և աղբիւր ի բերանոյ նորա բխէր, և ի չորս բաժանէր առաջս և ընոյր զերկիր. և կենդանիք սուրբք և անսուրբք
 10 լուսացեալք լինէին. և ի դառնալն առն սակաւք վերացան, և ի յեառն բազում թռչունք էին՝ ընդ նոսա խառնեցան, և մնացեալքն յառաջին կերպարանն դարձան, և այլքն թէ և ոչ փոխեցան՝ վերանալ ոչ կարացին:

Առակս այս նայանի է:

15 Եւ այս առակք արարեցան ստեղծականք ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ:

Եւ արդ, մի՛ ոք ծաղր առնիցէ զմեզ, զի առնուլ ի սոցունց ի գրուցատրութիւնս և յասացուածս ի դէպ համարեցաք, քան զաշխարհականացն վարիլ սովորութեամբ: Եթէ հաւնոյ ոմանց
 20 բուեսցի՝ տեսան շնորհ, ապա թէ ոչ՝ բողոսիւն մեզ արասցէ սիրով նորին:

1 E սերմանողն

1 E Քրիստոս է

2 F յաշխարհս

3 F ազգս փխ աղանդս

4 C սակաւք են

4 E ընտրեալ

4 E բազում

6 S ոմն փխ մի

7 E լուսինն

8 E աղբիւր

8 CE բղիւէր

10 E և դառնալն առ սակաւք

11 F լեռն

11 C բազումք թռչուն էին

12 E և այլվի փխ և մնացեալքն

12 E առաջին

12 S յիք և (2)

15 F Յայս փխ Եւ այս

16 EF յիք Աստուծոյ մերոյ

17 C զի ի առնուլ

18 S զբուցատրութիւնն

18 EF ասացուածս

19 E աշխարհականացն /F աշխարհականաց

20 S թուիցի

Յ Ա Ն Կ Ա Ռ Ա Կ Ա Յ

ԱՌԱԿԻ ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆԻՔ ԵՎ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԻՔ

	Էջ		Էջ
Ա Աստուած և արարածք	45	ԼԳ Գնդածաղիկք և կորնդան և այլք	
Բ Փափազ երկնի	—	և ցիւնկ	67
Գ Արեգակն	—	ԼԴ Կառն և էջք և ուղտք	68
Դ Լուսին	46	ԼԵ Ծղեզան ծաղիկ և այլք և արե-	
Ե Աստեղք	—	գակն	—
Զ Երկիր և երկին	—	ԼԶ Գարի և կորեակ և ցորեան	—
Է Թագաւոր տնկոց	47	ԼԷ Գարի	69
Ը Որթ և ձորենի	48	ԼԸ Կորեակ	—
Թ Մորենի և որթ	49	ԼԹ Հաճար և ֆու	—
Ժ Նոնենի և թղենի	—	Ո Բակլայ և սխտան և հատ կտա-	
ԺԱ Խնձորի և տանձի	—	ւի և կնճթան	70
ԺԲ Թղենի	50	ՈԱ Հատ սխտան և բակլայ	—
ԺԳ Թթենի և ձիթենի	—	ՈԲ Բակլայ և սխտան	—
ԺԴ Յանփորձից ոք և նոնենի	51	ՈԳ Չափող և ոլոռն	71
ԺԵ Սալոր և դամոն և ծիրան	—	ՈԴ Ոսպն և լոզիաս	—
ԺԶ Դեղձի և սերկեւիլի	52	ՈԵ Լոզիաս և ոսպն	—
ԺԷ Տունկք և բնկուղի	53	ՈԶ Մաշ	72
ԺԸ Յանձտից ոք և յունապի	54	ՈԷ Արջ և արջնդեղ	—
ԺԹ Երկրագործք և բամբակենիք և սօսի	—	ՈԸ Սամիթ և գինձ և շաման և փե-	
Ի Տրտունջք տնկոց	55	գենայ և սերմանք խոռտտեսակ	
ԻԱ ՈՖն ի գրախոի	56	խոտոց	—
ԻԲ Խոհեմ ոք և ծառք	58	ՈԹ Անձիտ այր և Գալիանոս	73
ԻԳ Նշենիք և կասկենի	59	Ս Ոճակնդեղ հրամանատար բուսոց 74	
ԻԴ Կաղնի և արքայկաղնի	—	ՍԱ Այր ոֆն և թաղթ	—
ԻԵ Յարսի և հաւամբղի	60	ՍԲ Բժիշկ և սպանախ և այր ախ-	
ԻԶ Թագաւոր բուսոց	61	տացեալ	75
ԻԷ Բույսք և թագաւոր իւրեանց	63	ՍԳ Գալիանոս և խատր և մշակ	—
ԻԸ Մանիշակ և շուշան	64	ՍԴ Հողաղործ և սոխ	—
ԻԹ Փեննա	65	ՍԵ Սոխ և խտոր	76
Լ Մաղկունք լեռնականք և դաշտա-		ՍԶ Մտեպղին և շաղգամ	—
կանք	—	ՍԷ Սեխ և բնկուղի	—
ԼԱ Խնկածաղիկ և քահանայ	66	ՍԸ Ջմիրուկ և անձիտ այր	77
ԼԲ Արեգակն և ձիւնածաղիկ	67	ՍԹ Վարունկն	—
		Կ Անփորձ ոք և շամամ	—

	էջ		էջ
ԿԱ Կաղամբ և անմիտ այր	78	ՌԲ Ուղտ և դարմանիչ իւր	95
ԿԲ Լերինք	79	ՌԳ Խոզ յուսուճն աստեղաբաշ- խութեան	96
ԿԳ Դեփ	—	ՌԴ Էջ կրօնաւոր	—
ԿԴ Աղբիւրք	—	ՌԵ Զորի	97
ԿԵ Լիւթան և բեհմոթ	80	ՌԶ Զի խորխտացեալ	—
ԿԶ Լիւթան	—	ՌԷ Գոմէջ հրկրաշափ	—
ԿԷ Ազգ ձկանձ և թագաւոր իւրեանց	81	ՌԸ Գոմէջ և դարմանիչ իւր	98
ԿԸ Երկրորդն թագաւորի	—	ՌԹ Վիշապ և եղջերու	—
ԿՐ Կրիւայք և կրկտայիք	82	ՌՃ Գալլ և ալծհամն և առիւծ	—
Ն Գորտունք ծովու	—	ՌԾԱ Թորէկ և ոզնի	99
ՀԱ Որսորդք և եղինէսն	—	ՌԾԲ Յովակ և բուժանող	—
ՀԲ Ոմն և խրիւնջիւն	83	ՌԾԳ Թւչունք և իշխան իւրեանց արծիւ	—
ՀԳ Զմիւռնեայ և ոմն ի խեցե-տոր- թիցն	—	ՌԾԴ Զաղբ անկեղաց	100
ՀԴ Ոմն ի ջրախոցն և գորտունք	—	ՌԾԵ Բաղէ և աղաւնի	—
ՀԵ Զկունք և թագաւոր իւրեանց	84	ՌԾԶ Վարուժան և լոր	101
ՀԶ Բեհմոթ	—	ՌԾԷ Շահեն և ձաղ հաւալի	—
ՀԷ Զուարակ	85	ՌԾԸ Յիւսա և ձաղք հաւու	—
ՀԸ Եղն փախուցեալ ի լծոյ	—	ՌԾԹ Զայլամ և շիտ	102
ՀԹ Անդեայք և դայլք	—	ՌԿ Գահանայ կաշառառու	—
Չ Տրտունջ անդէոց	86	ՌԿԱ Երամ ճնճղիւ և արագիլ	—
ՉԱ Խոյ և ծառն	—	ՌԿԲ Բու առ արծիւ խնամեխօս	103
ՉԲ Հօտ ոչխարաց և հօրանք այծից	87	ՌԿԳ Արծիւ և թռչունք	—
ՉԳ Նոխաղ և դայլ	—	ՌԿԴ Լաւ բնտանի՛	104
ՉԴ Անասուն կենդանիք և առիւծ	—	ՌԿԵ Խոտասիրտ այր և ձագ ա- ղաւնոյ	—
ՉԵ Առիւծ բեկեալ սալիւք և կենդա- նիք	—	ՌԿԶ Տատրակ կրօնաւոր	105
ՉԶ Առիւծ և արջ և դայլ	88	ՌԿԷ Աքաղաղ և ծոյլք	—
ՉԷ Արջ և աղուէս և քահանայ	—	ՌԿԸ Աղաւ պատարագիչ	106
ՉԸ Աղուէս և դայլ կուրացեալ	89	ՌԿԹ Ազգ ճնճղկաց	—
ՉԹ Գալլ ապաշխարող	90	ձ Կոտաւ որդի ազաւու	—
Ղ Շունք ստաջի թագաւորին իւր- եանց	—	ՌԼԱ Անծիղ և ձաղք	107
ՂԱ Մկունք և կատու	91	ՌԼԲ Որդի սարեկի յուսուճն քա- հանայութեան	—
ՂԲ Ինձ և կորիւն իւր	—	ՌԼԳ Արջնորաւ սղաւոր և անդեղ	—
ՂԳ Առիւծ և բորէ	—	ՌԼԴ Ծայ և սաղ	108
ՂԴ Աղուէս և ձագար	92	ՌԼԵ Սիրամարդ	—
ՂԵ Նապաստակ զանդիտող	—	ՌԼԶ Որսորդ և երամ կաքաւի	109
ՂԶ Կուղբ	—	ՌԼԷ Կկու և տատրակ	—
ՂԷ Վազր և որսորդ	—	ՌԼԸ Միծիւն	110
ՂԸ Աղուէս քահանայ	93	ՌԼԹ Հաւալ և տատրակ	—
ՂԹ Կապիկ և մալում և շուն	—	ձ Խորդք	111
ձ Երեք տեսիլ թագաւորի	—	ՌԽԱ Բուրճակ	—
ՌԱ Որդի փղի յուսուճն իմաստասի- րութեան	95	ՌԽԲ Արաւր և կիւլ և ձաղք	112

	էջ		էջ
ճՆԴ Ձկնաքաղ	112	ճԾԳ Մըջիւն	114
ճՆԵ Սարսարակ	—	ճԾԴ Արջ և մըջիւն	—
ճՆԶ Սոխակ և ցախսարեկ և ալլք	—	ճԾԵ Յոպոպ	—
ճՆԷ ձպուռ	113	ճԾԶ Ձղջիկ	115
ճՆԸ Բանք թռչնոց	—	ճԾԷ Թռչունք առ հասարակ	—
ճՆԹ Ձիական թռչուն	—	ճԾԸ Մարախ	—
ճԾ Քաղաղը	—	ճԾԹ Մեղուաքաղ և մեղու	116
ճԾԱ Արմատ	—	ճԿ Թիթղունք	—
ճԾԲ Մեղու	114		

ԱՌԱԿՔ ՍՏԵՂԾԱԿԱՆՔ

ճԿԱ Թռչուն թագաւորին Հնդկաց և ձի արքային Յունաց	119	ճՀԷ Գող և տնատէր ալր	126
ճԿԲ Որդի թագաւորին Յունաց	—	ճՀԸ Աւազակ և քահանայ	—
ճԿԳ Իշխան շար	120	ճՀԹ Մանուկն և մայրն	127
ճԿԴ Տամպատեցի կտաւագործ	—	ճՁ Թագաւոր և զինուորք	—
ճԿԵ Երկաթագործ և հիւան և հողագործ	121	ճՁԱ Այր ոմն տնկասէր	128
ճԿԶ Կարող և բեհեղագործ	122	ճՁԲ Երկու արք ճանապարհորդք	—
ճԿԷ Պղնձագործ և երկաթագործ	—	ճՁԳ Ակունք ի սիւն	129
ճԿԸ Ոսկի և ցորեան	—	ճՁԴ Քաղաք էր հեռի թագաւորի ումեմն	130
ճԿԹ Խաղախորդ և մորթէգործ	123	ճՁԵ Լիառն մի անմատոյց և բընակիչք աշխարհի	—
ճՀ Բանք ծերոց	—	ճՁԶ Երկու ի միասին տնկեալ ծառք	131
ճՀԱ Այր ոմն զիշակեր և կօշկակար	—	ճՁԷ Ծառ մի բարձր հասակաւ և զհեղեղի տեսակաւ	132
ճՀԲ Հաղորդիլն հովուի	124	ճՁԸ Իբրև լուան ազգ ամենայն	—
ճՀԳ Այր ոմն և բժիշկք	—	ճՁԹ Սերմանող ոմն	—
ճՀԴ Այր ոմն և Գալիանոս	125	ճՂ Այր մի իջանէր ի բարձրագոյն լիսնէ	133
ճՀԵ Իմաստասէր ոմն և տնկագործ	—		
ճՀԶ Զօրական ոմն ծեր	126		

Ա Ռ Ա Ր Կ Ա Յ Ա Կ Ա Ն Յ Ա Ն Կ

ԲՈՒՅՍԵՐ, ԸՆԴԵՂԵՆ

Ախրբիզան ԻՉ, ԻԷ
 Ասուլտ կապոյտ ԼԳ
 Ասպուզան Լ
 Արմաւենի Է
 Արջնդեղ ԽԷ
 Արքայկաղնի ԻԴ
 Արքայածաղիկ Լ
 Բակլայ Խ, ԽԱ, ԽԲ
 Բամբակենի ԺԹ
 Գարի ԼՉ, ԼԷ, ՆՉԹ
 Գիւնձ ԽԸ
 Գնդածաղիկ ԼԳ
 Դամոն ԺԵ
 Դեղձի ԺՁ
 Դժնիկ Է, ԺԸ
 Եղեզան ծաղիկ ԼԵ
 Ընկուղի ԺԷ, ԾԷ
 Թաղթ Ծ, ԾԱ
 Թզենի Է, Ժ, ԺԲ
 Թթենի ԺԴ
 Լովիաս ԽԴ, ԽԵ
 Խաշխաշ ԽԹ
 Խնկածաղիկ (խնկողկուզիկ) ԼԱ
 Խնձորի ԺԱ
 Խոլորձ ԼԳ
 Խստոր ԾԳ, ԾԵ
 Ծլբան ԺԵ
 Կակաշ Լ
 Կաղամբ ԿԱ
 Կաղնի ԻԳ
 Կաս ԼԴ
 Կասկենի ԻԳ
 Կրեակ ԼՉ, ԼԸ, ՆՉԹ
 Կրնզան ԼԳ
 Կտաւ ԺԹ
 Հաճար ԼԹ

Հաճարի ԻԲ
 Հատ կնձթան Խ
 Հատ կտաւի Խ
 Համասպրան (համասփիւտ) ԻՉ
 Հաւամբղի ԻԵ
 Հօրուտ Լ
 Զիթենի ԺԳ, ՆՁԱ
 Զիւնածաղիկ ԼԲ
 Զմեքուկ Ծ, ԾԸ
 Զակնդեղ Ծ
 Մանիշակ ԻԸ
 Մայրի Է, Ի
 Մաշ ԽՉ
 Մնեւ ԼԹ
 Մորենի Է, Ը, Թ
 Մրալի ԻԵ
 Մօրուտ Լ
 Յունապի ԺԸ
 Նարինջ Ի
 Նշենի ԻԳ
 Նոնենի Է, Ժ, ԺԴ
 Շաղգամ Ծ, ԾՉ
 Շամամ Կ
 Շուշան ԻՉ, ԻԸ
 Ոյոուն ԽԳ
 Ոսպն ԽԴ
 Որթ Է, Ը, Թ
 Որոմն ՆՉԹ
 Չաման ԽԸ
 Սալոր ԺԵ
 Սամիթ ԽԸ
 Սարղի Ի
 Սօսի ԺԹ
 Սեխ Ծ, ԾԷ, ԾԹ
 Սերկեւիլի ԺՉ
 Սէզ ԼԳ

Սխտուն և, ևս
Սոխ ԾԳ, ԾԵ
Սպանախ ԾԲ
Ստեպլին Ծ, ԾՁ
Վարդ ԻԵ
Վարունկ ԾԹ
Տանձի ԺԱ

Ցարառի ԻԵ
Ցինկ ԼԳ
Ցորեան ԼՁ, ԼԷ, ճԿԸ, ճՁԹ
Փեղենայ ևԸ
Փեննա ԻԹ
Փլճի ԻԲ

ԿԵՆՒԱՆԻՆԵՐ, ԹՌՁՈՒՆԵՆԵՐ, ՄԻՋԱՍՏՆԵՐ

Ագուա ճԻԹ, ճԼԱ
Աղաւնի ճԺՁ, ճԻՁ
Այժ ԶԳ
Այծեաթն ճԺ
Անդր ճԼԴ, ճԺԵ
Անդեալք չՁ, չԹ, Ձ
Անծեղ ճԼԲ
Առիւծ չՁ, ՉԳ, ՉԵ, ՉՁ, ՂԳ, ճՁ, ճԺ
Արադիլ ճԻԲ, ճՆ
Արաւբ ճՆԳ
Արժիւ չՁ, ՂԵ, ճԺԴ, ճԻԳ, ճԻԴ
Արմա ճԾԱ
Արջ ՁԵ, ՁՁ, ՁԷ, ճԾԳ
Արջնագուա ճԼԴ
Բարդ ճԺԵ, ճԺՁ
Բեհմոթն ԿԵ, չՁ
Բորէ ՂԳ
Բու ճԻԳ
Բուխճակ ճՆԲ
Բրէա ճԾԴ
Գայլ չԹ, ՉԳ, ՉԵ, ՉՁ, ՉԸ, ՉԹ, ճՁ, ճԺ
Գառ ՁԹ
Գոմէչ ճԷ, ճԸ
Գոռիս ճԾԴ
Գորտունք չ, չԳ, ճԻԱ
Եդն չԸ
Եղջերու ճԹ
Եսկնէս չԱ
Երիվար ճԿԱ
Ձմիւննեան չԳ
Ձուարակ չՁ, չԷ
Էշ ԼԴ, ճԴ
Թիթեղն ճԿ
Թորեկ ճԺԱ
Թրթուբ ճԿ
Ինձ ՂԲ
Լեխթան ԿԵ, ԿՁ
Լոր ճԺԷ

Խեցեմորթ չԳ
Խըխնջիւն չԲ
Խլուրդ ճԺԳ
Խող ԺԱ, ճԳ
Խոյ չՁ, ՁԱ
Խորդ ճՆԱ
Ծիծառն ճԼԹ
Կապիկ ՂԹ
Կատար ճՆԴ
Կատու ՂԱ, ճԼԹ
Կէտ չԹ
Կլոռու ԿԸ
Կուրբ ՂՁ
Կկու ճԼԸ
Կրիա ԿԹ
Կիւ ճՆԳ
Հաւ Կ, ճԻԵ
Հաւրայ ճՆ
Հողամաղ ճԻԱ
Չի չՁ, ճՁ, ճԿԱ
Չիական թռչուն ճՆԹ
Չիւնաքաղ ճՆԴ
Չիունք չԵ
Ճազար ՂԴ
Ճայ (ճայիկ) ճԼԵ
Ճնճղուկ ճԻԲ; ճԻԴ, ճԼ
Ճպուռ ճՆԷ
Մարախ ճԾԸ
Մեղու ճԾԲ, ճԾԹ
Մեղուաքաղ ճԾԸ
Մժիխ ճԾԳ
Մկունք ՂԱ, ճԻԱ, ճԻԹ
Մողէկ ճԺԳ
Մրջիւն ճԾԴ, ճԾԴ
Յուլուլ ճԾԵ
Յովաղ ճԺԲ
Նալաստակ ՂԵ
Նոխաղ չՁ, ՉԳ

Շահէն ճժճ
Շանաճանճ ճՄԴ
Շու.ն Զէ, ԶԼ, ԶԹ, Ղ, ՂԵ, ՂԹ
Ոգնի ճժԱ.
Ոչխար ժժ, ճ
Ոսկի հգնակ Կ
Որդունք ժժ, ճԽԹ, ճՄԴ
Զիտ ճԻ
Զղջիկան (Զղջիկան) ճՄԶ
Պիծակ ճՁԱ
Ուլտ ԼԳ, ճԲ
Զայլամ ճԻ
Զորի ճԵ
Սազ ճԼԵ
Սակո ճԻԱ
Սարեկ ճԼԳ

Սարսարակ ճԽԵ
Սիրամարզ ճԼԶ
Սղոյսաձուկն ԿԵ
Սոխակ ճԽԶ
Վազր ՂԵ
Վարուժան ճժԷ
Վիշապ ճ, ճԹ
Տառեղն ճԻԲ
Տատրակ ճԻԷ
Յախարեկ ԽԶ
Յինա ճժԹ
Փիղ ճԱ
Քաղազր ճՄ
Քարաթաւ ճժԳ
Օձ ճԻԲ

ԱՐՆԵՍ, ԶԲԱՂՄՈՒՆՔ

Արծաթագործ ճԿԼ
Բեհեզագործ ճԿԶ
Բժիշկ ճՀԳ, ճՀԴ
Բուժանոց ճժԲ
Բրուտ ճՀ
Գործոց ճՀԵ
Դատաւոր ճՀԷ
Դարբնութիւն ճԿԵ
Դարմանիչ ճԼ
Երկաթագործ ճԿԵ, ճԿԷ
Երկրաչափ ճԷ
Խաղախորդ ճԿԹ
Խորակարար ԶԶ
Կարոց ճԿԶ

Կտաւագործ ճԿԴ
Կօշկակար ճՀԱ
Հիւսն ճԿԵ
Հողագործ ԾԳ, ճԿԵ
Հողիւ ճժԼ, ճՀԲ
Մշակ[ութիւն] ճԿԵ
Մորթեգործ ճԿԹ
Ոսկեգործ ճԿԹ
Զրաչափ ճԷ
Պղնձագործ ճԿԷ
Սերմանոց ճՁԹ
Տնկագործ Լ, ճՀԵ
Տնկոց ճՀԵ, ճՁԱ
Վաճառական ճՁԳ

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն

<i>Ներածութիւնն . . . . .</i>	<i>Էջ 5</i>
<i>Առակաների բնագիրը կաղմակու հանդամանքները . . . . .</i>	<i>26</i>
<i>Առակք Մխիթարայ Գոշլի . . . . .</i>	
<i>Առակք արասպիականք և բարոյականք . . . . .</i>	<i>43</i>
<i>Առակք ստեղծականք . . . . .</i>	<i>117</i>
<i>Ցանկ արակաց . . . . .</i>	<i>135</i>
<i>Առարկայական ցանկ . . . . .</i>	<i>139</i>

**Տպագրվում է Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի
Խմբագրական-հրատարակչական խորհրդի որոշմամբ:**

Պատ. խմբագիր՝ պրոֆ. Մ. ՄԿՐՅԱՆ

Հրատ. խմբագիր Վ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Տեխ. խմբագիր Ա. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ
Սրբագրեչ՝ Ա. ԳՈՐՈՅԱՆ

ԽՀԽ № 78

Գլխը 7 ո., կազմը 3 ո.

ՎՑ 02841

**Հանձնված է արտադրության 13/III 1951 թ., ստորագրված է տպելու
25/VI 1951 թ., պատվեր 106, հրատ. 796, տիրաժ 1500, 9 տպագր.
մամուլ, մեկ մամուլում 38,400 տպանիշ:**

Հայկական ՍՍՌ ԳԱ տպարան, Երևան, Արոձյան 124: